TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

5

XIV. ÉVFOLYAM 1959. MÁJUS

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újsagboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1959. május 15.

Megjelent 38 000 példányban

Felelős kiadó: Vass Henrik.

16635/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelos: Bolgar Imre.

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XIV. ÉVF. 5. SZÁM BUDAPEST 1959. MÁJUS HÓ

FOGARASI BÉLA
1891 – 1959

Április 28-án nagy veszteség érte pártunkat: meghalt Fogarasi Béla elvtárs, a kiváló tudós és forradalmár, a Központi Bizottság tagja, a Tudományos Akadémia alelnöke. A Társadalmi Szemle benne szerkesztőbizottságának tagját gyászolja, aki a felszabadulás után a párt elméleti folyóiratát megindította és annak 1953-ig főszerkesztője volt.

Fogarasi elvtárs fiatal középiskolai tanár korában 1918-ban kapcsolódott be a munkásmozgalomba és az elsők között lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába. A Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosságának, a felsőoktatás szocialista átszervezésével megbízott népbiztos helyettese volt.

Az első magyar proletárdiktatúra bukása után Fogarasi elvtárs emigrációban élt: Bécsben, Berlinben, majd a Szovjetunióban. Moszkvában egyetemi tanár és a Szovjet Tudományos Akadémia munkatársa lett. Számos tudományos munkát írt, melyek magyar, orosz és német nyelven jelentek meg. Fogarasi elvtárs az emigrációban is mindig szoros kapcsolatban maradt a magyar munkásmozgalommal, írt annak folyóirataiba; a Moszkvában megjelenő Új Hangnak szerkesztőbizottsági tagja volt.

Fogarasi elvtárs egyaránt tanította a munkásokat és az alkotó tudományos kádereket a marxizmus-leninizmus világnézetére. A második világháború éveiben a magyar hadifoglyok között végzett jelentős politikai felvilágosító munkát. Nem egy, ma fontos pozíciót betöltő elvtársunk ma is hálásan emlékezik vissza Fogarasi Béla meggyőző oktató- és nevelőmunkájára.

1945-ben Fogarasi elvtárs hazatért és ettől kezdve itthon folytatta nagyértékű munkásságát a párt politikai, tudományos és kulturális célkitűzéseinek szolgálatában. A Társadalmi Szemle szerkesztése mellett a párt több fontos feladatot bízott rá. 1948-ban lett az Eötvös Lóránd Tudományegyetem tanára és a Tudományos

EÖTVÖS EGYETEM
Marx. 499

Akadémia rendes tagja. Azon fáradozott, hogy a marxizmus-leninizmus világnézete nálunk elterjedjen, hogy a magyar tudósok azt magukévá tegyék és tudományos életünk ezen az alapon bontakozzék ki. Harcolt azért is, hogy hazánknak szocialista típusú tudományos akadémiája legyen. Állandóan küzdött a marxizmus-leninizmustól való mindennemű elhajlás ellen. 1953-tól 1957-ig a Közgazdaságtudományi Egyetem rektora volt, majd az Eötvös Lóránd Tudományegyetem tanszékvezető filozófia tanára és a Filozófiai Intézet igazgatója. Filozófiai munkásságának fő tárgya a dialektikus logika volt. Logika című műve nemzetközileg is legismertebb munkája.

Fogarasi Béla elvtársat széles marxista műveltsége, sokéves munkásmozgalmi tapasztalata, következetes kommunistasága és egész elméleti tevékenysége kiválóan képesítette a párt által reá bízott feladatok betöltésére. Mint kommunista és tudós egyaránt mély nyomot hagy pártunkban, a régi és az új értelmiségben és szocialista kultúrforradalmunk történetében.

A nemzetközi békemozgalom tíz éve

Írta **HANTOS JÁNOS**

A mozgalom születése

Az emberiség történetét a legutóbbi időkig végigkísérte a háborúk tragikus sorozata. Az életet és anyagi értéket pusztító háborúk úgy jelentek meg az emberek, a családok, de egyes népek életében is, mint elkerülhetetlen természeti csapások, amelyekkel szemben tehetetlenek voltak. A szocializmus megjelenése, világrendszerré válása megváltoztatta ezt a helyzetet: reális lehetőség nyílt a háború elhárítására. E lehetőség talaján az imperialista hatalmak új háborús tervei és készülődései ellen egy új világmozgalom bontakozott ki, amely a béke biztosítását tekinti feladatának.

A világ haladó értelmisége — megértve korunk egyik legfőbb törekvését — 1948 augusztusában Wroclawban békekongresszuson találkozott. Neves szovjet, francia és lengyel értelmiségiek kezdeményezésére 45 országból több mint 500 író, tudós, orvos, mérnök és művész jelent meg a német fasiszták által földigrombolt lengyel városban. Mindnyájan érezték, hogy történelmi jelentőségű kezdeményezés részesei. A jövő nemzedék iránti felelősségtudat diktálta a kongresszus békevédelmi kiáltványát: „Felemeljük szavunkat a béke, minden nemzet szabad, kulturális fejlődése, függetlensége és a nemzetek szoros barátsága érdekében. Felhívjuk az értelmiségieket szerte a világon, vitassák meg következő javaslatunkat: hívjanak össze minden országban kulturális kongresszusokat a béke érdekében, alakítsanak nemzeti bizottságokat a béke védelmében, hogy a kultúra emberei között szerte a világon erősödjenek a nemzetközi kapcsolatok." A kongresszus a különböző országokban alakult nemzeti bizottságok működésének összekapcsolására Nemzetközi Összekötő Bizottságot létesített.

A békemozgalom létrehozásában hazánk fővárosa is szerepelt. A Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség 1948 decemberében Bu-

dapesten tartotta II. kongresszusát, amely békefelhívást intézett a világ asszonyaihoz: „Világ asszonyai, szálljunk síkra valamennyien a béke védelmére! Szervezzünk gyűléseket, tüntetéseket, gyűjtsünk aláírásokat, követelve a békét, leleplezve a bűnös támadó terveket! Ötvenhat ország nyolcvanmillió asszonya nevében nyilatkoztatjuk ki mi, a II. Nemzetközi Nőkongresszus delegátusai: Egyre növekvő bátorsággal és erővel küzdünk a békéért és demokráciáért, a népek biztonságáért és függetlenségéért, gyermekeink és otthonunk boldogságáért. Mérhetetlen a mi erőnk."

1949 márciusában New Yorkban összeült az Amerikai Művészeti és Tudományos Békekongresszus, amelyre meghívást kaptak a világ legkiválóbb tudósai, írói, művészei. Az amerikai imperializmus terveibe semmiképpen sem illeszkedett be egy ilyen békekongresszus, ezért a külföldi küldöttek többségétől megtagadták a beutazási engedélyt. Sőt több amerikai tudóst éppen a kongresszus napján idéztek a hírhedt Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság elé. Ennek ellenére a kongresszus eredményes volt, és létrehozta a Világbéke Kulturális és Tudományos Bizottságát.

Ilyen előzmények után került sor az első békevilágkongresszus összehívására. Néhány héttel az agresszív Atlanti Szerződés megalakítása után, *1949. április 20-án 72 ország 2190 küldötte találkozott a párizsi Pleyel-teremben, hogy meghallgassa Joliot-Curie, a Nobel-díjas atomfizikus megnyitóját, és útjára indítsa az emberiség első világméretekben szervezett békemozgalmát.* Miután a francia hatóságok — az akkoriban alakult agresszív NATO szellemében — több küldött beutazását megakadályozták, ezek gyors elhatározással Prágában párhuzamos békekongresszust tartottak. Joliot-Curie szenvedélyesen bírálta a francia hatóságokat. „Ez a magatartás — mondotta — a gyengeség, a félelem félreérthetetlen megnyilatkozása. Félnek az igazságtól. Csakhogy *az igazság vizum nélkül utazik.* Az igazság feltartóztathatatlanul el fog jutni mindenüvé és felnyitja azoknak a szemét, akik még nem látják, milyen veszélyben forog a béke."

Joliot-Curie nagyszerű beszédében hangsúlyozta, hogy a Pleyel-teremben összegyűlt több mint 2000 küldött nem a békéért esdeklők jámbor gyülekezete, hanem világosfejű és bátorszívű férfiak és nők seregszemléje, akik harcos nemzetközi szervezkedést hirdetnek meg a háború ellen, a béke megvédéséért. „Egy nép egyedül — mondotta Joliot-Curie — épp oly kevéssé akadályozhatja meg a háborút, mint az egyes ember. Csak valamennyi nemzet összefogása akadályozhatja azt meg. Az emberiség sok százmillió emberből áll. A háborútól fenyegetett nemzetek minden egyes tagjának tudnia kell, hogy a béke és a háború proble-

mája a legszemélyesebb ügye, mely őt a legközvetlenebbül érinti, és amely iránt nem lehet közömbös. Ne érezze azt, hogy a háborús veszéllyel szemben tehetetlen, mert vele együtt millió és millió ember néz szembe ugyanezzel a problémával a földgömb minden táján. Ezek vele együtt küzdenek a béke fenntartásáért... *A mi békeküzdelmünk nem passzív, nem a beletörődők pacifizmusa. — Akik még nem látják a háborús veszélyt, azokat felvilágosítjuk. — Akik készek velünk együtt megvédeni a békét, azok megkapják tőlünk az eszközöket. — Akik tudják miről van szó és mégis háborút akarnak, azoknak nyíltan, de határozottan kijelentjük: számolniok kell velünk.*"

Ennek az emelkedett-hangú útmutatásnak jegyében fogalmazták meg a kongresszus kiáltványát — amely bejelentette a szervezett békemozgalom megszületését: „Mi, akik megpecsételjük a föld népeinek egységét, most teljes lendülettel a béke szolgálatába állunk. Éberek leszünk. A művelt emberekből és a népi szervekből nemzetközi bizottságot létesítünk a világbéke védelmére.

A béke híveinek világkongresszusa meghirdeti, hogy a béke ügye immár a világ valamennyi népének közös ügye.

Felkészültünk és el vagyunk szánva, hogy megnyerjük a béke csatáját, az élet csatáját."

A kongresszus létrehozott egy állandó nemzetközi bizottságot, amelyet később a II. Világkongresszuson (Varsó, 1950.) megválasztott Béke-Világtanács váltott fel.

A Béke-Világtanács tevékenységének alapelvei

A Béke-Világtanács különböző világnézetű emberek szabadon választott együttműködésén alapszik. Nemzeti és nemzetközi síkon összefogja mindazokat, akik személyes politikai kiállással, írásban, szóban, művészi alkotásban, vagy bármily más módon hajlandók valamit *tenni* a világ békéjének megőrzése érdekében. A Béke Világtanács megfogalmazta azokat az elveket, amelyek alapján megteremthető a békéért harcoló nemzetközi erők egysége. Alapelvei a következők:

1. *A világban létező különböző társadalmi rendszerek békés egymás mellett élése.*
2. *A nemzetközi életben keletkező vitás problémák tárgyalások útján való megoldása.*
3. *A népek önrendelkezési jogának elismerése és tiszteletben tartása.*

Ezek az alapelvek tömör összefoglalását adják a békemozgalom célkitűzéseinek is. Mindazok, akik vallják a békés egymás

mellett élés elvét, vallják azt is, hogy a népek összefogott ereje képes gátat vetni a háborús gyújtogatók terveinek. Mindazok, akik a keletkező nemzetközi konfliktusok tárgyalások útján való megoldását szorgalmazzák, ellenzik az erőpolitikát, ellenzik, hogy háborúba taszítsanak népeket.

Ezeknek az alapelveknek következetes betartása vonzóvá tette a békemozgalmat, amely azért válhatott világméretűvé, *mert meg tudta fogalmazni, ki tudta fejezni a különböző színű, különböző gondolkodású, különböző társadalmi rendszerekben élő százmilliók akaratának, törekvéseinek közös vonásait.* Olyan célokat tűzött maga elé, amelyeket fenntartás nélkül támogathatnak a világ bármely részén élő becsületes emberek. Milliók és milliók vesznek részt lelkesen a békeharcban, abban a meggyőződésben, hogy harcuk eredményes lehet.

A nemzetközi békemozgalom nem fövenyre épít, hanem a világ erőviszonyainak előnyös alakulására építi optimizmusát. A világ lakosságának többsége támogatja ezt a mozgalmat. A békemozgalom olyan *új tényezője a jelenkori történelemnek,* amely tág lehetőségeket nyújt — a hideg- és melegháború híveinek leleplezésével és elszigetelésével — a népek közeledésére, és a nemzetek közötti békés versengésre, a békés egymás mellett élés politikájának megvalósításához nyitja meg az utat. .

Harc az atomhalál ellen

A mozgalom tíz éves útján végigvonul az atom- és hidrogénfegyverek elleni tiltakozás. Az 1950 tavaszán szárnyra bocsátott stockholmi felhívás az *egyes embert* személyes állásfoglalásra kérte: „Követeljük az atomfegyver feltétlen eltiltását, mert az az emberek tömeges pusztításának szörnyű eszköze.

Követeljük, hogy hozzanak létre szigorú nemzetközi ellenőrzést és így biztosítsák a tiltó rendszabály végrehajtását.

Az a kormány, amely először alkalmaz atomfegyvert bármely más országgal szemben, bűnt követ el az emberiség ellen és háborús bűnösnek tekintendő.

Felszólítunk minden jószándékú embert az egész világon, hogy írja alá ezt a felhívást."

Az aláírásgyűjtés elindításával a békeharc sajátos formája alakult ki. Így találkozhattak gondolatban és törekvésben a francia értelmiségiek a szovjet munkásokkal, az indiai parasztok a chilei farmerekkel, az öt világrész fiataljai és öregei, férfiai és női, vallásosak és ateisták száz és százmilliói.

Alig egy fél év alatt *félmilliárd aláírást* gyűjtöttek a világ

minden táján aktívan dolgozó békeharcosok. Hatalmas győzelem volt ez, amely ugyan nem hozta magával a követelés teljesítését, de *hozzájárult ahhoz, hogy Korea népe megmenekuljön az atombombák pusztításaitól.* A Korea ellen kirobbantott imperialista agresszió során Mac Arthur tábornok többször követelte az atombomba bevetésének engedélyezését. Az 500 millió aláírás azonban egyike volt azon döntő tényezőknek, amelyek megakadályozták azt. A New York Herald Tribune 1950. november 20-i számában ezt írta: „az atombombát erkölcsileg törvényen kívül helyezték és ezen mi már nem tudunk változtatni."

Az első nagy siker újabb biztatás volt a mozgalom hívei számára. A békemozgalom mellett, vagy attól szervezetileg elkülönulve, újabb és újabb formában napjainkban is folyik az atomháború elleni tiltakozás. Ennek eredményeit ellenségeink is elismerik. Néhány évvel ezelőtt Amerikában megjelent Kissinger professzor könyve *„Nukleáris fegyverek és külpolitika"* címmel. A professzor ebben a konyvben elismeri, hogy a nukleáris fegyverek betiltását egy jól szervezett világmozgalom követeli. A könyv XI. fejezetében olvashatjuk a következőket: „Az 1950. évi stockholmi békefelhívástól fogva, amely számára több mint 500 millió aláírást szereztek, a békemozgalom jól szervezett akciót irányított a nukleáris fegyverek alkalmazása elleni tömegtiltakozások ösztönzésére. A Béke-Világtanács és az egyes országos béketanácsok állandó érvözönt zúdítanak az atomháború borzalmairól és az atomfegyverek törvényen kívül helyezésének szükségességéről."

Természetes, hogy a legérzékenyebben és talán legszenvedélyesebben a japán nép tiltakozik az atomfegyverek gyártása és a kísérleti robbantások folytatása ellen. Hirosima és Nagaszaki tragédiája az egész népre kiterjedő mozgalmat bontakoztatott ki a tömegpusztító fegyverek ellen. Ebben a mozgalomban született meg az A és H Bomba Ellenes Japán Tanács, amely évenként augusztusban megrendezi Tokióban az atom- és hidrogénfegyverek elleni nemzetközi konferenciát. A mozgalom „soha többet" jelszóval indult harcba, és széleskörű propagandamunkát fejt ki az emberiséget fenyegető veszedelem valóságos méreteinek feltárása érdekében.

Nagynevű tudósok bebizonyították, hogy a nukleáris kísérleti robbantások rádióaktív fertőző anyagokkal szennyezik a levegőt, és háborúk nélkül is megnyomoríthatják a jövendő nemzedéket. Az 1955. évi Helsinki-i békevilágtalálkozó erre az új veszedelemre hívta fel a közvélemény figyelmét.

A nemzetközi békemozgalom atomháború-ellenes tevékenységének fokozását követeli az, hogy atomfegyverekkel látják el a revansszellemű nyugatnémet hadsereget, atomrakétakilövő tá-

maszpontokat építenek Angliában, Franciaországban, Olaszországban; a NATO országainak 1956 decemberi tanácskozásán született elvi döntés alapján atombombákkal felszerelt repülőgépek pásztázzák Nyugat-Európa országainak egét. Nem is hatott meglepetésként, hogy az ismert angol munkáspárti politikus, *Bevan* 1957 elején a következő figyelmeztetést tette az angol alsóházban: „Ha ezek a repülőgépek a levegőben vannak és hidrogénbombát szállítanak, ez mozgósítási állapot, amelyet csak egy lépés választ el magától a háborútól. Nincs ennél nagyobb veszély, ha csak nem maga a háború. Állíthatja-e komolyan valaki azt, hogy a nemzetközi helyzet igazolja ezt a lépést? Az egész nemzet most, miután megérti a tényeket, azt követeli, hogy vessünk véget ennek." Vessük össze ezt a figyelmeztetést *Lord Dandy*nek, az angol felsőházban 1957 novemberében tett kijelentésével: „Mi előnyösebbnek tartjuk — mondotta — azt a távlatot, amikor a nukleáris háborúban a világ fele elpusztul, mint az olyan világot, amelyben mindenki kommunista uralom alatt él." A két álláspont és a népet fenyegető tényleges veszedelem érthetővé teszi, hogy az angolok milliói is szenvedélyesen tiltakoznak az atomfegyverek ellen. Neves közéleti személyiségek, mint Bertrand Russel, Priestley, az író, Collins atya és mások kezdeményezésére „Hadjárat a Nukleáris Leszerelésért" elnevezéssel tömegszervezetet hoztak létre.

Nagyhatású volt a 18 német atomtudós göttingeni felhívása. Dr. Linus Pauling, amerikai atomtudós kezdeményezésére 2000 amerikai tudós felhívást írt alá a világ kormányaihoz és népeihez, 1957 júniusában pedig 51 Nobel-díjas tudós gyűlt össze a Bodeni tónál és egyértelműen követelte a kísérleti robbantások beszüntetését. S a tiltakozás hulláma ismételten végig futott a kontinenseken. Olyan országokban is tömegméreteket öltött, ahol adminisztratív eszközökkel akadályozzák a békemozgalom tevékenységét. Adenauer Németországában például a tömegek nyomására munkaközösséget alakított a Szociáldemokrata Párt, a Német Szakszervezeti Szövetség és a Liberális Demokrata Párt „Harc az atomhalál ellen" jelszóval. Ugyanakkor széles társadalmi alapon különböző akcióbizottságot hoztak létre Nyugat-Németország atomfelfegyverzése ellen.

A világ különböző részein élő népek határozott tetteket vártak a nagyhatalmak vezetőitől. Ezért fogadták kitörő lelkesedéssel a Szovjetunió 1958. március 31-i döntését a kísérleti robbantások felfüggesztésére. Hruscsov elvtárs Budapestről szólította fel Eisenhowert és Macmillant, hogy kövessék a Szovjetunió példáját. A Nyugat vezető köreiben zavar keletkezett. Az amerikai újságok idegesen bírálták a kormány tehetetlenségét. James Reston, a kialakult helyzettel kapcsolatban a következőket írta a New York Timesben: „A lényeg az, hogy a Szovjetunió cselekszik, az

Egyesült Államok kormánya pedig nem." Ugyanebben az időben a New York Post-ban ezt az elkeseredett megállapítást olvashattuk: „Elvesztettük a kapcsolatot a világ többségével." Majdnem természetesnek hatott ebben a légkörben John Baird angol munkáspárti képviselő kijelentése: „Ez a lépés — már mint a szovjet döntés — újból bebizonyította annak a nézetnek helyességét, sohasem fenyegetett az a veszély, hogy a Szovjetunió megszegi a világ békéjét. Az igazi veszély az Egyesült Államok részéről fenyeget, és ennek arra kell ösztönöznie az angol népet, hogy fokozottan fáradozzék a feszültség enyhítésén."

Az amerikai és az angol kormány — mint ismeretes — nem fogadta el a Szovjetunió javaslatát. Sőt, újabb kísérleti robbantásokat kezdett, és ezzel végleg leleplezte politikájának lényegét.

A világbékemozgalom 10 éves fordulóján változatlanul aktuális az atom- és hidrogénfegyverek eltiltásáért, a kísérleti robbantások beszüntetéséért folyó harc. A milliárdnyi aláírásnak, a meg-megújuló tiltakozó mozgalomnak, látható — ha nem is kielégítő — eredménye az az atomkonferencia, amely Genfben folytatja hosszúra nyúló, de némi eredményeket már felmutató munkáját. A genfi atomkonferenciához küldöttségek, levelek, táviratok és képeslapok özöne továbbítja a népek követelését, melyet nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Leszerelést és nemzetközi együttműködést!

A világ békéjét fenyegető veszedelmet elsősorban a mértéktelenül fokozódó fegyverkezés okozza. Az atom- és hidrogénfegyverek eltiltása és a kísérleti robbantások beszüntetése összefügg a leszerelés kérdéskomplexumával. A leszerelésért vívott szüntelen harc új lendületet kapott az 1957-es colombói tanácskozáson, amely nyilatkozatot fogadott el a nukleáris fegyverszünetről és a leszerelésről. „A robbantások beszüntetése — mondja a nyilatkozat — lelassítja a fegyverkezési hajszát. Ez az intézkedés olyan népszerű lesz, hogy egyik kormány sem szegheti meg, ha csak nem akarja magát az egész világgal elítéltetni. Az e lépés nyomán ébredő reménykedés és bizalom megkönnyíti a tömegpusztító fegyverek teljes eltiltását és az egyetemes leszerelésre vonatkozó megegyezést."

A hosszú eredménytelen kísérletek után újra előtérbe került a leszerelés problémája. Bár a londoni leszerelési értekezlet, majd az ENSZ leszerelési vitája is eredménytelen maradt, a békeharcosok nem adták fel a küzdelmet és *1958 nyarára világkongresszust hirdettek meg a leszerelésért és a nemzetközi együttműködésért.* Itt hangzott el — igaz már csak tolmácsolásban — Joliot

Curie utolsó nagy beszéde. Keményen szembeszállt azokkal a nézetekkel, amelyek gátolják a fegyverkezési hajsza megszüntetését. A nagy felfedező tudós szuggesztív erejével tárta fel az atomfegyverkezésnek az emberiségre kiható tényleges veszedelmeit. Az atom- és hidrogénfegyvereket eltiltó egyezmény megkötését, valamint a kísérleti robbantások beszüntetését követelve tudományosan kimutatta, hogy „e fegyverek hatása térben és időben nem korlátozható." Leleplezte azt a nézetet, amely szerint a békét a *„félelem egyensúlya"* fogja fenntartani. Mint mondotta „ez az érvelés, egyszerűségénél fogva szélesen elterjedt és ha nem ügyelünk, azt a veszélyt rejtheti magában, hogy éppen a katasztrófához vezet. A gyanakvás és a félelem légkörében ugyanis a legkisebb véletlen, egy rosszul értelmezett parancs, sőt egy olvasási hiba is, amelyet egy radarkészülék ernyőjéről olvas le valaki, maga után vonhatná az atombombázás láncreakcióját."

Hozzá kell tehát fogni a leszereléshez. A Szovjetunió konkrét intézkedésekkel támasztotta alá javaslatait. Az elmúlt években 2 140 000 fővel csökkentette a fegyveres erőinek létszámát. Érthető, hogy a békemozgalom, de az egész világ közvéleménye támogatja a Szovjetunió erőfeszítéseit a leszerelés problémáinak megoldására.

Szembetűnő ellentmondás van a népmilliók akarata és az imperialista kormányok magatartása között. A vezető nagyhatalmak között kisebb-nagyobb megszakításokkal 1946 óta folynak leszerelési tárgyalások, de mindeddig nem hoztak eredményt. Mi az oka ennek?

A fő ok az, hogy a világuralomra törő amerikai imperializmus nem hajlandó elismerni a második világháború után kialakult világhelyzetet, és kísérleteket tesz annak erőszakos megváltoztatására. Nem propaganda jelszóként, hanem az ellenforradalomban mindannyiunk által átélt, tragikus élményként vésődött belénk az az igazság, hogy voltak és vannak erők a nemzetközi élet porondján, amelyek gyújtogatják a háború tüzét, semmibe veszik a népek békeakaratát. Voltak és vannak — külsőleg hozzánk hasonló emberek, — akik „a háború szakadékának szélén" akarják táncoltatni a világot és a bizalmatlanság mérgét hintik el a nemzetközi érintkezés légkörében. Voltak és vannak üzletemberek, akiknek semmi sem drága, ha a zsebük számára busás hasznot hoz. És a fegyverkezési hajsza valóban mesés jövedelmet biztosít a fegyvergyárosoknak. Napjainkban, amikor óriási ütemben fejlődik a technika — a haditechnika is —, a ma gyártott fegyver holnapra már elavul. A hadiiparban eszközölt beruházás valóban kockázatmentes a csupán profitot hajhászó tőkés számára. Ezért van,

hogy már csillagászati szám fejezi ki a fegyverkezésre fordított összeget.

Jelenleg kb. 20 millió ember van fegyverben és kb. háromnégyszer ennyi, aki kiszolgálja őket. Vannak, akik a leszerelést veszedelmes csapásnak tartják és azt állítják, katasztrófális munkanélküliséget vonna maga után. Ez azonban csak a dolgozók félrevezetését szolgálja. Hiszen a Szovjetunióban végrehajtott nagyarányú leszerelés semmiféle munkanélküliséget nem okozott, mert a népgazdaság fejlesztése, a népjólét fokozását célzó beruházások szinte korlátlan lehetőséget teremtenek az építő munka számára. Neves közgazdászok dolgoznak azon, miként lehetne az elmaradott országok gazdasági fejlesztésére fordítani a fegyverkezésre fordított óriási összeg egy részét. A tömegek szempontjából rendkívül jelentős életszínvonalemelkedést lehetne elérni.

Közismert dolog, hogy Franciaországban, Angliában, de más nyugati országban is komoly gondot okoz az iskolatermek hiánya. Megoldatlan a lakásprobléma is, és rengeteg tennivaló van még a közlekedés, általában a közszolgáltatások terén. A fegyverkezésre fordított óriási összegeket e hiányok csökkentésére lehetne fordítani.

Ebben az irányban tevékenykedik a nemzetközi békemozgalom, amely összefüggésbe hozta a leszerelést a nemzetközi együttműködéssel. A tavalyi stockholmi világkongresszus jelszava: „Leszerelést és nemzetközi együttműködést!". Látszólag két különböző feladatot érint, valójában azonban egységet képező kettős feladatról van szó. A két feladat megoldása kölcsönhatást mutat és feltételezi egymást. Igaz, *a leszerelés* elsősorban politikai feladatok megoldását kívánja meg: az atom- és hidrogénfegyverekkel való kísérletezés beszüntetését, a fegyverek használatának betiltását, atommentes övezetek létesítését stb.

A nemzetközi együttműködés egyes formái nem feltétlenül érintenek közvetlenül politikai területeket, mégis rendkívül fontosak, mert döntő szerepük van a hidegháború, a bizalmatlanság légkörének felszámolásában. A békemozgalomnak elő kell segítenie, hogy a közeli és távoli népek megismerjék egymást, jobban megértsék egymás problémáit. Ha a népek jobban megértik egymást, a népek közötti barátság eszméje is tért hódít. A Népek Barátsági Hónapjának megrendezése ezért volt a magyar békemozgalom jelentős kezdeményezése. Ezt a célt szolgálják a kulturális évfordulóknak a Béke-Világtanács által javasolt nemzetközi megünneplései is. Ha a népek között kialakul a baráti együttműködés, biztosítani tudják a világ békéjét. Ez a perspektíva ösztönöz bennünket újabb és újabb kezdeményezésre, buzdít lankadatlan harcra a népek közötti barátság ápolásáért és erősítéséért.

Oltsuk ki a parázsló tűzfészkeket!

A nemzetközi békemozgalom érzékenyen reagál a világhelyzet alakulására, erejét a keletkező konfliktusok megoldására koncentrálja. Ha a nemzetközi reakció bárhol a háború lángját szítja, azonnal akcióba lépnek a béke erői és oltóhomokot szórnak a parázsló tűzfészekre. Történelmi tény, hogy a koreai nép ellen 1950-ben indított agresszív imperialista háború befejezésében a szocialista országok testvéri segítsége mellett része volt a nemzetközi békemozgalomnak is.

1951 februárjában tartották a BVT első ülését. Távol-Keleten, Koreában folyt a vér, s a világra a háború árnyéka nehezedett. A Tanács ekkor *a koreai kérdés* békés megoldására tett javaslatot. Követelte, hogy hívják össze valamennyi érdekelt ország konferenciáját és vonják ki a külföldi csapatokat Koreából. Követelte, hogy a koreai nép maga dönthessen belső ügyeiről. A tanácsülés a nemzetközi helyzet alapos elemzése után felismerte, hogy a világ tartós nyugalma megköveteli a japán és a német békeszerződés megkötését, Japán és Németország újrafegyverzésének megakadályozását. Ezzel a legsúlyosabb problémára irányította a figyelmet, amely meg ma is megoldatlan. Az ülésszak legfőbb érdeme mégis az volt, hogy elindította a nemzetközi békemozgalom harcát a koreai háború befejezéséért. Ennek a háborúnak nyomasztó légkörében újabb aláírásgyűjtést kezdeményezett azzal a követeléssel, hogy az öt nagyhatalom, a Szovjetunió, az USA, Anglia, Franciaország és Kína kössön békeegyezményt. Az öthatalmi békeegyezmény ugyan nem született meg, de a koreai háborút beszüntették. Ez jogos új reménységet támasztott. Ennek adott hangot a BVT budapesti ülése, amely felhívásával követelte a kormányoktól, hogy tárgyaljanak és egyezzenek meg. A Szovjetunió következetes békepolitikájának eredményeként 1954-ben létre is jött az öt nagyhatalom külügyminisztereinek értekezlete, ahol megegyeztek *a vietnami háború* felszámolásában. Majd 1955-ben új sikernek örülhettek a békeszerető emberek: létrejött a kormányfők genfi csúcstalálkozója.

A genfi szellem azonban nem hozott tartós enyhülést a nemzetközi feszültségben. Az imperialisták ismételt támadásokat indítottak a népi demokratikus országok ellen, nyíltan hirdetve a kelet-európai országok „felszabadításának" programját. Az angol és a francia imperialisták szuezi agressziója, s a nemzetközi reakció által szervezett magyarországi ellenforradalom, súlyos feszültséget okozott a nemzetközi életben. A nyugati dimplomácia több kísérletet tett, hogy neuralgikus gócok létrehozásával a végletekig fokozza a feszültséget, és alkalmas pillanatban a háború szakadékának széléről, a mélybe taszítsa a világot.

Közép-Keleten általános nyugtalanságot váltott ki az Eisenhower-terv, amely az arab népek ellenállásába ütközött. Az angol imperialisták falvakat pusztítottak el bombáikkal Jemenben és Ománban. Fokozódott a franciák vérengzése Algériában. Az amerikai imperializmus összeesküvést szőtt Szíria leigázására.

A tavalyi *iraki forradalom* idején robbanásig feszült a közép-keleti helyzet. Az amerikaiak libanoni, az angolok jordániai beavatkozása arra késztette az akkor ülésező stockholmi világkongresszust, hogy a fenyegetett iraki nép forradalma mellé álljon és elítélje az imperialisták agresszióját. A kongresszus felhívása nyomán kibontakozó világméretű tiltakozásnak kétségtelen része volt abban, hogy hosszú huza-vona után az amerikai és angol csapatok kivonultak Libanonból, illetve Jordániából. Alig ült el azonban a közép-keleti vihar, az amerikai imperializmus újabb háborús feszültséget támasztott a tajvani szorosban.

A világhelyzet alakulása tehát állandó éberséget követel a béke híveitől. A Nyugat-Németországban újjáéledt militarizmus, a hivatalos Franciaország jobbratolódása — megannyi veszedelmet jelent Európa és az egész világ biztonsága szempontjából. A két világháborút kirobbantó német militarizmus újabb háborús konfliktus előidézője lehet. A helyzet megköveteli, hogy a német kérdés végre megoldódjék.

A nemzetközi békemozgalom a német probléma megoldásának szentelte májusi jubileumi ülését, és európai konferencia összehívását tervezi a német békeszerződés és Nyugat-Berlin szabad várossá nyilvánítása ügyében. Mély aggodalmat és határozott tiltakozást váltott ki az a körülmény, hogy a szovjet javaslatokat a nyugati hatalmak elutasítóan fogadták; hogy Nyugat-Németország hivatalos kormányzata a legmerevebb álláspontot foglalja el. Adenauer politikájának veszélyességét mutatja, hogy egyedül ő lép fel területi követelésekkel Európában. Meg kell fékezni a már karmait mutogató fenevadat, meg kell akadályozni, hogy újra lángba borítsa a világot. Fel kell számolni Európa leggyúlékonyabb tűzfészkét.

A békemozgalom és a nemzeti felszabadító harc

Már a mozgalom elindításakor felvetődött az az elvi kérdés, milyen legyen a békemozgalom viszonya a nemzeti felszabadító mozgalmakhoz? A BVT ülésein élénk viták voltak e körül. Egyesek a nyugati kapitalista országok küldöttei közül azt hangoztatták, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom a politikai pártok feladatkörébe illik. Szerintük a békemozgalom nem támogathat olyan mozgalmakat, amelyek a fegyveres felkelés módszerei-

től sem riadnak vissza. A nemzetközi békemozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalmak szoros kapcsolatát azonban maga az élet teremtette meg.

A béke és a nemzeti függetlenség édestestvérek, mert egyetlen nép sem fogadja el a rabság, a leigázás „békéjét". Valójában a gyarmati és félgyarmati sorban élő népek nagy öntudatra ébredésének és önállósulásának korszakát éljük, és a békemozgalom nem függetlenítheti magát ettől a kontinenseket átfogó folyamattól. Ha ezt tenné, elszigetelné magát sok százmillió ázsiai, afrikai, dél-amerikai dolgozó törekvéseitől. Ebből a szempontból különösen jelentős volt, hogy 1957 nyarán, első alkalommal nem Európában, hanem Ázsiában, Ceylon-szigetén tartották meg a BVT ülését, majd 1958-ban Indiában a BVT Irodájának ülését. A BVT ezzel a felszabadító mozgalmak iránti rokonszenvét és szolidaritását fejezte ki.

Az elnyomott és gyarmati népek kezdettől fogva egységben fogták fel a két mozgalmat. Ezt tükrözte az 1952 októberében megrendezett ázsiai és csendes-óceáni békeértekezlet. A jelenlevő 37 ország küldötte szenvedélyesen elítélte a koreai, vietnami, maláji imperialista bűncselekményeket, leleplezte a Koreában a baktériumfegyvereket és napalmbombákat bevető agresszorokat, s a fegyverszüneti tárgyalásokat szabotáló amerikai politikát. A konferencia kiadta a jelszót: *„A békét nem várni, hanem kivívni kell."*

A SEATO és a Bagdadi paktum létrehozása csak fokozta az ázsiai békemozgalmak jelentőségét. Erős mozgalom alakult ki a semleges országokban, ahol a politikai pártok s a különböző társadalmi szervezetek egyaránt felléptek az imperialisták politikája, az agresszív katonai paktumok ellen. Megszületett az *ázsiai—afrikai népek szolidaritási mozgalma,* amely magáévá tette és hangoztatta a békemozgalom alapvető követeléseit. Ez a mozgalom elszánt harcot hirdet az imperializmus, a gyarmatosítás ellen és közvetlen céljának tekinti a még elnyomott népek felszabadítását. Nyugat-Irián, Irak, Ciprus, Kamerun, Belga-Kongó és különösen Algéria példája meggyőzően tanítja, hogy a háborús konfliktusokat az imperialisták gyarmatosító politikája okozza.

A nemzetközi reakció a legbrutálisabb eszközöktől sem riad vissza, hogy elfojtsa a gyarmati sorban élő népek szabadságtörekvéseit, sárbatapossa a népek önrendelkezési jogát. A gyarmati rendszer ennek ellenére recseg-ropog és szemünk előtt hull szét.

Különösen nagy változások mennek végbe *Afrikában.* Húsz év előtt nem is volt szuverén állam a 200 milliós kontinensen. Az elmúlt öt évben a fekete Afrika — forrongó Afrikává változott. Egyiptomban 1954-ben döntötték meg Faruk király nyugatbarát rendszerét. Tunisz, Marokkó és Szudán 1956-ban harcolta ki füg-

getlenségét, Ghana 1957-ben és Guinea 1958-ban lett független állam. Hősies szabadságharcot folytat Algéria, Belga-Kongó és Nyasszaföld népe. Afrika népei felszabadulásának útján történelmi jelentőségű volt a tavaly decemberi akkrai értekezlet, mely összefogta a kontinens erőit a békéért és szabadságért folytatott harcban. Afrika népeinek igazságos harcát segíti a világ békemozgalma.

Számottevő békemozgalom fejlődött már ki a *latin-amerikai* országokban is. A dél-amerikai tömegek békeharca a legszorosabban összefügg az amerikai imperializmus elleni harccal. Dél-Amerika országainak gazdasági elmaradottsága, amerikai monopóliumok szabad vadászterületévé tette ezt a világrészt. Az USA tőkebefektetései meghaladják a 10 milliárd dollárt. Közvetlenül támogatják a különböző diktátorokat, és így sokáig kezükben tartották a világgazdaság szempontjából oly jelentős kontinenst. Latinamerika népei azonban sorra megdöntik a korrupt diktátorok hatalmát, és a nép érdekeit szolgáló külpolitikát és gazdaságpolitikát követelnek. Az országok egész sorában győzött a polgári demokratikus forradalom: 1952-ben Bolíviában, 1955-ben Brazíliában és Argentínában, 1957-ben Kolumbiában, 1958-ban Venezuelában és legutóbb Kubában kergették el a diktátort a népi felkelők. Latin-Amerika forradalmi átalakulása természetesen gondot okoz az USA vezető köreinek. Latin-Amerika népei nem akarnak beletörődni abba, hogy olyan korszakban, amelyben a tudomány és technika óriási eredményeket ér el és évenként 100 milliárd dollárt költenek fegyverkezésre, nekik nap mint nap kevesebb kenyér jut asztalukra. Az amerikai imperializmus elviselhetetlen teher ezekre az országokra. Tízévi hidegháború felborította államháztartásuk egyensúlyát, pénzük elértéktelenedett, áruik exportja visszaesett, szuverén jogaik megfogyatkoztak. A népi elégedetlenség egyre fokozódik. Ezért kapcsolódik be a békemozgalom a gazdasági kizsákmányolás elleni, a mindennapi kenyérért folytatott antiimperialista harcba.

A világháború elhárításáért

Nagy utat tett meg tíz év alatt a világ békemozgalma. Szélesre tárt kapuján egész népek léptek be. Sok százmillió hívet toborozott táborába. Érthető, hogy a háborúra spekuláló erők, az imperialista politikusok elkeseredett harcot vívnak befolyásának növekedése ellen. Voltak, és vannak kormányok, amelyek adminisztratív eszközökkel akarják elnyomni; voltak és vannak politikai körök, amelyek agyonhallgatással akarják terjedését megállítani. Voltak és vannak hivatalos személyiségek, akik kommunista moz-

galomnak minősítik, és ezzel akarnak embereket elriasztani a békemozgalomtól, akik pedig annak célkitűzéseivel egyetértenek. De mégis egyre nő a mozgalom, mert felhívásait népek visszhangozzák, akciói százmilliókat ragadnak magukkal. Másrészt a Szovjetunió és a szocialista tábor következetes békepolitikája, gazdasági és kulturális eredményei felnyitják a tömegek szemét. Az igazság az, hogy a békemozgalom *objektíve* valóban fokozza a szocializmus, a kommunizmus eszméinek népszerűségét, mert a közvélemény meggyőződik arról, hogy a világbéke megőrzéséért legkövetkezetesebben a szocialista tábor országai, s a világ kommunista pártjai harcolnak.

A tömegek megismerik a kommunisták álásfoglalását a háború és a béke kérdésében. A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának megállapítása, hogy a háborúk már nem végzetszerűen elkerülhetetlenek, óriási lendületet adott a békemozgalomnak. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulóján Moszkvában egybegyűlt kommunista vezetők *Békekiáltványa* korunk legalapvetőbb nemzetközi problémáira irányította fénycsóváját. A XXI. pártkongresszus pedig további győzelmét hozta a béke és a szocializmus ügyének. *A békemozgalom erejét megszokszorozza az a történelmi tény, hogy a népek százmillióinak békeakarata találkozik a Szovjetunió, Kína, a szocialista országok hivatalos politikájával, amelyek a nemzetközi diplomácia színterein megküzdenek az egyszerű emberek követeléseiért.* S a néptömegek azt is tudják, hogy ahol igazán demokrácia van, ott a hivatalos politika az egyes emberek millióiból össztevődő társadalom akaratát fejezi ki. Ahol tehát valóban demokrácia van, ott törvényerőre emelik a békéért folyó harcot és törvényen kívül helyezik a háborús uszítást. Az ilyen demokrácia csak a szocialista világban létezik, melynek mindinkább meghatározó szerepe van a nemzetközi helyzet alakításában.

Ha mint ezt az SZKP XXI. kongresszusa előrevetíti — a szocialista országok együttesen a világ ipari termelésének több mint a felét fogják adni, gyökeresen megváltozik a nemzetközi helyzet. „Az új erőviszony annyira nyilvánvalóvá lesz — mondta Hruscsov elvtárs —, hogy még a legkeményebb fejű imperialisták is belátják, mennyire reménytelen minden kísérlet, amelynek celja háborút kirobbantani a szocialista tábor ellen... Így tehát még a szocializmus teljes győzelme előtt — mikor a világ egy részén még fennmarad a kapitalizmus — *reális lehetőség nyílik rá, hogy a társadalom életéből kikapcsoljuk a világháborút.*"

Ezt a reális lehetőséget kell valósággá változtatni, és ebben vállal feladatot a magyar és a nemzetközi békemozgalom.

A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919-ben

Írta **LIPTAI ERVIN**

A Magyar Tanácsköztársaság létrejöttével, népünk, történelme folyamán először vált a hatalom birtokosává.

A gyárak, a föld, a kultúra kincsei azok kezébe kerültek, akik évszázadok folyamán verejtékes munkájukkal megteremtették, és vérük bő hullásával megvédelmezték e javakat.

A felszabadult nép hazájának megvédése minden külső és belső ellenséggel szemben, valamennyi munkás, dolgozó paraszt, igazi hazafi számára szent kötelességgé vált.

A magyar kommunisták a proletárdiktatúra létrejöttétől kezdve tisztában voltak azzal, hogy a hatalomból kiszorított kizsákmányoló osztályok, valamint a nemzetközi ellenforradalom élén álló amerikai, angol és francia imperialisták előbb-utóbb kísérleteket tesznek a Magyar Tanácsköztársaság fegyveres megdöntésére. Ennek tudatában arra törekedtek, hogy a proletárdiktatúra védelmére erős, ütőképes hadsereget hozzanak létre.

Már a Kommunista és a Szociáldemokrata Párt egyesüléséből létrejött Magyarországi Szocialista Pártnak és a Forradalmi Kormányzótanácsnak a világ dolgozóihoz intézett első kiáltványa hangsulyozta, hogy a hatalomra jutott magyar munkásosztály ... „Hatalmas proletárhadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját érvényre juttatja a magyar kapitalistákkal és nagybirtokosokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben."[1]

Március 24-én a Forradalmi Kormányzótanács már kiadta a Vörös Hadsereg megalakításáról szóló rendeletét. E rendelet a magyar fegyveres erők történetének nagy fordulópontja volt. Vele a magyar nép történelmének folyamán először rakták le egy olyan forradalmi hadsereg alapjait, amely a felszabadult dolgozó

[1] A magyar Vörös Hadsereg. 1919. Kossuth, 1959. 80. old.

tömegek szocialista hazájának megvédéséért, a kizsákmányolás végső felszámolásáért indult harcba.

„A Vörös Hadsereg a proletárság osztályhadserege. Minden katonájának egyenlő kötelessége a forradalmi proletárság érdekeinek védelme minden külső és belső ellenség ellen; harc a világproletárság felszabadításáért"[2] — így foglalta össze a rendelet a Vörös Hadsereg feladatait.

A Forradalmi Kormányzótanács nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a Vörös Hadsereg egységeinek élén megbízható parancsnokok álljanak. Ennek megfelelően a rendelet leszögezte, hogy az alsó beosztású parancsnokokat lehetőleg a katonai tapasztalattal rendelkező munkások soraiból kell kiválasztani. Mivel az adott helyzetben nem lehetett elkerülni, hogy a magasabb katonai képzettséget igénylő beosztásokba a régi, császári és királyi hadsereg katonai specialistáit alkalmazzák, azok ellenőrzésére, valamint a hadsereg forradalmi fegyelmének fenntartására — oroszországi tapasztalatok alapján — minden csapattesthez és önálló osztályhoz katonai politikai megbízottat rendeltek ki. A Forradalmi Kormányzótanács intézkedett arról is, hogy olyan parancsnokképző tanfolyamokat szervezzenek, amelyeken munkások és parasztok is elsajátíthatják a magasabb katonai ismereteket.

A március 24-i rendelet egyik igen fontos pontja előírta, hogy a Vörös Hadseregen belül, annak tartalékaként a gyári munkásság csapattesteit és tartalékzászlóaljait is fel kell állítani. Ennek célja egy olyan erős, politikailag szilárd tartalék létrehozása volt, amelyet a Forradalmi Kormányzótanács szükség esetén sikerrel használhat fel mind a külső támadókkal, mind az esetleges belső ellenforradalommal szemben.

Egy újtípusú hadsereg létrehozását természetesen nem lehet egy rendelettel, néhány nap alatt megoldani. A Forradalmi Kormányzótanácsnak a Vörös Hadsereg megalakítását kimondó, március 24-i rendelete után még nehéz utat kellett megtenni a szocialista proletárhadsereg kialakításáig.

A proletárdiktatúra létrejötte után, egészen május első napjaiig a Magyar Tanácsköztársaságnak alapjában véve nem állott rendelkezésére más fegyveres erő, mint az, amit a bukott polgári köztársaságtól örökölt. Ez a hadsereg sem létszámát, sem szervezettségét, sem pedig felszerelését tekintve nem képviselt jelentős erőt.

A világháború befejezése után a polgári kormány a hadsereg túlnyomó részét leszerelte és csak néhány fiatalabb korosztályt hagyott fegyverben az antanttal kötött fegyverszüneti szerződésben engedélyezett keretek betöltésére. Rövid idő alatt nyilvánvalóvá vált azonban, hogy ez a hadsereg nem alkalmas esz-

[2] A magyar Vörös Hadsereg. 1919. Kossuth, 1959. 82. old.

köz a burzsoá-szociáldemokrata koalíciós kormány célkitűzéseinek elérésére. A magyar dolgozó tömegekkel együtt a katonai szolgálatot teljesítő munkások és parasztok is egyre határozottabban fordultak szembe a polgári rendszerrel, és a hadsereg soraiban is mindinkább tért hódítottak a proletárdiktatúra eszméi. A hadsereg irányítása egyre inkább kicsúszott a kormány kezéből, és a csapatok tényleges vezetése fokozatosan a katonatanácsok kezébe került. Az ellenforradalmi beállítottságú, hivatásos tisztekből álló parancsnoki kar tekintélye rohamosan csökkent. Azok az embertelen erőszakon alapuló fegyelmi kötelékek, amelyek az imperialista osztrák—magyar hadsereget összetartották, a polgári demokratikus forradalom következtében széthullottak, és a burzsoá kormányzat nem rendelkezett elegendő erővel visszaállításukra. A polgári-szociáldemokrata koalíciós kormány ilyen körülmények között nem látott más kiutat, minthogy ezt a hadsereget leszereli és helyébe egy új, zsoldos hadsereget szervez, amelyre támaszkodhat a munkásosztály és a szegényparasztság egyre erősödő szocialista forradalmi mozgalmával szemben.

1919 februárjában a Hadügyminisztérium kiadta a hadsereg átszervezésére vonatkozó rendeletét. E rendelet szerint a polgári kormány március 10-ig 70 000 embert kívánt az új hadseregbe toborozni, és március 20-ig már le akarta váltani a demarkációs vonalakon álló régi csapatokat az újonnan szervezett egységekkel.[3]

A toborzás azonban igen lassan haladt előre. A munkásoknak és a dolgozó parasztoknak elegük volt a háborúból, a burzsoázia érdekeinek védelméből, ezért március 20-ig a tervezett 70 000 helyett mindössze körülbelül 5000 ember jelentkezett a toborzási felhívásra.

A proletárdiktatúra létrejöttekor a hadseregben igen nagy szervezeti zűrzavar uralkodott. Sok helyen már megalakultak az új parancsnokságok, azonban a régiek is működtek, és így számtalan, egymást keresztező intézkedés, utasítás ment a csapatokhoz. Minden mozgásban volt, a demarkációs vonalakon álló csapatok gyakran összekeveredtek. Nem egy esetben maguk a hadosztályparancsnokságok sem voltak tisztában az alárendeltségükben levő alakulatok pontos létszámával.

A Tanácsköztársaság kikiáltása után a szociáldemokrata Pogány József hadügyi népbiztos és két kommunista helyettese: Szamuely Tibor, valamint Szántó Béla között éles vita alakult ki abban a kérdésben, hogy milyen módon folytassák a Vörös Hadsereg megszervezését. Szamuely és Szántó — szem előtt tartva az oroszországi tapasztalatokat, valamint a polgári köztársaság

[3] 2669/eln. 6. sz. rendelet. Hadtörténelmi Levéltár. A polgári demokratikus köztársaság katonai iratai. 25. cs.

idején megkezdett toborzás csekély eredményét — azt követelték, hogy a dolgozók általános hadkötelezettségén alapuló hadkiegészítési rendszert vezessék be. Pogány, a Vörös Hadsereg építését a polgári köztársaság idején megkezdett alapokon: toborzás útján kívánta folytatni. A vita eldöntésére a Forradalmi Kormányzótanács Kun Béla, Weltner Jakab és Böhm Vilmos személyében bizottságot küldött ki, amely Pogány álláspontját hagyta jóvá.[4] Ez a döntés kétségkívul hozzájárult ahhoz, hogy a Vörös Hadsereg szervezése az első hetekben nem haladt olyan tempóban, amint azt a Tanácsköztársaságot fenyegető veszély nagysága megkövetelte volna.

Tagadhatatlan, hogy toborzás útján is gyorsabban lehetett volna a hadsereg személyi állományát feltölteni, ha a Forradalmi Kormányzótanács — a forradalmi honvédő háború követelményének megfelelően — kezdettől fogva minden erőt mozgósít annak érdekében, hogy a proletárdiktatúra felkészülten várja az imperialisták támadását. A Magyar Tanácsköztársaság vezetői azonban március végén és április elején úgy ítélték meg a helyzetet, hogy sem az imperialista nagyhatalmak, sem pedig azoknak a Tanácsköztársaságot körulvevő szövetségesei nem képesek rövid időn belul támadást indítani a proletárdiktatúra ellen.

Az imperialista támadás lehetőségét a Forradalmi Kormányzótanács tagjainak többsége még egy-két nappal a támadás megkezdése előtt is valószínútlennek tartotta. A Tanácsköztársaság bel- és külpolitikai helyzetének ez a megítélése tükröződött Landler Jenőnek a Forradalmi Kormányzótanács április 14-i ülésén tartott felszólalásában:

„Abszolúte nagy erősség van abban, hogy itt belül nincsen köztünk differencia. Az ellenforradalmi mozgolódás a semmivel egyenlő. Ez a másik erősség. *A harmadik az, hogy az entente hadügyileg abban a helyzetben van, mint mi.*"[5]

A Tanácsköztársaság ellenségei részéről fenyegető veszély lebecsülése volt az alapvető oka annak, hogy egészen az imperialisták támadásának megindulásáig a Forradalmi Kormányzótanács nem igyekezett minden erejével a proletárdiktatúra védelmére megszervezni a dolgozó tömegek szocialista hazaszeretetében rejlő forradalmi erőket.

1919 tavaszán, a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének időszakában az Európa-szerte előretörő nemzetközi szocialista forradalmi mozgalom felszámolására kétségbeesett erőfeszítéseket tettek az első világháborúban győztes imperialista nagyhatalmak: az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország vezetői. Mindenekelőtt arra törekedtek, hogy a nemzetközi szocialista forradalom fő

[4] Szántó Béla visszaemlékezése a Párttörténeti Intézet Archivumában.
[5] Párttörténeti Intézet Archivuma. A Forradalmi Kormányzótanács április 14-i ülésének jegyzőkönyve.

bázisát: Szovjet-Oroszországot elszigeteljék Nyugat-Európától és a nyílt, valamint burkolt intervenció együttes alkalmazásával megdöntsék az orosz munkásosztály hatalmát. Északon, délen és keleten — élére állva a szovjethatalom ellen indított támadásnak — angol, francia és amerikai csapatok léptek harcba a fiatal szovjetköztársaság ellen, és arra készültek, hogy még nagyobb erőket vessenek be az oroszországi forradalom vérbefojtására. 1919 márciusának végén az antantnak a Balkánon elhelyezett hadserege: az Armée d'Orient, Franchet d'Espèray tábornok vezetése alatt már bevetésre készen állott Szovjet-Oroszország ellen.

A proletárdiktatúra magyarországi győzelme érzékeny csapást mért a nemzetközi ellenforradalom erőire. Az imperialistákat félelem töltötte el arra a gondolatra, hogy a szocialista forradalomnak 1917 novemberében, Oroszországban fellobbant lángja Magyarország közvetítésével tovább harapózhat Nyugat-Európa államai felé is, amelyek munkásosztálya egyre több és határozottabb jelét adta szocialista öntudatra ébredésének.

Az imperialisták a Tanácsköztársaság létrejöttétől kezdve megfeszített erővel dolgoztak azon, hogy megfojtsák a magyar munkásosztály hatalmát. Már közvetlenül március 21. után blokádot valósítottak meg a proletárdiktatúra ellen. Ezzel egyidejűleg megkezdték és gyors ütemben folytatták a fegyveres intervenció előkészületeit. Egy hónap sem telt el a Tanácsköztársaság kikiáltása óta, és megindult az imperialista csapatok támadása a magyar munkásosztály hatalmának felszámolására.

Április 16-án, amikor a román földesurak hadserege megkezdte támadását, a magyar Vörös Hadsereg szervezése még csak kezdeti fokon állott. A hadseregbe toborzottak létszáma ekkor 56 215 fő volt,[6] azonban ez a szám nem tükrözi híven a hadsereg akkori erejét, mivel magában foglalja azokat az egyéneket is, akik a toborzáson jelentkeztek, de felszerelésük és beosztásuk még nem történt meg. A Tanácsköztársaság határain álló alakulatok állománya április közepén nem érte el a 30 000 főt sem. A már egységekbe szervezett csapatok döntő többsége még nem volt menetkész állapotban, a fegyverzet, valamint a felszerelés hiánya miatt. Jellemző, hogy a Hadügyi Népbiztosság április 15-i kimutatása szerint a Vörös Hadsereg hat hadosztályában és a Székely Különítményben mindössze 11 zászlóalj volt teljesen menetkész, a többi szervezése még nem fejeződött be.[7]

A Tanácsköztársaság kikiáltásától az imperialisták támadásáig rendelkezésre álló idő alatt nem sikerült elérni a csapatok öntudatos fegyelmének kialakítását sem. A politikai megbízottak

[6] A Hadügyi Népbiztosság április 17-i létszámjelentése. Hadtörténelmi Levéltár. A Magyar Tanácsköztársaság iratai. 6. csomó.

[7] Hadtörténelmi Levéltár. A Magyar Tanácsköztársaság iratai. 6. cs. „Menetkész alakulatokról jelentések."

kiküldése csupán késve történt meg, s azok között is igen sok alkalmatlan egyén volt. A csapatoknál folyó politikai munka központi irányítása csupán néhány általánosságban mozgó utasításra korlátozódott. Ezért elsősorban csak ott folyt eredményes politikai munka, ahol az orosz Vörös Hadsereg tapasztalatait ismerő kommunista politikai megbízottak tevékenykedtek.

A Tanácsköztársaság határain álló ellenséges hadseregek óriási túlerővel rendelkeztek a Vörös Hadsereggel szemben. Északon, keleten és délen, a több mint 1200 kilométer kiterjedésű arcvonalon a Vörös Hadseregnek csupán 6 hadosztálya és a Székely Különítmény állott. Ezzel szemben északon a csehszlovák burzsoá hadsereg 4 hadosztállyal és 4 önálló dandárral, keleten és délkeleten a román bojárok hadserege 7 hadosztállyal és egy erős különítménnyel készülődött a proletárdiktatúra elleni támadásra, délen pedig 2 francia és 4 délszláv hadosztály fenyegette a Tanácsköztársaságot.

A Magyar Tanácsköztársaságot körülvevő ellenséges hadseregek közül elsőnek a román bojárok hadserege készült fel a támadásra. A román imperialisták támadó kedvét fokozta az a tudat, hogy a keleti frontnak közel felét tartó Székely Különítmény parancsnoka ellenforradalmi érzelmű volt, és a támadás előtt a francia Berthelot tábornoknak, valamint az erdélyi román hatóságoknak felajánlotta a Tanácsköztársaság ellen indítandó intervencióhoz való csatlakozását.

Amikor április 16-án hajnalban az intervenciós csapatok támadása a keleti fronton megkezdődött, Kratochwill ezredes, a Székely Különítmény parancsnoka utasította az alárendelt csapatokat, hogy azok „a felesleges vérontást kerüljék és lassan vonuljanak vissza".[8] A Székely Különítmény parancsnokainak árulása következtében a keleti arcvonal közepét tartó 39. dandár, amely amúgyis sokszoros túlerővel állott szemben, visszavonulásra kényszerült, hogy az átkarolást elkerülje. Az ellenség túlereje hátrálásra kényszerítette a keleti arcvonal jobbszárnyán levő 6. hadosztályt is.

Mivel a Hadügyi Népbiztosságnak megfelelő tartalékok nem állottak rendelkezésére, a keleti arcvonal megerősítését csak úgy lehetett megoldani, ha a többi arcvonalakról vonnak el csapatokat, ahol az ellenséges támadás egyelőre még nem indult meg. A Tanácsköztársaság vezetői az ország többi részéből tekintélyes erőt: több mint 50 zászlóaljat irányítottak a keleti frontra. E zászlóaljaknak nagyobb része a harcok folyamán meg is érkezett a Tiszántúlra. Ez a jelentős erősítés azonban nem tudta a hadműveletek alakulásában a remélt kedvező fordulatot elérni, mert a

[8] Kratochwill K.: A székely hadosztály 1918/19. évi bolsevistaellenes és ellenforradalmi harcai... Budapest é. n. 104. old.

Székely Különítmény visszavonulása következtében az újonnan a frontra érkezett zászlóaljak zömének harcba kellett lépnie, mielőtt az ellentámadásra szánt nagyobb egységek összpontosítása befejeződhetett volna.

A válságos helyzetben a Forradalmi Kormányzótanács a munkásosztályhoz fordult: közölte, hogy a proletárdiktatúra veszélyben van, és minden öntudatos hazafit a Vörös Hadseregbe való belépésre hívott fel. Április 19-én Kun Béla a budapesti munkástanács tagjai előtt vázolta a proletárdiktatúra katonai helyzetének súlyosságát és rámutatott, hogy a tanácshatalmat egyedül az mentheti meg, ha a munkásosztály csatasorba áll és minden erejét megfeszítve, szembeszáll a támadókkal.[9] A Forradalmi Kormányzótanács hívó szavára a munkások, a dolgozó parasztok és a néphez hű értelmiségiek tömegesen fogtak fegyvert. Fiatal ipari tanulóktól ősz, öreg munkásokig a munkásosztály legjobbjai a toborzóbizottságok elé vonultak és besorozásukat kérték a Vörös Hadseregbe.

A toborzásban bekövetkezett fellendülés azonban egyelőre nem éreztette hatását a fronton, mivel a jelentkezettek felszerelése és csapatokba szervezése a Hadügyi Népbiztosság szervezési csoportjánál működő ellenforradalmárok szabotázsa következtében csak lassan haladt.

A Vörös Hadsereg helyzetét a tiszántúli arcvonalon jelentős mértékben megkönnyítette volna a gyári munkásság soraiból létrehozott tartalékzászlóaljak bevetése, amelyeknek szervezése erre az időre már jelentős mértékben előrehaladt. Április 23-án a gyári munkásezredek szemléjén 8 munkásezred vonult fel közel 13 000 felfegyverzett munkással. A jobboldali szociáldemokraták azonban megakadályozták, hogy ezeket a munkászászlóaljakat a Vörös Hadsereg harcoló alakulatainak megerősítésére használják fel. Bár a Vörös Hadsereg megalakulását elrendelő március 24-i rendelet világosan megmondotta, hogy a gyári munkászászlóaljak és csapattestek a Vörös Hadseregen belül, annak tartalékaként alakulnak meg, a jobboldali szociáldemokrata Haubrich József, aki ezeknek az alakulatoknak szervezését irányította, igyekezett őket a hadseregtől különálló egységekként kezelni.

„A gyári munkászászlóaljakat, ezredeket még igen sokan tévesen a Vörös Hadsereg tartalékának képzelik el és ehhez képest azt a szintén téves konzekvenciát vonják le, hogy ezek a munkásezredek fogják emberanyaggal táplálni a Vörös Hadsereget. Erről nincsen szó és sohasem volt szó! A gyári munkásezredek ügye teljesen független a Vörös Hadsereg ügyétől"[10] — mondotta Haubrich a Vörös Katonának adott nyilatkozatában.

[9] Népszava, 1919. április 20.
[10] Vörös Katona, 1919. április 18.

A Hadügyi Népbiztosság a fronttól távol, Budapestről képtelennek bizonyult a hadműveletek irányítására, s ezért április 21-én, a Forradalmi Kormányzótanács határozatának megfelelően, létrehozták a Keleti Hadsereg Parancsnokságát. A Keleti Hadsereg parancsnoka a jobboldali szociáldemokrata Böhm Vilmos lett, aki csupán azért vállalta el ezt a beosztást, hogy — mint maga is bevallotta — így megakadályozza azt, hogy a hadsereg élére kommunista népbiztos kerüljön. Szerencsére a tényleges katonai vezetés a Keleti Hadsereg vezérkari főnökévé kinevezett Stromfeld Aurél feladata volt, aki a haza iránti szeretettől áthatva, felismerve a háború nemzeti, hazafias jellegét, a proletárdiktatúra ügye mellé állt, és kiváló tehetséggel irányította a Vörös Hadsereg hadműveleteit.

Stromfeld kísérleteket tett arra, hogy az előnyomult ellenséget ellentámadással vesse vissza, azonban a Székely Különítmény vezetőinek áruló magatartása, valamint a többi csapat nagyfokú demoralizáltsága ezt megakadályozta. A Tiszántúl megtartását végképp lehetetlenné tette, hogy a Székely Különítmény parancsnoksága, addigi áruló visszavonulását betetőzve, április 26-án letette a fegyvert a román ellenforradalmi csapatok előtt. A Székely Különítmény árulását megkönnyítette az, hogy Böhm, mint a Keleti Hadsereg parancsnoka, az utolsó pillanatig támogatta, védte az áruló tiszteket és igyekezett elaltatni a Székely Különítmény vezetőivel szemben táplált egyre növekvő bizalmatlanságot.

„A székelyeket Kratochwill hadosztályparancsnok, Kolozsváry zászlóaljparancsnok, Hautzinger csoportparancsnok, és más parancsnokok vezetik. Kratochwill, Kolozsváry, Hautzinger és a többiek... fáradhatatlan erővel teljesítik kötelességüket. A Tanácsköztársaság a legteljesebb elismeréssel viseltetik a derék székely proletárkatonák és a forradalomért őszintén dolgozó vezetőik iránt"[11] — hangoztatta Böhm egyik sajtónyilatkozatában.

Böhm felelősségét növeli, hogy amikor ezt a nyilatkozatot tette, nagyon is jóltájékozott volt a Székely Különítmény parancsnokainak a proletárdiktatúrával szemben elfoglalt ellenforradalmi magatartásáról. Böhm már április elején jelentést kapott arról, hogy a Székely Különítmény legénysége „... valószínűleg tisztjeitől befolyásolva, nagyfokú bizalmatlansággal kezd viseltetni a Tanácsköztársasággal szemben".[12] Más, megbízható források hasonló figyelmeztetéseket közöltek vele. Ennek ellenére Böhm a Forradalmi Kormányzótanácsot és a közvéleményt a Székely Különítmény parancsnoki karának megbízhatóságáról szóló kijelentésekkel vezette félre.

[11] Vörös Katona, 1919 április 22.

[12] A nagyváradi kormányzótanács április 3-i jelentése. Hadtörténelmi Levéltár. A Magyar Tanácsköztársaság Iratai. 1. cs.

A Székely Különítmény fegyverletétele után a Vörös Hadsereg Parancsnoksága már nem tehetett mást, mint hogy a csapatok állománya, valamint a fegyverzet megmentésének érdekében elrendelje a Tiszántúl kiürítését, és minden erejét arra összpontosítsa, hogy az ellenség átkelését a Tiszán megakadályozza.

Április végén és május első napjaiban a Magyar Tanácsköztársaság katonai helyzete igen súlyossá vált. Keleten a román bojárok hadseregének csapatai mindenütt elérték a Tisza vonalát. A keleti arcvonalon álló egységek egy része a bomlás olyan fokára jutott, hogy le kellett őket fegyverezni. Május 1-én erről az arcvonalról olyan hírek érkeztek, hogy az ellenség átlépte a Tiszát, és Budapest irányába nyomul előre. Igen kedvezőtlenül alakult a többi front helyzete is. Április 27-én a Tanácsköztársaság jelentősen meggyengített északi arcvonala ellen megindult a csehszlovák burzsoá hadsereg csapatainak támadása is. Május 2-án az ellenség bevonult Miskolcra és súlyosan veszélyeztette az ország egyik legfontosabb bányavidékét: a salgótarjáni szénmedencét. Április utolsó napjaiban a déli arcvonalon álló francia és délszláv csapatok is megindultak, megszállták Makót, Nagylakot, valamint Hódmezővásárhelyet.

A Tanácsköztársaság válságos katonai helyzetét a proletárdiktatúra ellenségei a munkásosztály hatalmának megdöntésére akarták felhasználni. A Forradalmi Kormányzótanács, és az egyesült párt vezetésében levő jobboldali szociáldemokrata vezetők a velük kapcsolatban álló imperialista ügynökökkel egyetértésben azzal a követeléssel léptek fel, hogy a tanácskormány mondjon le és adja át a hatalmat egy jobboldali szakszervezeti vezetőkből alakult átmeneti kormánynak. Ennek az lett volna a feladata, hogy biztosítsa a proletárdiktatúra „békés" felszámolását és a régi, kizsákmányoló rendszerhez való visszatérést. Javaslatukat azzal indokolták, hogy a munkásságban nincs meg a harchoz szükséges erő és képesség. Böhm a csapatoknak parancsot adott az „ellenségeskedések beszüntetésére", amit mindenütt úgy fogtak fel, mint teljes megadást. Ez a parancs messzemenő következményekkel járhatott volna, ha Kun Béla, Szántó Béla és Landler Jenő nem intézkedtek volna a harcok továbbfolytatására.

A Tanácsköztársaság kommunista vezetői bíztak a munkásosztályban. Követelték, hogy a Forradalmi Kormányzótanács kérdezze meg a legilletékesebbeket: magukat a munkásokat, mi a véleményük a forradalmi honvédelemről.

Május 2-án a budapesti munkások képviselői: a Budapesti Munkástanács tagjai, a vasmunkások bizalmiférfiai és a gyári munkászászlóaljak vezetői hatalmas többségükben a proletárdiktatúra további védelme mellett foglaltak állást. A szocialista haza védelméhez ragaszkodó magyar munkásosztály akaratát fejezte ki a Forradalmi Kormányzótanács, amikor — felülkerekedve a

Tanácsköztársaság felszámolására törekvő jobboldalon — elrendelte a proletariátus általános mozgósítását.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők kénytelenek voltak — legalábbis színleg — beletörődni a proletárdiktatúra önvédelmi harcának folytatásába. A kulisszák mögött azonban tovább folytatták romboló tevékenységüket. Igen jellemző esetről számolt be 1919 nyarán a tatabányai párttitkár a Hadseregparancsnoksághoz intézett levelében. Leírta, hogy május első napjaiban felment a Bányász Szövetségbe, ahol tanúja volt egy beszélgetésnek, amelyet Peyer a nála levő bányászokkal folytatott. A bányászok elmondották, hogy a Hadügyi Népbiztosságtól azt az utasítást kapták: fegyverezzék fel a bányászokat. Peyer „... azt mondotta nekik, őrültség, hogy el hagyják magukat pusztítani, nincs semmi értelme, hogy csak azért harcoljanak, hogy két nappal később jöjjenek be a románok ..." — írta a levél írója, majd így folytatta: „A munkásság leggyűlöltebb ellenségeivel kacérkodik, érintkezik és utasításokkal, illetve tanácsokkal látja el. Sajnálattal tapasztaltam ... hogy Peyer személyes barátai megdöbbentően pesszimisztikusan viselkedtek. Kényelmetlenül éreztem magam abban a szervezetben, ahol nevelkedtem, és siettem eltávozni."[13]

A proletárdiktatúra ellenségei azonban nem tudták a munkásosztály lelkesedését letörni. Az, ami Magyarországon az 1919. május 2-át követő napokban történt, a forradalmak történetében is párját ritkító jelenség volt. A magyar munkásosztály tízezreinek lelkes csatasorba állása lehetővé tette, hogy napok alatt új, forradalmi szellemű, harcra kész hadsereg jöjjön létre, amely már valóban megérdemelte a Vörös Hadsereg nevet.

Május első napjaiban a Hadseregparancsnoksághoz érkező jelentések még az általános züllésről. a csapatokban uralkodó letargiáról adtak hírt — két hét sem telt el, és a Vörös Hadsereg már 113 újjászervezett zászlóaljjal rendelkezett, sőt Szolnoknál és Salgótarjánnál már első győzelmeit aratta.

Még húsz nap sem telt el a Tanácsköztársaság katonai válságának mélypontja óta, és a Vörös Hadseregnek már arra is telett erejéből, hogy Miskolcnál hatalmas csapást mérjen a csehszlovák burzsoá hadseregre, majd az annak segítségére siető román ellenforradalmi csapatokra. A miskolci hadműveletet végrehajtó 1. vörös hadosztály katonái: a MÁV-Gépgyár, az Istvántelki Főműhely, a Ganz-gyár, valamint más üzemek munkásai pánikszerű visszavonulásra kényszerítették az ellenség ottani egységeit.

Azok a fegyvert ragadott munkások aratták ezt a diadalt, akiket a jobboldali szociáldemokrata vezetők azzal rágalmaztak, hogy nem akarnak áldozatokat hozni a proletárdiktatúra védelmében!

[13] Párttörténeti Intézet Archivuma. Böhm irattár. 27/b. cs., 13/91—93.

A Vörös Hadsereg gyors megerősödése, valamint az imperialista nagyhatalmak közötti ellentétek, amelyek megakadályozták, hogy a Tanácsköztársaság ellenségei egyidejűleg indítsanak koncentrált támadást a proletárdiktatúra megdöntésére, lehetővé tették, hogy a Forradalmi Kormányzótanács május végén kidolgozza és megkezdje végrehajtani az intervenciós hadseregek elleni nagyszabású ellentámadás terveit.

A Vörös Hadsereg természetesen nem rendelkezett annyi erővel, hogy valamennyi frontján egyidejűleg induljon ellentámadásba. Ezért a Forradalmi Kormányzótanács úgy határozott, hogy először a Tanácsköztársaságot fojtogató hatalmas harapófogó leggyengébb pontjára: a csehszlovák ellenforradalmi hadseregre mér csapást, azután a Tiszántúlt megszállva tartó román intervenciós csapatok ellen fordul és azokat kényszeríti visszavonulásra.

Május 30-án, a Tisza és az Ipoly folyó közötti arcvonal egész szélességében megindult a Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulása.

A Vörös Hadsereg katonái lángoló lelkesedéssel győzték le az ellenség ellenállását, és a gyors előnyomulás fáradalmait.

Még két hét sem telt el az északi hadjárat kezdete óta, és a Vörös Hadsereg Észak-Magyarország, valamint Szlovákia országrésznyi területéről szorította ki a csehszlovák burzsoá hadsereg csapatait. A főcsapás irányában: Kassán és Eperjesen át több mint 150 kilométer mélységben törtek előre a vörös csapatok. A csehszlovák burzsoá hadsereg szlovákiai erői súlyos veszteséget szenvedve, részekre szakadoztak és képtelenek voltak megállítani a Vörös Hadsereg előnyomulását mindaddig, amíg az (a csapatok átcsoportosításának végrehajtására) maga meg nem állott.

A Vörös Hadsereg győzelmes előnyomulása tette lehetővé, hogy június 16-án megszülessen a Szlovák Tanácsköztársaság, és ezzel az európai szocialista forradalomnak újabb bástyája jöjjön létre.

Az a nagy győzelem, amelyet a magyar Vörös Hadsereg a csehszlovák ellenforradalmi hadsereg felett 1919 májusában és júniusában aratott, egyaránt kivívta a Tanácsköztársaság barátainak és ellenségeinek elismerését.

Mi tette lehetővé, hogy a Vörös Hadsereg olyan rövid idővel az áprilisi és május elejei súlyos válság után már világraszóló győzelmet arasson, a mitológia porából megelevenedett Phönixéhez hasonlóan új életre kelve?

Vitathatatlan, hogy a Vörös Hadsereg stratégiai és hadműveleti vezetése sok tekintetben felette állott a csehszlovák burzsoá hadsereg vezetésének. A magyar proletárdiktatúra hadserege nagyszerű győzelmeinek alapvető okát azonban elsősorban nem abban kell keresnünk, hogy a Vörös Hadsereg egyes katonai vezetőinek hadvezetési művészete magasabb fokon állott, mint az

ellenséges csapatokat irányító olasz és francia tábornokoké. A Vörös Hadsereg győzelmének forrásai alapvetően politikai természetűek voltak: a Tanácsköztársaság forradalmi háborújának nemzeti és egyben internacionális jellegéből, a Tanácsköztársaság államának és hadseregének szocialista jellegéből fakadtak.

Egyetlen imperialista állam, egyetlen imperialista hadsereg sem lett volna arra képes, hogy a szinte kilátástalannak látszó helyzeten, hasonló rövid idő alatt felülkerekedve, ilyen kiemelkedő hadietteket hajtson végre. Csak a dolgozó néppel szorosan összeforrott, igazságos nemzeti és internacionalista célokért küzdő, szocialista forradalmi hadsereg érhette el azokat a sikereket, amelyek a Vörös Hadsereg tevékenységét májusban és júniusban koronázták.

A magyar Vörös Hadsereget a dolgozó nép magáénak tekintette. Azok a dolgozó tömegek, amelyek 1918 őszén forradalommal vetettek véget az imperialista háborúnak, nem haboztak akkor, amikor a szocialista haza védelmében, a Vörös Hadsereg zászlói alatt kellett fegyvert ragadniok.

Az öntudatos munkások tízezrei a Vörös Hadsereg katonáiként küzdöttek az ellenforradalmi támadók ellen, de ha a szükség úgy követelte, a munkahelyükön maradt munkások is fegyvert ragadtak. Amikor május 24-én a csehszlovák és román imperialisták csapatai együttes támadást indítottak Miskolc visszafoglalására, a város megtartását és a támadók visszaverését az tette lehetővé, hogy az 1. hadosztály proletárkatonáival vállvetve harcoltak a felfegyverzett diósgyőri és miskolci munkások, vasutasok is. Hasonlóan támogatták a Vörös Hadsereget a salgótarjáni bányavidék dolgozói, és az ózdi munkások is, akik a szerszámot egy időre fegyverrel cserélték fel, hogy szülőföldjüket megvédjék az ellenségtől.

A csehszlovák burzsoá hadsereg egyes parancsnokságainak jelentései ismételten említést tettek arról, hogy támadó terveik végrehajtását jelentékenyen akadályozták a magyar munkásoknak a Vörös Hadsereg reguláris alakulataival együttműködő fegyveres csoportjai.

„A lapujtői munkások fel vannak fegyverezve és el vannak látva dinamittal... A salgótarjáni munkások szintén felfegyverkeztek és beásták magukat a város előtt... A lapujtői és salgótarjáni munkások szavukat adták, hogy utolsó csepp vérükig harcolni fognak. Mindenütt kis osztagok alakulnak, amelyeknek az a feladata, hogy csapataink hátában megrongálják a vasúti vonalakat, megszakítsák a telefonösszeköttetést"[14] — jelentette májusban a Salgótarján ellen támadó II. csehszlovák dandár egyik ezredének parancsnoka.

[14] Központi Katonai Levéltár, Prága. II. dandár, S—1918—19.—1/18.

Nagy lelkesedéssel támogatta a Vörös Hadsereget a magyar dolgozó parasztság legöntudatosabb része is. A döntően tiszántúli agrárproletárokból álló 6. vörös hadosztály nagyszerű haditettei: Salgótarján felmentése, Kassa felszabadítása tanúsítják azt az elszántságot és hősiességet, amellyel a parasztság legjobbjai védték a proletárdiktatúrát.

A munkásokkal és parasztokkal együtt ragadtak fegyvert a Tanácsköztársaság védelmében a néphez hű értelmiség fiai is. A Magyarországi Tanítók Szakszervezetének Ifjúmunkás Szakosztálya már áprilisban határozatot hozott, hogy tagjai testületileg belépnek a Vörös Hadseregbe. Hasonló határozatot hozott az Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetségének nagygyűlése is, amely kimondotta, hogy „Az AMOSZ-ban tömörült mérnökség egyezőleg csatlakozik a Vörös Hadsereghez, hogy megvédje a proletárdiktatúrát." A gyárak műszaki értelmiségi dolgozóinak nagy része a munkásokkal együtt vonult be a munkásezredekbe.

Határtalan lelkesedéssel állott ki a proletárdiktatúra fegyveres védelme mellett a magyar ifjúság is. „Nékünk, kommunista ifjaknak, az emberi élet drágább a világ összes kincseinél és épp ezért életünk és szabadságunk védelmére kell, hogy készen legyünk. Életünk, szabadságunk veszélyben van, tehát nincs más hátra, mint fegyvert fegyver ellen ragadni és védekezni az utolsó csepp vérig!"[15] — írta a nyugat-magyarországi ifjúmunkások lapja 1919 júniusában.

A munkás-, paraszt- és diákfiatalok tömegesen léptek be a Vörös Hadseregbe. Sokan közülük az imperialisták által megszállt területekről szöktek át, hogy felöltsék a Vörös Hadsereg egyenruháját. A 18 évnél fiatalabbak közül is igen sokan kérték a hadseregbe való felvételüket. A Hadügyi Népbiztosságnak külön rendelettel kellett a korhatár alatt levő fiataloknak a hadseregbe való felvételét megtiltania.

A Vörös Hadsereget nemcsak a magyar dolgozók tekintették sajátjuknak. Mint a nemzetközi szocialista forradalom európai előőrsét, magáénak tekintette és támogatta más országokban is soksok becsületes dolgozó. A magyar Vörös Hadsereg természetes szövetségese volt minden olyan erő, amely az embernek ember által való elnyomása, és a kizsákmányolás ellen folytatott harcot.

Ezért igyekezett Szovjet-Oroszország, hogy — amennyire az igen súlyos helyzetében lehetséges volt — segítséget nyújtson az imperialista túlerőtől körülvett Magyar Tanácsköztársaságnak.

A közelmúltban került nyilvánosságra Leninnek egy 1919 áprilisában kelt távirata, amelyet az ukrán Vörös Hadsereg vezetőinek küldött. E távirat arról tanúskodik, hogy Lenin igen nagy jelentőséget tulajdonított a Magyar Tanácsköztársaság megsegíté-

[15] Nyugat-magyarországi Ifjú Proletár. 1919. június 4.

sének, a két proletárállam közötti közvetlen összeköttetés megteremtésének.

„A Galícia és Bukovina egy részébe történő előnyomulás a Tanács-Magyarországgal való kapcsolat miatt szükséges. E feladatot minél gyorsabban és tartósabban meg kell oldani..."[16] — írta Lenin.

A szovjet kormány nagy erőfeszítéseket tett, hogy erejéhez mérten tehermentesítse a magyar Vörös Hadsereget.

Az oroszországi Vörös Hadsereg segítő közbelépésének eredményeképpen a román imperialista csapatok vezetői május folyamán kénytelenek voltak egyik legjobb hadosztályukat a tiszántúli arcvonalról elvonni, és a keleti frontra átcsoportosítani. A román imperialista csapatoknak Besszarábiában és Bukovinában való lekötöttsége nagymértékben járult hozzá, hogy május és június hónapban nem tudtak a szorongatott helyzetben levő cseh-szlovák burzsoá hadsereggel együtt általános támadást indítani.

A világ forradalmi dolgozói megértették, hogy az a harc, amelyet a magyar Vörös Hadsereg a Tanácsköztársaság védelmében folytat, az egész világ elnyomott és kizsákmányolt dolgozóinak felszabadítására irányuló forradalmi mozgalom szerves részét képezi. Ezért léptek be a Vörös Hadseregbe orosz, ukrán, szlovák, osztrák, cseh, lengyel, román, délszláv, bolgár, albán és más nemzet forradalmi internacionalistái, akik megértették, hogy a Vörös Hadseregnek az imperialista túlerő elleni harca elválaszthatatlan attól a küzdelemtől, amelyet saját népük folytat szabadságának kivívása érdekében.

A magyar Vörös Hadsereg zászlói alatt küzdő internacionalisták a harcok folyamán becsülettel megállták helyüket és nem kis részük van a Vörös Hadsereg által kivívott győzelmekben. Losonc, Zólyom, Korpona és Selmecbánya felszabadítása az orosz, szlovák, német és a többi internacionalista alakulatok nevéhez fűződik.

„Az I. budapesti nemz. vörösezr. — II., III. és V. zlj. — a Losoncot szívósan és teljes elismerést méltóan védő ellenségre való támadásnál egymással vetélkedve harcoltak. Különösen elismerést érdemel a rappi hidakat rohamozó 11. század és az I. (orosz) zlj. Vilke és Panyidaróc elleni ellenséges ágyútűz alatt végrehajtott merész támadása. A II. zlj. 6. századának Rapptól nyugatra való energikus beavatkozása is kiemelendő, mert nagyban elősegítette Losonc gyors elfoglalását"[17] — jelentette május 31-én, Losonc elfoglalása után a 80. dandár parancsnoka.

A világ dolgozóinak a Magyar Tanácsköztársaság és a Vörös Hadsereg irányában érzett szimpátiája megmutatkozott abban is,

[16] Litveraturnaja Gazjeta. 1957 április 21.

[17] Hadtörténelmi Levéltár. A Magyar Tanácsköztársaság iratai. 50. cs. 80. dandár, 1067/10. op. sz.

hogy a magyar proletárdiktatúrával fegyveres harcban álló imperialista államok öntudatos dolgozói elítélték a Magyar Tanácsköztársaság ellen folytatott igazságtalan háborút és ezt sokféle módon kifejezésre is juttatták.

Különös erővel nyilvánult meg Szlovákia népének szembenállása a magyar proletárdiktatúra ellen folytatott imperialista háborúval. A szlovákiai dolgozók a hidak, vasútvonalak megrongálásával, az összeköttetési vonalak elvágásával, fegyveres akciókkal akadályozták a csehszlovák ellenforradalmi hadseregnek a magyar Vörös Hadsereg ellen folytatott hadműveleteit. Az ellenséges hadvezetés szigorú rendszabályokat hozott a hátországi mozgalmak leszerelésére. Szlovákiában kihirdették az ostromállapotot, és véresen megtoroltak minden, a magyar Vörös Hadsereg melletti akciót. A szlovákiai dolgozóknak a Vörös Hadsereg támogatására irányuló tevékenységét azonban nem tudták leszerelni.

„Ezek a rendszabályok talán csökkentették az ellenséges cselekményeket, de nem nyomták el teljesen. Folytatódtak a frontvonalak mögötti lövöldözések, a szabotázscselekmények, a vasút- és a hiradóvonalak ellen"[18] — jelentette a csehszlovák burzsoá hadsereg szlovákiai haderejének Nyugati csoportparancsnoksága a júniusi harcokról készített összefoglaló jelentésében.

Maguk azok a katonaruhába öltöztetett munkások és parasztok is, akiket az antant imperialistái a Magyar Tanácsköztársaság megdöntésére irányítottak, jelentős számban fordultak szembe az ellenforradalmi uralkodó osztályok érdekeit szolgáló intervenciós háborúval.

Sokszorosan nagyobb volt az imperialista hadseregekben azoknak a katonáknak száma, akik ugyan nem álltak át a Vörös Hadsereg oldalára, de nyíltan, vagy burkoltan kifejezésre juttatták, hogy elítélik a magyar proletárdiktatúra elleni beavatkozást. „... a francia katonák ... többször hangoztatták, hogyha a vörösök jönnek, illetve előnyomulnak, ők akkor a levegőbe fognak lőni"[19] — jelentette június 11-én a szegedi ellenforradalmi kormány belügyminisztériumának rendőri főosztálya. Igy gondolkozott a délszláv csapatok katonáinak jelentős része is. Ez a tény igen fontos szerepet játszott abban, hogy a francia és délszláv imperialisták nem merték megkockáztatni a Tanácsköztársaság elleni nagyszabású támadás megindítását, ami pedig kezdettől fogva szándékukban állott.

Hasonló folyamat indult meg a román földesurak hadseregének soraiban is.

[18] Központi Katonai Levéltár, Prága A szlovákiai haderő Nyugati csoportjának parancsnoksága. 7—II/11. 9 old.
[19] Hadtörténelmi Levéltár. H. M. 65, 180/1919.

Július 16-án az egyik román zászlóalj, amelyet Kolozsvárról az arcvonalba akartak kivinni, „vörös gombokkal és a vasúti műhely munkásaitól kapott vörös szalaggal vonult ki, letépték a tisztek rangjelzéseit. Más csapatok tűzharc után lefegyverezték."[20] — írta a szegedi ellenforradalmi „kormány" hadügyminisztériumának egyik, az erdélyi román hadsereg helyzetéről szóló jelentése.

A Vörös Hadseregnek az északi hadjáratban aratott kimagasló győzelméhez nagymértékben járult hozzá az, hogy a csehszlovák burzsoá hadsereg katonái — nem érezvén a maguk érdekében valónak a háborút — lelkesedés nélkül, csak a kényszer hatására harcoltak és keresték a módját, hogy elhagyhassák a hadsereget. Igen sokan megszöktek a hadseregből, és nagy volt azoknak a csehszlovák katonáknak a száma, akik inkább megsebesítették magukat, öncsonkítást követtek el, de nem akartak harcolni a Vörös Hadsereg ellen.[21]

A magyar Vörös Hadseregnek az északi hadjáratban elért sikerei aggodalommal töltötték el az imperialista nagyhatalmak vezetőit. Az antant vezérei elhatározták, hogy amit fegyverekkel képtelenek voltak — azt a burzsoá diplomácia cselszövésével kísérlik meg elérni.

Június 7-én, majd 13-án Clemenceau, a francia miniszterelnök, jegyzéket intézett a Forradalmi Kormányzótanácshoz, amelyben követelte a Vörös Hadsereg előnyomulásának megállítását, majd az antant által megállapított határokra való visszavonulását. Követeléseinek teljesítése esetére ígéretet tett, hogy a Magyar Tanácsköztársaságot bevonják a békeszerződés előkészítésébe, ami a magyar proletárdiktatúra de facto elismerését jelentette volna. Clemenceau azt is megígérte, hogy amennyiben a Vörös Hadsereg visszavonul, a román ellenforradalmi csapatok is kiürítik a Tiszántúlnak a demarkációs vonalaktól nyugatra fekvő területeit.

A Clemenceau-jegyzék követeléseinek elfogadása vagy visszautasítása körül éles vita indult meg az egyesült párt vezetésében és a Forradalmi Kormányzótanácsban. A vita végül is azzal zárult, hogy a tanácskormány, eleget téve az antant követeléseinek, utasítást adott az északi hadjárat során felszabadított területek kiürítésére.

Mi a magyarázata annak, hogy a kommunisták egy része is az antant követeléseinek elfogadása mellett lépett síkra?

Azokat a kommunistákat, és a proletariátus diktatúrájához őszintén ragaszkodó baloldali szociáldemokrata vezetőket, akik a

[20] Hadtörténelmi Levéltár. Hadügyminisztérium, Szeged. 1919. 432. cs. 261. sz.

[21] Központi Katonai Levéltár, Prága. A szlovákiai haderő Nyugati csoportjának parancsnoksága. 7—II/11. 4. old.

Vörös Hadseregnek az északi hadjárat alatt felszabadított területekről való visszavonása mellett foglaltak állást, az a törekvés vezette, hogy a Tanácsköztársaságot lélegzetvételi szünethez juttassák.

Az imperialista háború pusztításai, a blokád, valamint a proletárdiktatúra megdöntésére indított intervenciós háború következtében Tanács-Magyarország ebben az időben súlyos termelési és ellátási nehézségekkel küzdött. A dolgozók kevésbé öntudatos részének soraiban a fáradtság jelei kezdtek mutatkozni. A belső ellenség, a nehézségeket kihasználva, fokozta ellenforradalmi tevékenységét. A június 20 előtti napokban az Alföldön és a Dunántúlon nagyszabású ellenforradalmi lázadás robbant ki, amit június 24-én Budapesten is követett az ellenforradalmárok fegyveres felkelése. Bár ezeket az ellenforradalmi mozgalmakat a Tanácsköztársaság karhatalmi szervei a dolgozók segítségével rövid idő alatt leverték, szükségesnek mutatkozott, hogy a proletárdiktatúra figyelmét lehetőleg a hátország megszilárdítására összpontosítsák.

A tanácskormány nehézségeit a jobboldali szociáldemokraták is igyekeztek a maguk proletárdiktatúra-ellenes céljainak megfelelően felhasználni. A szakszervezetekben és az üzemekben fokozták a kommunistaellenes, defetista suttogó-propagandát, a Tanácsköztársaság vezető szerveiben pedig szakadást akartak provokálni, a kommunista és baloldali szociáldemokrata vezetőket eltávolítani, hogy ily módon egyengessék a proletárdiktatúra felszámolásának útját.

Ebben a helyzetben azok a kommunista és baloldali szociáldemokrata vezetők, akik az antant követeléseinek elfogadását javasolták, azt remélték, hogy a visszavonulás árán megszerzett lélegzetvételi szünet lehetővé teszi a proletárdiktatúra belső ellenségeivel való leszámolást, a tiszántúli mezőgazdasági területek felszabadulása pedig könnyít az ország élelmezési nehézségein.

Ezek a remények nem igazolódtak be. A Vörös Hadseregnek az északi területekről való visszavonulása után az antant nem váltotta be ígéreteit. Nyilvánvalóvá vált, hogy az északi hadjárat során felszabadított területek kiürítése súlyos hiba volt, mert nem a Tanácsköztársaság politikai és gazdasági helyzetének megszilárdulását segítette elő, hanem ellenkező irányban hatott. A lakosság és a hadsereg hangulatát igen károsan befolyásolta az, hogy az északi hadjárat dicsőséges harcai során felszabadított területeket a Tanácsköztársaság végeredményben teljesen hiába adta fel. Ezt a lépést a belső ellenség a tanácshatalom gyengesége jeleként fogta fel, s utána még erőteljesebben folytatta ellenforradalmi tevékenységét.

Az ellenforradalmárok a júniusi lázadás csúfos kudarcából megtanulták: reménytelen minden olyan kísérlet, amely a prole-

tárdiktatúrát belső erőkkel kívánja megdönteni, mivel a dolgozó tömegek szembefordulnak minden támadással, amely a munkásosztály hatalmának megdöntésére irányul. Ezért azt a célt tűzték maguk elé, hogy ellenforradalmi terveik végrehajtására más módot keresnek.

Az ellenforradalmárok terveinek megvalósítására kedvező alkalom kínálkozott, amikor július elején a lemondott Stromfeld Aurél helyett az áruló Julier Ferenc lett a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke. Julier a Vörös Hadsereg vezérkarában meghúzódó többi árulóval egyetértésben kidolgozta a proletárdiktatúra megbuktatásának tervét.

Bár a Forradalmi Kormányzótanács az északi területek kiürítését követő napokban egyáltalán nem foglalkozott újabb támadó hadjárat terveivel (a Forradalmi Kormányzótanács július 4-i ülésén úgy határozott, hogy a munkásezredeket a Dunántúlon élelmiszerbegyűjtésre használják fel), Julier július 5-én, a tanácskormány tudta és engedélye nélkül kiadta a tiszántúli támadó hadjárat előkészítésére vonatkozó intézkedését. A Forradalmi Kormányzótanács e nagyfontosságú elhatározásról csupán utólag értesült, amikor július 10-én Kun Béla és Landler Jenő felkereste a főhadiszállást, és Julier előttük kifejtette a támadás tervét.

Juliert és társait az a törekvés vezette, hogy a Vörös Hadsereget egy olyan hadműveletbe vigyék bele, amelyben az összeroppan, s ezzel a proletárdiktatúra bukását elkerulhetetlenné tegyék. *„Legkívánatosabbnak látszott a hadsereget úgy, amint volt, a tanácskormány ellen* fordítani. Hiszen abban az időben sokan ábrándoztak a katonai diktatúráról. Magam is kaptam Bécsből ilyen ajánlatot. Azonban e kérdés eldöntésénél a csapat szelleme az irányadó"[22] — írta Julier 1927-ben közölt emlékirataiban, majd rámutatott, hogy a Vörös Hadsereg forradalmi szelleme az északi területekről történt visszavonulás után jelentősen megerősödött, és nyilvánvaló volt, hogy a katonák elsöpörték volna azokat, akik a hadsereget a proletárdiktatúra megdöntésére akarták volna felhasználni.

„A hadsereg tehát akkor ily vállalatra nem volt kapható. Egy ily kísérlet legelőbb a gödöllői tisztikar lefogását, és nem kételkedem, hogy a jelentékenyebb tisztek kivégzését eredményezte volna"[23] — folytatja Julier, majd így ír:

„E megfontolásaim arra az elhatározásra kényszerítettek, hogy a hadsereget az ellenségnek nekivigyem, tekintet nélkül a hadsereg állapotára, az ellenség erejére, és végül tekintet nélkül a harc várható eredményére."[24]

[22] Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel a vörös hadsereg élén. Magyarság, 1927. július 13.
[23] u. ott.
[24] u. ott.

Milyen eredményekkel járhatott a támadás? — teszi fel a kérdést emlékirataiban Julier, majd így válaszol:

„Ha a támadás nem sikerül, ami pedig ... nagyon is a lehetőségek közé tartozott, akkor a legerősebb fegyverétől: a hadseregtől megfosztott tanácskormány bukása elkerülhetetlen ... Ha a támadás sikerül, minthogy háborúban a leglehetetlenebb vállalkozás is előre nem látható tényezők közbelépése folytán eredménnyel járhat, akkor a győzelmes vezérnek van neve és ereje, hogy a belpolitikai változást ... előidézze."[25]

Bár Julier felveti a támadás esetleges sikerének lehetőségét is, az általa leírtakból is kiderül, hogy a főhadiszállás árulói erre nem gondoltak komolyan. A vezérkar két magas beosztású tisztje, röviddel a Tanácsköztársaság megdöntése után írott cikkében nyíltan beismerte: az ellenforradalmi vezérkari tisztek tisztában voltak azzal, hogy a Vörös Hadsereg támadásának szükségszerűen össze kellett omlania az ellenség nagy túlerejével szemben.[26]

Amikor a vezérkar terve megvitatásra a Forradalmi Kormányzótanács elé került, több kommunista vezető — köztük elsősorban Kun Béla — az ellen lépett fel, hogy a Tanácsköztársaság támadó hadjárattal kényszerítse a román ellenforradalmi csapatokat a Tiszántúl kiürítésére. Juliernek azonban ennek ellenére sikerült elfogadtatnia a támadás tervét. A véleményeket döntően befolyásolta az a hír, hogy a román imperialisták nagyszabású támadást készítenek elő a Tanácskormány ellen. A Forradalmi Kormányzótanács tagjainak többsége úgy vélte, hogy helyesebb, ha a Vörös Hadsereg megelőzi az ellenséget és csapást mér rá, mielőtt még az a Tanácsköztársaság elleni támadás előkészületeit befejezte volna.

A vezérkar provokatív tervének elfogadása a Forradalmi Kormányzótanács részéről végzetes hiba volt. Az a párhetes nyugalmi időszak, amely az északról történt visszavonulás, és az új hadműveletek megindítása között a Tanácsköztársaság rendelkezésére állt, nem volt elégséges sem a Vörös Hadsereg megfelelő feltöltéséhez, újjászervezéséhez, a fegyelem helyreállításához, sem pedig a hátország megszilárdításához. A román ellenforradalmi csapatok óriási túlerővel rendelkeztek. Július hónap folyamán, a Vörös Hadsereg offenzívájának kezdetéig a Tiszántúlt megszállva tartó erdélyi román hadsereget öt hadosztállyal erősítették meg. Ezeket a hadosztályokat részben a besszarábiai frontról vonták el, ami azért vált lehetővé, mert az oroszországi Vörös Hadsereg minden erejét Gyenyikinnek, a szovjethatalom számára halálos veszélyt jelentő támadásának visszaverésére kellett összpontosítani. A Vörös Hadsereg offenzívájának megindítása előtt a román bojá-

[25] u. ott.

[26] Lakatos és Fleischacker: A főhadiszállás. Gratz Gusztáv (szerk.): A bolsevizmus Magyarországon. 301. old.

rök erdélyi hadserege 92 zászlóaljjal, 58 lovasszázaddal, valamint 80 üteggel rendelkezett.[27]

A vezérkari árulók messzemenően gondoskodtak arról, hogy a Vörös Hadsereg tiszántúli vereségét előre biztosítsák. A hadművelet céljaira eleve olyan kevés erőt vontak össze, amelynek a túlerővel szemben feltétlenül vereséget kellett szenvednie. A Vörös Hadseregnek a tiszántúli offenzívát végrehajtó erői a támadás kezdetének időpontjában 78 gyalogzászlóaljból, 3 lovasosztályból és 91 ütegből állottak. A Tisza vonala mögött, kedvező helyzetben védekező ellenség tehát jelentős gyalogsági, és igen nagy lovassági fölénnyel rendelkezett. A tüzérségi erők tekintetében a Vörös Hadsereg a harcok első napjaiban fölényben volt ugyan, de ennek a fölénynek néhány nap múlva meg kellett szűnnie, és az erőviszonyoknak a tüzérség tekintetében is jelentősen az ellenség javára kellett eltolódnia, mivel a Vörös Hadsereg tüzérsége lövegállományának kb. felét kitevő tábori tarackokhoz csupán néhány napra elegendő lőszer volt.

A vezérkari árulók mindezt még nem tartották elegendőnek a Vörös Hadsereg tönkretételének biztosítására: a hadművelet terveit eljuttatták az ellenséghez, hogy az a támadás elhárítására megfelelő intézkedéseket tudjon tenni. Végül azzal tetőzték be árulásukat, hogy a harcok ideje alatt ellentmondó parancsokat adtak ki, a lövegekhez nem megfelelő űrméretű lőszert szállítottak, az átkelési eszközöket rossz helyre irányították stb.

Ilyen körülmények között a Vörös Hadsereg tiszántúli offenzívája már eleve kudarcra volt ítélve. Hiába küzdöttek a vöröskatonák, hiába értek el az első napokban a belső árulókat és az ellenséget is meglepő sikereket: az ellenséges túlerő és a belső árulás végül mégis csak győzedelmeskedett.

A Vörös Hadseregnek ily módon elszenvedett vereségét a Forradalmi Kormányzótanács jobboldala az ingadozók támogatásával a tanácskormány lemondatására használta fel. Hasztalan volt a kommunisták és a hadsereg számos alakulatának követelése, hogy a proletárdiktatúrát az utolsó csepp vérig védjék, a Tanácsköztársaság vezető szerveiben meghúzódott áruló és ingatag elemek keresztülvitték a Forradalmi Kormányzótanács lemondását.

Bár a magyar Vörös Hadsereg a túlerő ellen folytatott nehéz küzdelemben alulmaradt, azok a hősi harcok, amelyeket a magyar munkásosztály a Magyar Tanácsköztársaság védelmében vívott, nem voltak hiába. A magyar Vörös Hadsereg kiemelkedő haditettei méltó folytatását képezték azoknak a kuzdelmeknek, amelyeket dolgozó népünk évszázadokon át vívott szabadságáért, a ki-

[27] Mardarescu: Campania pentru desrobirea Ardealului şi ocupaera Budapestei Hadjărat Erdély felszabadítására és Budapest elfoglalása. Bukarest, 1921. 107. old.

zsákmányolással, a nemzeti elnyomással szemben, s amelyek hazánk, és az egész világ dolgozóinak legjobbjait lelkesítették.

A magyar Vörös Hadsereg nagy történelmi érdeme, hogy éppen a legnehezebb időszakban segítséget nyújtott a belső ellenforradalmárok, és az intervenciósok ellen küzdő hős szovjet népnek azzal, hogy magára vonta az oroszországi intervencióra készülődő imperialista csapatok egy részét. A Vörös Hadsereg küzdelmei tették lehetővé, hogy a testvéri szlovák nép is létrehozza a maga tanácsköztársaságát, amely közös hagyománya a magyar és a csehszlovák dolgozók forradalmi fegyverbarátságának.

Népi demokratikus országunk dolgozói számára drágák az 1919-es magyar Vörös Hadsereg hősi harcának emlékei. Büszkeség tölt el bennünket, hogy a magyar munkásosztály az imperialista túlerő ellen vívott nagyszerű küzdelemben bebizonyította, hogy nemcsak mint a társadalmi haladás élharcosa jogosult a magyar nép vezetésére, hanem mint a magyar nemzet függetlenségéért, szabadságáért legkövetkezetesebben küzdő osztály is. Büszkék vagyunk arra, hogy az első magyar proletárdiktatúra nagyszerű önvédelmi harca olyan hősöket adott a hazának, mint az 1919-es proletárhadsereg vöröskatonái és azoknak kiváló vezetői: Kun Béla, Landler Jenő, Szamuely Tibor, Stromfeld Aurél és mások, akik erejüket és életüket nem kímélve küzdöttek a proletárhaza védelméért.

Darwin munkásságának világnézeti jelentősége

Irta **BÁLINT ANDOR**

Kettős évfordulót ünnepel ez évben a tudományos világ: 1809. február 12-én — 150 évvel ezelőtt — született Charles Darwin, a nagy angol természettudós, aki diadalra vitte a *fejlődéselméletet* a biológiában és 100 évvel ezelőtt — a Tőke első kötetének megjelenése évében — jelent meg a nagy tudós legjelentősebb műve: A fajok eredete.

Mindkét mű — a „Tőke" és „A fajok eredete" — forradalmi tett volt a maga területén. A „Tőke" a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit tárta fel, a társadalom tudományos vizsgálatát testesítette meg. „A fajok eredete" a természettudományból segített kiűzni a teleológiát, a babonát. „Darwin véget vetett annak a felfogásnak — jellemezte Darwin munkásságát Lenin —, hogy az állat- és növényfajtákat mi sem köti össze egymással, véletlenül keletkeznek, »isten alkotásai«, és változhatatlanok, elsőnek fektette a biológiát teljesen tudományos alapokra annak megállapításával, hogy a fajok változékonyak és folytonosság áll fenn közöttük."[1]

A marxizmus klasszikusai nagyra értékelték Darwin könyvét a dialektikus materializmus természettudományos megalapozása szempontjából is. Marx, Engelshez intézett levelében „A fajok eredeté"-ről megállapította, hogy „ez a könyv nézeteink természet-történeti alapját adja".

A burzsoázia korán felismerte Darwin művének társadalmi, világnézeti jelentőségét és egyben azt a veszélyt, amit számára ez a tanítás jelent, és ezért nemzetközi méretekben támadást indított ellene. Eleinte több helyen a papságot (Angliában a darwinizmus elleni harcot Vilberforce oxfordi püspök, nálunk Platz Bonifác kezdi meg), az egyházi iskolák tanárait (Mivart, az egyik francia katolikus kollégium biológia tanára), reakciós filozófuso-

[1] Lenin: Válogatott művek, I. Szikra, 1948. 96. l.

kat (Marei Jean Pierre—Florens) mozgósította a darwinizmus elleni támadásokra. A darwinizmus ellen indított dühödt támadások célja a haladó gondolkodás elfojtása, a társadalmi és világnézeti reakció védelme volt.

Ugyanakkor a biológia haladó képviselői: Angliában Huxley, Németországban Haeckel, Oroszországban Timirjazev, hazánkban Margó Tivadar, Hermann Ottó és sokan mások, nemcsak a darwinizmus természettudományos igazságának, hanem sokszor a társadalmi haladásnak is harcosai voltak. Ezt mutatja az első hazai darwinisták példája is: Rónai János Jácint (aki pap volt) és Margó Tivadar (aki orvos volt) az 1848/49-es szabadságharc aktív résztvevői is voltak.

Azóta a burzsoázia némileg „megbékélt" a darwinizmussal (főleg az angol), amit a Darwin évfordulóra megjelent reprezentatív cikkgyűjtemény is érzékeltet. (Barnett S. A. A century of Darwin. 1958. Heinemann, London. Melburne. Toronto.) Ennek előszava a következőképpen kezdődik: „Egy időben azt mondták, hogy Darwin eszméinek hamisaknak kell lenniök, mivel veszedelmesek. Napjainkban a darwinizmus — amint ez a kotet is mutatja — tiszteletreméltó dolog. Néhány szerző mégis azt hiszi, hogy a darwinizmus meghalt. Ennek az az oka, hogy nem ismerik Darwin munkáját és ennek helyzetét a XX. század biológiájában."

Lényegében semmit sem, legfeljebb taktikájában, az érvelés módszereben változott a darwinizmussal szemben az Egyház álláspontja. Több mint 100 évvel „A fajok eredeté"-nek megjelenése után maga XII. Pius pápa nyilatkozott e kérdésről a Rómában 1953-ban lezajlott I. Orvosgenetikai Kongresszushoz intézett üzenetében: „A genetikusok legújabb munkáiban az olvasható, hogy semmi sem magyarázza meg jobban az élővilág összefüggéseit, mint a közös családfára való visszavezetés. De ugyanakkor észrevehető, hogy itt csak látszatról, hipotézisről, és nem bizonyított tényről van szó ... hozzá kell fűzni, hogy ha a kutatók többsége a leszármazásról szóló tanítást, mint „tényt" mutatja be, az a kérdés túl korai megítélése. Más hipotézisek is nagyon jól kialakíthatók ... Még nem tudható határozottan, hogy mit jelentenek az ilyen kifejezések, mint „evolució", „leszármazás", „átmenet", másrészről még nem ismeretesek semmilyen természeti folyamatok, amelyek során egy élőlény más eltérő természetű formát hoz létre, még nem sikerült kísérletileg kialakítani egy fajt egy másikból ..." (I. Symposium Geneticae Medicae. 6—7. sept. 1953. Róma. 1954.) Ezeknek az állításoknak a tarthatatlansága, ellentmondása a tényekkel zavarba hozza még azokat az idealista világnézetű tudósokat is, akik szembeszállnak ugyan a materializmussal a biológiában, de mégis kénytelenek számolni a tudomány tényeivel. Jellemző Th. Dobzhanskynak, az ismert amerikai gene-

tikusnak a „Science" 1953. novemberi számában XII. Pius pápa üzenetéhez fűzött kommentárja. Kénytelen cáfolni a pápának azt az állítását, hogy az ember nem tudja kifürkészni, hogyan fejlődnek az új fajok a természetben és hivatkozik arra a tényre, hogy kísérleti úton több mint negyedszázada állítanak elő új fajt (Raphanobrassica stb.). Egyetért ugyan a pápa fejtegetéseinek világnézeti következtetéseivel, a reakciós amerikai szemantikus filozófiából kölcsönzött formulákkal, de bűnösen hanyagnak tartja „Őszentsége tanácsadóit", amiért a fenti tényre nem hívták fel a figyelmét.

•

Hazánkban kettős Darwin jubileumot utoljára 1934-ben ünnepeltek. Ennek az „ünneplésnek" — mely inkább a darwinizmus temetése kívánt lenni — az alaphangját az Egyház adta meg. Lássunk néhány idézetet az akkori „méltatások" jellemzésére: „A nagy mű (Darwin: A fajok eredete), amely először rettegésbe, majd lázba hozta az egész világot — megindult diadalútjára, hogy azután ma, 75 esztendős pályafutása után bekerüljön abba a raktárba, ahova az ilyen nagyot markoló elméletek előbb vagy utóbb, de biztosan meg szoktak érkezni." (Dr. Soós Lajos: Darwin halála után 50 évvel. Term. Tud. Közlöny, 64. kötet.) Ennek az értékelésnek politikai indokolását az alábbi mondatok adják meg: „A biológia leple alatt a tudománnyal elkövetett ilyen visszaélések... egyik jól ismert példája a darwinizmus tudományos származástani elméletének kisajátítása a marxizmus és bolsevizmus tanainak megalapozására, a maga kárhozatos erkölcsi, politikai és gazdasági kihatásaival." (Huzella Tivadar: A biológia múltja és jelene. Esztergomi Katolikus Nyári Egyetem Kiadványai: I. 1934. évi előadások, Budapest, 1935.)

A reakciós erők harca a darwinizmus ellen a felszabadulás után sem szűnt meg. 1947-ben „Mi van a darwinizmus mögött?" címmel megjelent klerikális füzet a darwinizmust erkölcsromboló, emberi méltóságot sértő tanításnak nevezi. A fordulat éve után a nyílt reakció ezen a téren is visszaszorult. Nem mondhatjuk el azonban még ma sem, hogy a darwinizmus világnézeti jelentősége a tudományos gondolkodás közkincse lett, és a darwini tanításokat eléggé felhasználjuk a tudományos materialista gondolkodás megalapozására és terjesztésére. Több cikk, tanulmány foglalkozott ugyan Darwin munkásságával, és „A fajok eredete" 1955. évi kiadása, és ennek bevezető tanulmánya, ha törlesztés is ezirányú adósságunkból, korántsem jelenti feladataink megoldását. A világnézeti neveléshez, a tudományos, materialista gondolkodás megalapozásához sokkal nagyobb mértékben kell, hogy hozzájáruljon Darwin tanításának népszerűsítése, ismertetése és marxista értékelése.

Miben van Darwin tanításának világnézeti jelentősége? Mi az

oka annak a világnézeti harcnak, amit nyíltabban az Egyház és a burzsoá filozófusok, burkoltabb formában a tudományban a neodarwinisták folytatnak a darwinizmus ellen? Talán Darwin egyénisége, harcmodora szélesítette ki ennyire ezt a küzdelmet? Ezt aligha mondhatjuk. Darwin még híveit, például Huxleyt is igyekezett a határozott fellépéstől visszatartani azokban a vitákban is, amelyekben „A fajok eredete" igazságát védte. Ennek a harcnak tehát nem szubjektív oka van, hiszen ez esetben a küzdelem Darwin halálával véget ért volna. A heves világnézeti harcot a darwinizmus materialista felfogása, a természet objektív dialektikáját feltáró megállapításai váltották ki.

A Biblia teremtéselméletével, a természet metafizikus felfogásával szemben a XVIII. és XIX. század természettudósai, Erasmus Darwin, Buffon és mások felvetik a fajok fejlődésének, történeti kialakulásának eszméjét. Lamarck már e fejlődés elméleti magyarázatát is igyekszik megadni. Meggyőzően és vitathatatlanul azonban csak Darwinnak sikerült az élővilág fejlődésének tényét bizonyítani. 20 évi munka eredményeként jelent meg „A fajok eredete", amely a fejlődést bizonyító adatok olyan tömegét foglalta össze, amivel előtte egyetlen szerző sem rendelkezett. És e bizonyítékok között nemcsak őslénytani leletek, a különböző fajok összehasonlító vizsgálata, a fajok elterjedése stb. során nyert adatok szerepeltek, hanem — a biológiában elsőnek — a gyakorlati állattenyésztők, növénynemesítők adatai is, akik az élővilág fejlődése szempontjából történelmileg rövid idő alatt hozzák létre az új formák sokaságát. Az új formák kialakulásának, a megváltozásoknak a forrását Darwin többek között a környezeti tényezők hatására keletkező szerzett tulajdonságok öröklődővé válásában, az egyirányban megindult változások kiválogatással való felhalmozásában látta, s ezzel a fejlődés *anyagi, természeti* tényezőit tárta fel.

Ezek a megállapítások *materialista magyarázatát* adták a természetben megfigyelhető viszonylagos *célszerűségnek.* Előtte a természeti formák változatosságát, az élőlények formáinak szépségét, a különböző környezeti feltételekbe való „harmonikus" beilleszkedést, az isteni mindenhatóság bizonyítékának tekintették, a „Teremtő" bölcsességével magyarázták. Darwin megállapításai rést ütöttek a Biblia tanításain: olyan jelenségeknek adta tudományos és nem természetfeletti magyarázatát, amelyeket korábban természetfeletti eredettel magyaráztak, és isten létének, a célszerűség (teleológia) vallásos-idealista elképzelésének „bizonyítására" használtak. „Minden fogyatékossága ellenére — írta Darwin művéről Marx 1861-ben — itt először kap a „teleológia" a természettudományban halálos döfést, sőt mi több, a szerző empirikusan kifejti ennek a teleológiának racionális értelmét."[2]

[2] Marx—Engels: Válogatott levelek. Szikra, 1950. 141. oldal.

Ez Darwin *materializmusának* lényege. A régebbi korszakok és saját kora tudósainak egy részével szemben a természeti jelenségeket a természetből magából, a természetben ható tényezők alapján magyarázza. Ezért tartották „veszélyeseknek" Darwin tanításait az uralkodó osztályok. Ha a természet „rendje" nem isteni eredetű, akkor felvetődik az a gondolat is, hogy a társadalom osztálytagozódása sem isteni eredetű, nem örök és változatlan.

Ellenfelei — ha nyilvánosan nem is erről az oldalról támadták elsősorban — elég hamar felismerték ezt a veszélyt. Régi tanítója, Sedgwick tiszteletes „A fajok eredeté"-ről többek között az alábbiakat írja: „Nem tudom befejezni anélkül, hogy ne fejteném ki ellenszenvemet elmélete iránt, amiatt a hajlíthatatlan *materializmus* (kiemelés tőlem, B. A.) *miatt*, amely belőle következik. Végül pedig azért, mert elveti a célszerűséget, ami védelmezőinek erkölcstelen szellemét mutatja. Nem hiszem, hogy Darwin ateista, de materializmusát ateistának kell tekintenem. Azt hiszem még, hogy jelentős mértékben kártékony is." Az ellenfélnek ezt az értékelését Darwin munkáinak materialista és ateista voltáról helyesnek kell tartanunk még akkor is, ha maga Darwin munkáiban nem mindig vonta le ezt a következtetést.

Darwinnak a vallásról és az ateizmusról vallott nézeteinek vizsgálatánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a társadalmat, azt a környezetet, amelyben Darwin élt és alkotott. 1831-ben Darwin még papi pályára készült, és semmi kétsége nem volt a Biblia betűszerinti igazságában. A Beagle fedélzetén a tisztek kinevették bibliai idézeteiért. 1836—39 között már sokat gondolkodott vallási kérdéseken, és hamarosan rájött arra, hogy az Ószövetségnek sem lehet nagyobb hitelt adni, mint a hindu vallásos könyveknek, vagy a vad népek hitének.[3]

Ebben az időben Darwin Angliában a XVII. és XVIII. század során a feudalizmus elleni harcban kialakult *deista* nézeteket vallotta. Ez a deizmus tükröződött „A fajok eredete" utolsó mondatában is: „Nagyszerűség van ebben a felfogásban, amely szerint a Teremtő az életet a maga különböző erőivel eredetileg csak néhány, vagy csak egyetlen formába lehelte bele és mialatt bolygónk a nehézkedés megmásíthatatlan törvényei szerint keringett, ebből az egyszerű kezdetből végtelen sok szépséges és csodálatos forma bontakozott ki s bontakozik ki még most is." A deizmus, mint ismeretes, a vallásos világnézet uralma idején a materialisták számára gyakran kényelmes út volt arra, hogy megszabaduljanak a vallástól. Ez volt a helyzet Darwin esetében is.

Darwin azonban nem rekedt meg ezen az álláspontón, és különösen élete vége felé lényegesen túljut a deizmuson. A vallásra vonatkozó megállapításai egyre jobban összhangba kerülnek műveinek materialista tartalmával, és végül is eljut lényegében az

[3] C. Darwin: Avtobiográfia. Moszkva, 1957.

ateizmus hirdetéséig. A legújabb kutatások azt bizonyítják, hogy önéletrajzából — mely halála után fia szerkesztésében rövidítve jelent meg — elhagyták a félreérthetetlenül ateista kijelentéseket. Darwin azonban akkor is, amikor lényegében az ateizmus álláspontját fejti ki, tartózkodik az ateizmus kifejezéstől. Erről tanúskodik Darwin beszélgetése 1881. szeptember 28-án életrajzírójával, Edward Aveling-gel. Darwin kérdésére Aveling kifejtette, miért nevezi magát ateistának. A beszélgetés végén Aveling fejtegetéseihez kapcsolódva Darwin kijelentette, ő ugyanúgy gondolkodik ezekben a kérdésekben, csupán az „ateista" szónál megfelelőbbnek tartja az „agnosztikus" szót.

A vallás kérdésében tanúsított óvatosságának okait maga Darwin világítja meg Marxhoz (1880) írt levelében. „A szabad gondolkodás határozott híve vagyok minden kérdésben, mégis azt gondolom (helyesen, vagy nem helyesen, az most mindegy), hogy a közvetlen érvek a kereszténység és a teizmus ellen aligha gyakorolnak hatást a közönségre és a szabad gondolkodásnak legnagyobb hasznot a fejek fokozatos nevelése hoz, ami a tudomány haladásának eredménye. Ezért én mindig tudatosan kerültem azt, hogy a vallásról írjak, és a tudomány területére korlátozódtam. Egyébként lehetséges, hogy itt rám jobban hatott, mint kellene annak a fájdalomnak a lehetősége — amit családom néhány tagjának okoznék, ha a vallást így vagy úgy nyíltan támadnám."[4]

Látjuk tehát, hogy Darwin híve a gondolkodás szabadságának, és a materialista világnézet természettudományos megalapozásához műveivel is hozzájárult, de a társadalmi kötöttségek hatására nem hajlandó a papság ellen nyíltan is fellépni annak ellenére, hogy a papság részéről állandó támadásban részesült.

Darwin óvatosságát és homályos megfogalmazásait a vallás hívei ma megkísérlik felhasználni a vallás és a darwinizmus valamiféle „összebékítésére". Felhasználják erre „A fajok eredeté"-nek korábban idézett mondatát is, amelyben a „Teremtőről" esik szó. A valóságban Darwin — ahogy ezt számos későbbi levelében megjegyezte — ezzel a „hagyományos kifejezéssel" csupán azt akarta kifejezni, hogy az első élő szervezet keletkezésének módja még ismeretlen. Éppen az idealista belemagyarázás miatt később maga Darwin nevezte rosszul sikerültnek a már idézett mondatot. „Már régen sajnálom — írta 1863. március 29-i levelében —, hogy engedtem a közvéleménynek, és felhasználtam a Bibliából a „teremtés" kifejezést, amin a valóságban valamilyen számunkra teljesen ismeretlen folyamat eredményeként való „megjelenést" értettem. Ostobaság jelenleg az élet keletkezésén gondolkozni, ez ugyanaz, mintha az anyag keletkezéséről elmélkednénk."

Nincsen semmi alapja tehát a darwinizmus és a vallás össze-

[4] C. Darwin: Izbrannüje piszma. Moszkva, 1950. 275. oldal.

békítésére irányuló kísérleteknek. Éppen ellenkezőleg: a darwinizmus példája is bizonyítja a tudomány és a vallás összebékíthetetlenségét, elvi ellentétét. Maga Darwin egész tudományos munkásságában abból indult ki, hogy a tudományt félreérthetetlenül elválasztotta a teológiától, amire Brodie Innes tisztelendővel folytatott beszélgetésében is utal: „Ön teológus, én természettudós vagyok, útjaink különböznek. Én tényeket igyekszem felfedni tekintet nélkül arra, hogy mit mond erről a teremtés könyve."[5]

Darwin egész munkássága és a darwinizmus körüli harc arról tanúskodik, hogy a tudomány fejlődése csak a vallás dogmáinak, misztikus, „természetfeletti" magyarázatainak leküzdése útján lehetséges. Ezt a tanulságot megerősíti a tudomány egész története, ezt igazolja a tudomány és a vallás jelenlegi szembenállása is. Minden igazi tudomány, lényegét tekintve szembenáll a misztikus, vallásos világnézettel és az idealista filozófiával, kizárja a természet és a társadalom magyarázatából a „természetfeletti erőket", a csodákat, és olyannak veszi a világot, amilyen az a valóságban, azaz minden létező alapjának az anyagot tekinti. Ezért jelentette a darvinizmus keletkezése egyben a természettudományos materializmus győzelmét a misztikus, idealista világnézet felett.

•

Darwin elmélete egyaránt csapást jelentett a fajok keletkezésének idealista magyarázatára, és a fajok állandóságát hirdető *metafizikus* felfogásra is. Darwin, noha teljesen nem tudott szabadulni a metafizikus módszer hatásától, fontos kérdésekben szembefordult a metafizikus természetfelfogással, és anélkül, hogy őt a dialektikus módszer tudatos alkalmazójának tekinthetnők, munkássága fontos szerepet játszott a dialektikus módszer kidolgozásában. Tevékenységének ezirányú jelentőségére legjobban Engelsnek az Anti-Dühringben írt megjegyzése világít rá. „Mindenekelőtt Darwint kell itt megemlítenünk, aki a metafizikai természetfelfogásra a leghatalmasabb csapást mérte annak a kimutatásával, hogy az egész mai szerves természet, növények és állatok, tehát az ember is, évmilliók óta tartó fejlődési folyamat terméke."[6]

Darwin munkásságát a *dialektikus módszer* szempontjából elemezve, mindenekelőtt tevékenységének biológiai tudományunk fejlődésére nézve ma is példamutató vonását kell kiemelnünk. Ez az élővilág létezése, fejlődése *általános törvényszerűségeinek* felfedezésére irányuló törekvés. Mint maga Darwin utal rá: „A tények megfigyelésében és gyűjtésében csaknem olyan szorgalmas voltam, amilyen csak lehettem ... Kora ifjúságomtól erősen élt

[5] Prenant M.: Darwin. Szikra, 1948.

[6] Engels: Anti-Dühring. Szikra, 1948. 23. oldal.

bennem az a vágy, hogy mindent, amit megfigyeltem, megértsek és megmagyarázzak, azaz, hogy minden adatot *valamely általános törvényhez soroljak.* (Kiemelés tőlem, B. A.) Ezeknek az okoknak az összessége adott türelmet ahhoz, hogy bármely megmagyarázhatatlan kérdés felett évekig elmélkedjem. Amennyire meg tudom ítélni, nincs hajlamom vakon követni mások kezdeményezését, mindig igyekeztem megőrizni szellemi szabadságomat, hogy még a legkedvesebb hipotézisemet is azonnal feladhassam (és nem tudom megállni, hogy minden kérdésről hipotézist ne alkossak), amint ellentétes tények merülnek fel."[7]

A fejlődési folyamatok *általános törvényszerűségeinek* feltárására törekedett. A biológusok jórésze ma általában egy-egy, filozófiai nyelven szólva, „különös" eset és jelenség feltárásával, vizsgálatával foglalkozik, de elmulasztja a megismerésben a „különöstől", az „egyestől" az „általánosig" terjedő nehéz és felelősségteljes út megtételét, az egyes esetekben megnyilvánult általános törvényszerűségek feltárását, sok esetben az elméleti *állásfoglalást.* Darwin vállalta az élővilág általános fejlődéstörvényeinek feltárását még azután is, amikor világszerte támadták tanításait.

Darwin az élővilág fejlődésének tényét vizsgálva, a rendelkezésére álló adatok alapján az élővilág mozgástörvényeinek több lényeges vonását tárta fel. Ezek közul a legfontosabbak azok a gondolatok, amelyek közelebb visznek a fejlődés mozgató rugóját képező *ellentétek, ellentmondások* felismeréséhez.

Darwin szerint a szerves világ fejlődését a *természetes kiválogatódás* biztosítja. Az egyes szervezeteken fellépő apró megváltozások, például a medve, róka bundája színének fehérré válása a sarkvidéki típusoknál, vagy az állatnemesítésben nemzedékről nemzedékre több tejet adó tehenek, a növénynemesítésben a magasabb cukortartalmú répák stb. folyamatos kiválogatása a természetben évezredek, a mezőgazdasági gyakorlatban évtizedek alatt új sajátságokkal rendelkező formák, fajok kialakulásához vezet. Darwin szerint minden szervezet alapvető sajátsága az, hogy tulajdonságai változékonyak, bizonyos ingadozást mutatnak. Ezt az ingadozást a környezeti feltételek változása, a fajok közötti küzdelem egyirányba tolja el, egyes szervek, például a vakond tapintást szolgáló szervei jobban kifejlődnek, a nem használtak, például a szeme elsatnyul, vagyis a létért való küzdelem során kialakult tulajdonságok öröklődővé válnak, szerzett tulajdonsággá alakulnak. Az új tulajdonságok megszilárdításában Darwin — véleményünk szerint helytelenül — a legdöntőbb jelentőséget a fajon belüli harcnak tulajdonította.

[7] Darwin Ch.: A fajok eredete. Budapest, 1955. Ch. Darwin Önéletrajza, 55. oldal.

Filozófiai nyelven szólva a természetes kiválogatódás során az ellentmondások két csoportja érvényesül: az egyik a szervezetek öröklődése és változékonysága közötti ellentét, a másik a szervezetek és az élő és élettelen környezeti tényezők ellentéte, azaz a létért való küzdelem. E tényezők szerepének értékelésével kapcsolatban a legtöbb vitát a fajon belüli harc hatásának elemzése váltotta ki.

Elsősorban Liszenko és munkatársai kísérletei alapján vita alakult ki a fajon belüli harc és a túlnépesedés evolúciós szerepének értékelésében. Korábban Engels, majd később Mecsnyikov mutatott rá arra, hogy a fejlődés a létért való küzdelem nélkül is megvalósulhat. Másrészt már Marx és Engels is rámutattak arra, hogy Malthus eszméinek hatására Darwin a túlnépesedésnek túlzott jelentőséget tulajdonított a szerves világ evolúciójában. Liszenko és munkatársai a klasszikusok megállapításait kísérletileg igazolták. Egyrészt bebizonyították azt, hogy a fajon belüli harccal a mezőgazdasági gyakorlatban nem kell számolni, másrészt a túlnépesedés, ha esetenként a természetben előfordul, az inkább a faj degenerálódásához, mint fejlődéséhez vezet.

Marx és Engels, ha jogosan bírálják is Darwint malthusianista hibáiért, elismerik Darwin megállapításainak értékét és jelentőségét abból a szempontból, hogy feltárta a változások felhalmozódásának ésszerű formáját. Ugyanakkor azonban — ahogy Engels az Anti-Dühringben megállapította — „Darwin ennek során felfedezésének túlságosan nagy hatókört tulajdonított, a fajváltozás kizárólagos emeltyűjévé tette meg, és az ismétlődő egyéni változatok okait általánossá válásuk formája kedvéért elhanyagolta, ez olyan hiba, melyben a legtöbb olyan emberrel osztozik, akik valóban előbbre vitték a tudományt."[8]

Darwin érdeme, hogy feltárta a természet ellentmondásait azzal a metafizikus szemlélettel szemben, amely a természetben csak nyugalmat, „isteni harmóniát" látott. Hibája azonban elméletének, hogy nem a *főellentmondás* megvilágítására összpontosította figyelmét, nevezetesen nem tárta fel kellő részletességgel azokat az *okokat*, amelyek az új formákat a természetben létrehozzák. Az élőlények változékonyságát a szervezetek adott, további elemzést nem igénylő tulajdonságának tekintette, nem kutatta eléggé azokat az okokat, azokat a környezeti tényezőket, ezeknek az élőlényekre gyakorolt hatását, amelyek a *változást* előidézik. A megváltozások viszonylag kisebb körét sorolta a szerzett tulajdonságok öröklődési esetei közé. Tehát a változások felhalmozódásának ésszerű formáját tanulmányozva, elhanyagolta az „egyéni változatok okainak", a fejlődés alapját képező főellentmondásnak a tanulmányozását. Ebben a kérdésben azóta a termé-

[8] Engels: Anti-Dühring. Szikra, 1948. 67. oldal

szettudomány már sokat haladt előre, de a feladat még ma sem tekinthető teljesen megoldottnak.

Az új fajok keletkezését lehetetlen anélkül feltárni, hogy ne vizsgáljuk meg az egyik fajból a másikba való átmenet formáját, azokat a *minőségi változásokat*, amelyek eredményeként új fajról beszélhetünk. *A minőségi változásoknak* a természetben, a társadalomban és egyéb területeken megfigyelt változásokhoz hasonlóan két formája van: az egyik, amelyet Sztálin nyelvtudományi munkáiban „... az új minőség elemeinek fokozatos és hosszas felhalmozódása útján a régi minőség elemeinek fokozatos elhalása útján" végbemenő fejlődésnek jellemzett. A másik a robbanásszerű változás, amivel a természetben viszonylag ritkábban találkozunk.

Darwin behatóan tanulmányozta e minőségi változások különböző formáit, a természetben. Kutatásai tényeket szolgáltattak annak bizonyításához is, hogy a természetben a robbanásszerű változások viszonylag ritkábbak az új minőségi elemek fokozatos felhalmozódása révén bekövetkező változások mellett.

Darwin munkáiban több olyan gondolatot is találunk, ami arra utal, hogy — bár ebben a kérdésben ellentmondásos az álláspontja — a tudós sokszor közel jutott a mennyiségi változásoknak minőségi változásokba való átmenete törvényének megértéséhez. „Néhány példából ítélve — idézi Darwin szavait G. V. Platonov — kiderül, hogy a megszelidítés néhány nemzedéken keresztül kevéssé hat a szervezet plasztikusságának fokozódására, de aztán mintegy a hatás felhalmozódásának következményeképp, a faj eredeti jellege hirtelen megváltozik vagy felbomlik." (G. V. Platonov: A darvinizmus és a dialektikus materializmus című tanulmányából idézve.)

Ismeri az új tulajdonságok kialakulásának *robbanásszerű* útját is. Egyrészt a rügymutációkról (sport-változatok) ír, mint hirtelen változásokról, ezeknek azonban nem tulajdonít „A fajok eredeté"-ben evolúciós jelentőséget, másrészt az állatok *egyes olyan szerveiről* — például a halak elektromos készülékei — emlékezik meg, amelyek kialakulását fokozatos formában nem tudja elképzelni.

Később az „Állatok és növények változásai háziasításuk során" című munkájában (1868—1885) nagyszámú olyan rügyváltozatról számol be, amelyek gazdaságilag is hasznos formák keletkezéséhez vezettek. Már „A fajok eredeté"-ben is utal arra, hogy ezek előfordulása termesztett növényeinknél sokkal gyakoribb, mint a vadon élő fajokban. Itt azonban még a környezeti tényezőknek nem tulajdonít nagyobb jelentőséget, „mint a gyulékony anyagot lángra lobbantó szikrának a láng minősége meghatározásában". 16 évvel később már világosan utal e változások eredeténél a különböző természeti feltételekre, és úgy találja, hogy a

jelenség megmagyarázására „egyes esetekben a külső életfeltételek közvetlen befolyását elegendőnek tarthatjuk", de felemlít olyan eseteket is, ahol ezek szerepe „teljesen alárendelt"-nek látszik.[9]

E kérdések kifejtése során Darwin többször egyetértően idézi Leibniz állítását, hogy a természet nem csinál ugrást (natura non facit saltum). Itt azt kell megjegyezni, hogy ezt a megállapítást Darwin nem a minőségi változások tagadásaként használja, hanem elsősorban a Cuvier-féle „ugrásokkal" állítja szembe, amelyek nem természetes fejlődés, hanem katasztrófák, csodák eredményeként jönnek létre. Darwin a fajokat egymástól mereven elválasztó felfogással szemben jogos harcot folytat és ezzel szemben hangsúlyozza a fajok közötti kapcsolatokat, a fajok fejlődésének folytonosságát, ugyanakkor azonban kevésbé dolgozta ki a fejlődésben a minőségi változás mozzanatát.

A fajok származása során a folyamatosság momentumának eltúlzása, egyes helyeken a faji határok labilis, nem objektív voltára való utalások voltak az okai annak, hogy több szerző — közöttük elsősorban Liszenko — Darwin felfogását „lapos evolucionizmus"-nak tekintse. Az említett hibák valóban Darwin világnézetének korlátai és azt mutatják, hogy a metafizikus módszert ő sem tudta leküzdeni a biológiában. Ezt csak a micsurini biológia érte el, amely leküzdve a darvinizmus ismert fogyatékosságait tudatosan alkalmazza a dialektikus materializmust. Mindezek alapján azonban nem lehet Darwin tanításait egészében „lapos evolucionizmusnak" nevezni. Darwin tanításának lényege ellentmond ennek az értékelésnek, hiszen új fajok keletkezéséről csak akkor beszélhetünk, ha azok *minőségileg* mások, mint a régiek, mert egyébként nem tudjuk őket az eddig meglevőktől megkülönböztetni. A már említett félreérthető, vagy hibás megállapítások mellett „A fajok eredete" tartalmazza a következő megállapításokat is: „Összefoglalva, az a véleményem, hogy a fajok elég jól elhatároltak lehetnek, nem pedig kibogozhatatlan káoszai egyetlen korszakban sem változó és közbenső tagoknak." „Először is a változatok, még ha erősen jellegzetesek is, bárha van bennük valami a faj jellegéből — amint sok esetben kitetszik azokból a reménytelen kétségekből, hogy hova kell sorolni őket, kétségtelenül sokkal kevésbé térnek el egymástól, mint a jó és elkülönült fajok. Ennek ellenére véleményem szerint a változatok csak kialakulóban levő fajok, vagy mint ahogyan neveztem őket, kezdődő fajok. Már most, mi módon növekszik meg a változatok közötti kisebb különbség, a fajok közötti nagyobb különbséggé? Hogy rendszerint ez következik be, arra abból a körülményből kell következtet-

[9] C. Darwin: Állatok és növények változásai háziasításuk során. Budapest, 1959. 392—393. oldal.

nünk, hogy a természetben élő megszámlálhatatlan faj közül a legtöbb *jól jellegzett különbségeket mutat fel* (kiemelés tőlem, B. A.), ellenben a változatok az eljövendő jól jellegzett fajok feltételezett prototípusai és szülői csak csekély és rosszul kidomborodó különbségeket mutatnak fel."[10] Ezt a felfogást támasztja alá Engels megállapítása, mely szerint „abszolút élesen elhatárolt vonalak összeegyeztethetetlenek a fejlődéselmélettel". Viszont ilyen szempontból teljesen helytálló Liszenko azon megállapítása is, hogy a változatok a fajok „létezése formái", csakhogy szerintem nem kizárolagosan csak azok, hanem esetenként „a más fajjá alakulás lépcsőfokai" is.

A természet fejlődési törvényeinek feltárásában Darwin történelmi jelentőségű eredményeket ért el. Munkásságát az teszi maradandóvá, hogy az élővilág általános mozgástörvényei kozül a legfontosabbat: az élővilág történeti fejlődésének törvényét sikerült megcáfolhatatlanul bebizonyítania. Ez csak azért volt lehetséges, mert a fejlődést *materialista* alapon magyarázta és feltárta a természeti folyamatok *dialektikájának* is néhány vonását.

A marxizmus klasszikusai nagyra értékelték Darwint, bírálva ugyanakkor hibás megállapításait. A micsurinisták is bírálják Darwin egyes hibás tételeit, de egyben alkotóan felhasználják a darwinizmus igazi értékeit, az *élővilág átalakítására* vonatkozó eljárások kidolgozásával teszik a darwinizmust alkotó tudománynyá.

A darwini örökség ápolása és alkotó felhasználása fontos feladatokat hárít a biológiai tudományok képviselőire. Egyik ilyen feladat a darwini örökség, Darwin és más haladó biológusok tanításainak széleskörű felhasználása népünk materialista szellemű nevelésében, a tudományos materialista világnézet terjesztésében és népszerűsítésében. A szocialista kulturális forradalom fontos része, hogy megszabadítsuk az emberek gondolkodását a vallásos előítéletek, az idealista világnézet béklyóitól és általánossá tegyük a tudományos alapokon nyugvó materialista világnézetet. Fontos fegyver ebben a világnézeti harcban a materialista biológia, amelynek alapjait Darwin vetette meg. Ezért a darwini örökség ápolását nem tekinthetjük csak a biológusok ügyének: feladata ez a materialista világnézet minden hívének és propagandistájának.

A másik feladat, mely a magyar biológusok előtt áll, az élővilág átalakítására vonatkozó módszerek fejlesztése, a darwini tanításokat alkotóan alkalmazó *micsurini elvek fokozottabb érvényesítése*, továbbfejlesztése. Ezzel meggyorsíthatjuk az új növény- és állatfajták előállítását, jobb módszereket dolgozhatunk ki fejlődésünk irányítására, és ezzel népünk anyagi jólétének emeléséhez nyújtunk támogatást.

[10] Darwin C.: A fajok eredete. Budapest, 1955.

Gazdasági fejlődésünk meggyorsításának 1959. évi feladatairól

Írta LÁZÁR GYÖRGY

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága ez év március 6-i határozatában felhívja dolgozó népünket, mindenekelőtt a munkásosztályt, hogy közös erőfeszítéssel, a szocialista munkaverseny fellendítésével, a legfőbb gazdasági mutatókban már 1959-ben érjük el az 1960-ra tervezett színvonalat, és ezzel gyorsítsuk meg a hároméves tervben előirányzott feladatok végrehajtását. A gazdasági építőmunka jelenlegi ütemének meggyorsítása nem öncél, hanem fontos feltétele a második ötéves terv előkészítésének, végsősoron az életszínvonal további emeléséhez szükséges anyagi alapok megteremtésének. A Központi Bizottság határozata, amikor e feladatot kitűzi, egyszersmind leszögezi: gazdaságpolitikánkat továbbra is a reális lehetőségekre építjük, olyan célokat tűzünk magunk elé, amelyek az erők túlfeszítése nélkül elérhetők, viszont minden eshetőséget meg kell ragadnunk a felhalmozott tartalékok ésszerű kihasználására, hogy ezáltal is közelebb hozzuk a szocializmus felépítését hazánkban.

A gazdasági építőmunka meggyorsításához a külső és belső körülmények egyaránt kedvezőek. Napjainkra az jellemző, hogy miközben a szocialista országok gazdasága töretlenül és gyors ütemben — sőt egyes országokban és egyes időszakokban valósággal viharos tempóban — fejlődik, a vezető kapitalista országokban az ipari termelés színvonala erősen ingadozik, a gazdasági fejlődés stagnál. Még élesebbé, szemléletesebbé teszi a kétféle gazdaság fejlődésének lényegi különbségét az a perspektíva, amelyet a Szovjetunió hétéves tervének tézisei, majd az SZKP XXI. kongresszusának tanácskozása tárt a világ elé. A hétéves terv belátható közelségbe hozza azt az időt, amikor a Szovjetunió nemcsak a fejlődés ütemében, hanem az egy főre jutó termelés mennyiségét tekintve is túlszárnyalja az Egyesült Államokat. Teljesen nyilvánvaló, hogy a Szovjetuniónak, mint a szocialista világ vezető ere-

jének, és a többi szocialista országnak nagyarányú gazdasági fejlődése igen kedvező hatással van a mi országunk előrehaladására is, hiszen további nagy lehetőségeket nyit meg a szocialista munkamegosztás és a kölcsönös áruszállítások kibővítéséhez.

A szocialista országok gyorsütemű fejlődése által teremtett kedvező feltételek mellett építőmunkánk meggyorsítását azok az eredmények teszik lehetővé, amelyeket a hároméves terv eddigi teljesítésében értünk el. Az 1957. évi pártkonferencia irányelvein alapuló hároméves terv — mint emlékezetes — azt a feladatot tűzi ki, hogy saját erőforrásainkra alapozva teremtsük meg a népgazdaság egyensúlyát és a további fejlődés előfeltételeit. Már a terv elfogadásánál világos volt, hogy a fejlődés tervezett üteme, különösen ami az állóalapok bővítésének ütemét illeti, igen szerény. De mert a terv jóváhagyását alig másfél esztendő választotta el a politikai és gazdasági téren egyaránt súlyos károkat okozó ellenforradalomtól, magának az egyensúlynak a megteremtése is nagy feladatot jelentett. Másrészt az is világos volt, hogy a terv reális, és hogy a tömegek mozgósításával, kedvező körülmények között a terv túlteljesítésének feltételeit is meg lehet teremteni.

E feltevést a hároméves terv első évének gazdasági eredményei teljes mértékben igazolták. Mint ismert — a szocialista országok segítségével 1957-ben végrehajtott konszolidáció után — már 1958-ban elértük a magunk elé tűzött fő célt, azt tudniillik, hogy népgazdaságunk egyensúlyát saját erőforrásainkra alapozva, külföldi hitelek igénybevétele nélkül biztosítsuk. Ehhez jelentősen hozzájárult, hogy a tervet minden főbb vonatkozásában túlteljesítettük. A szocialista ipar termelése 1958-ban 11 százalékkal, a mezőgazdaságé 5 százalékkal emelkedett. Az ipar termelése 14 százalékkal, a mezőgazdaságé körülbelül 5 százalékkal volt magasabb, mint 1955-ben. Az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt javult a termelés összetétele. Emelkedett a munka termelékenysége — az 1955. évit közel 7 százalékkal haladta meg — és csökkent az önköltség. A kivitel magasabb volt, mint korábban bármikor, ennek alapján a nemzetközi fizetési mérleg szilárdan egyensúlyba került, csökkent az ország adósságállománya. A behozatal kielégítette a szükségleteket, sőt a legtöbb anyagban a termelés zavartalan ellátásához szükséges tartalékok valamelyes emelése is lehetővé vált. A népgazdaság állóalapjait a hároméves tervben előirányzottnál nagyobb mértékben bővítettük, a beruházások színvonala az 1955. évinek közel 113 százalékát érte el. Több fontos, korábban megkezdett ipari létesítmény működésbe lépett, állami erőből és a lakosság egyéni eszközeiből 1958-ban összesen mintegy 42 ezer lakás épült, 10 ezerrel több, mint 1955-ben. Közel 1500 tantermet, körülbelül háromszor többet, mint 1955-ben — adtak át rendeltetésének. Tovább emelkedett a lakosság életszínvonala, javult az ellátás, bővült a választék, a belkereskedelem

forgalma 26 százalékkal haladta meg az 1955. évit, emellett a lakosság közel 1 milliárd forinttal növelte takarékbetéteit, ezáltal a betétállomány teljes összege 1958. december 31-ig az 1955. évinek háromszorosára emelkedett. Az év végére lényegében befejeződött a konszolidáció, megnyílt annak a lehetősége is, hogy az 1959. évre már a tervben nagyobb feladatokat tűzzünk ki, mint a hároméves terv megfelelő része. A fejlődést előmozdító beruházások felemelésén túl, arra is mód nyílt, hogy a párt határozatának megfelelően, napirendre tűzzük egyes alacsonyjövedelmű dolgozó rétegek, a sokgyermekes családok, valamint a nyugdíjasok anyagi helyzetének megjavítását.

Minden időszakban, de különösen most, amikor a szocialista építés további nagy feladatainak előkészítésén dolgozunk, fontos kötelességünk, hogy gondosan elemezzük az eredmények összetevőit, feltárjuk a fejlődést gátló tényezőket, hiszen ez nélkülözhetetlen eleme a további sikereknek, az akadályok elhárításának. Az 1958. évi nagy előrelépés sokféle, egymással kölcsönhatásban álló tényezői közül a legfontosabbak a következők:

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a forradalmi munkás-paraszt kormány olyan politikát alakított ki és vitt át a gyakorlatba, amely megnyerte a tömegek támogatását, és alkalmas volt arra, hogy az ellenforradalom fegyveres leverése után politikai síkon is harcba vigye a szocializmus erőit, ezáltal a reakció viszonylag rövid idő alatt elszigetelődött. A tömegek meggyőződhettek a politika helyes voltáról és szilárdságáról, ez megelégedést és fokozott aktivitást váltott ki a gazdasági építőmunkában is.

2. A proletárdiktatúra legfőbb alapjára, a munkás-paraszt szövetség megerősítésére, és a szocialista építés korábbi eredményeire támaszkodva, a Szovjetunió, Kína és a többi baráti ország nagyarányú segítségével viszonylag rövid idő alatt sikerült megoldani az ellenforradalom által szétzilált gazdaság helyreállítását, ez megteremtette a gazdasági előfeltételét annak, hogy alig több mint egy évvel az ellenforradalom után, bár rövidlejáratú, de mégis több évre szóló népgazdasági terv alapján folytassuk a szocializmus építését.

3. A politikai és gazdasági konszolidáció folyamatával párhuzamosan a párt kidolgozta azokat a gazdaságpolitikai irányelveket, amelyek tekintetbe veszik a szocialista építés korábbi pozitív tapasztalatait, egyszersmind leszámolnak annak hibáival. E gazdaságpolitika az ország tényleges erőforrásainak lehető teljes kihasználására, a szocializmust építő tömegek alkotó erejének kibontakoztatására, a szocialista országok egyre jobban kifejlődő gazdasági együttműködésére épül. Nagy figyelmet fordít arra, hogy a népgazdaság fejlődése együtt járjon a nép anyagi jólétének, kulturális színvonalának állandó növekedésével.

4. A párt gazdaságpolitikai irányelveinek megfelelően, a kormány olyan reális terv-célkitűzéseket dolgozott ki, amelyek nagy követelményeket állítanak fel, de az erők túlfeszítése nélkül teljesíthetők. Nem csupán kedvező, hanem kedvezőtlen körülmények bekövetkezésének eshetőségeivel is számolnak, ezért az időközben fellépő, aránytalanságok áthidalására megfelelő tartalékokat irányoznak elő.

5. A kormány egész sor olyan intézkedést léptetett életbe, amelyek a szocialista állam gazdasági irányító szerepének csorbítása nélkül, a korábbinál helyesebben kapcsolják össze a tervezés centralizmusát a minisztériumok és más gazdasági irányító szervek és vállalatok fokozott önállóságával, és az anyagi érdekeltség elvével.

E tényezők együttes hatása nemcsak abban tükröződik, hogy 1958-ban az évi népgazdasági terv fő előirányzatait túlszárnyaltuk, és lehetővé vált a hároméves terv 1959-re eső feladatainak felemelése, hanem abban is, hogy egy sor, korábban gondot okozó rendellenesség, gazdasági életunket kísérő káros jelenség (mint a krónikus anyaghiány, a hóvégi hajrá, a lakosság áruellátásának állandósult egyenetlensége stb.) megszűnt, vagy a minimumra korlátozódott. Emellett sokkal inkább érvényesültek olyan elgondolások és szempontok (például az anyagi erők tudatos koncentrálása, a fejlesztés és termelés várható gazdasági eredményeinek mérlegelése stb.), amelyek hatékonyan közrejátszanak az ország erőforrásainak ésszerű és gazdaságos kihasználásában. Nem kevésbé fontos, hogy a gazdaságpolitika és az irányítás módszerei nemcsak lehetővé, de szükségessé is teszik a gazdasági vezetők önálló és felelős cselekvését, a dolgozók alkotó bírálatát.

A párt és a kormány politikájának, a nép érdekeit szem előtt tartó gazdaságpolitikának fontos következménye az a nagyhorderejű lépés is, amit a parasztság nagy tömegei tettek ez év elején a falu szocialista átalakításában. Az év első negyedében a termelőszövetkezetek összes földterülete több mint kétmillió katasztrális holddal növekedett. Mintegy 300 ezer parasztcsalád lépett önkéntes elhatározásból a nagyüzemi gazdálkodás útjára, ilyen módon az ország szántóterületének körülbelül a felén szocialista gazdálkodás folyik. Ez a körülmény — a parasztság egyéni felemelkedésén túl — további nagy tartalékát képezi a szocialista építés meggyorsításának.

Ezek a tényezők tették lehetővé, hogy a párt napirendre tűzze a fejlődés ütemének meggyorsítását. De tisztában kell lennünk azzal is — erre a Központi Bizottság határozata nyomatékosan rámutat —, hogy még nem küzdöttük le a gyorsabb előrehaladás minden akadályát, az elmúlt két és fél esztendőnek nemcsak sikerei, hanem árnyoldalai is vannak. Bizonyos azonban, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt következetesen marxista—

leninista politikája az egyenletes és gyorsütemű előrehaladás legfőbb feltételét már megteremtette. Ez tükröződik az ismét nagy arányokban kibontakozó szocialista munkaversenyben is. Bebizonyosodott, hogy a munkások lelkesen támogatják a versenyt, ha az mentes a formális külsőségektől. Ha a verseny céljai világosak, valóraváltásukban az egész kollektíva részt vállalhat. A Központi Bizottság által ajánlott feladatok eredményes végrehajtása érdekében a munkás kollektívák ezrei tettek olyan munkafelajánlásokat, amelyek hathatós segítői lesznek a tartalékok feltárásának, előrehaladásuk meggyorsításának.

•

A szocialista építés meggyorsítása rendkívül összetett feladat, amelyet meghatároznak az adott időszak objektív lehetőségei, a reálisan értékelt erőforrások, az anyagi eszközök legésszerűbb felhasználása, a társadalom állandóan növekvő szükségleteinek mind magasabb fokon való kielégítése érdekében. A szükségletek kielégítésének mértékét végső soron a nemzeti jövedelem nagysága és növekedésének üteme dönti el. Ahhoz pedig, hogy a nemzeti jövedelem állandóan emelkedjék, rendszeresen bővíteni és korszerűsíteni kell a termelésben részt vevő állóalapokat, növelni kell a társadalmi munka termelékenységét.

Népgazdaságunk fejlődésének üteme viszonylag hosszú idő — gyakorlatilag 1953 — óta éppen azért maradt el a szocialista tábor többi országaiban elért fejlődéshez képest, mert az ellenforradalmat megelőző politika ingadozásai, és az ellenforradalom kártevése következtében a megelőző években a nemzeti jövedelemből csak aránylag kis részt fordítottunk beruházásokra, a korszerű technika bevezetésére és alkalmazására. Az előrehaladás meggyorsítása érdekében már a hároméves terv időszakában létre kell hozni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik, hogy a kongresszus elé kerülő második ötéves terv éveiben az életszínvonal folyamatos emelésének biztosításán túl, a mainál többet fordíthassunk a szocializmus anyagi alapjainak bővítésére. Tekintettel arra, hogy az elmúlt évek alacsony beruházásai miatt 1959-ben, és az elkövetkező egy-két évben csak viszonylag kevés új kapacitás lép be a termelésbe, a jelenlegi időszakban különleges figyelmet kell fordítani a nemzeti jövedelem emelésének olyan forrásaira, amelyek a ma rendelkezésre álló eszközök és erőforrások hatékonyabb kihasználásából táplálkoznak. Helyes tervezéssel, lelkiismeretes és hozzáértő vezetéssel e téren igen sokat lehet tenni, mivel a meglevő erőforrások különböző módon használhatók fel. Az elérhető eredmény szempontjából egyáltalán nem közömbös például, hogy az adott termelőberendezést gazdaságosan, vagy nem gazdaságosan működtetik, hogy a rendelkezésre álló munka-

erő és anyagforrásokat magas termelékenységgel és fejlett gyártástechnológiával olyan termékek előállításához veszik-e igénybe, amelyek megfelelnek az adott berendezésekkel elérhető legjobb minőségnek és műszaki színvonalnak; továbbá nem közömbös, hogy a mezőgazdaságban milyen mértékben tartják be a fejlett agrotechnika követelményeit; a rendelkezésre álló eszközöket milyen gazdasági célok megvalósítása érdekében ruházzák be, hogy a rendelkezésre álló építőanyagból lassan, vagy gyorsan, korszerű és olcsó kivitelezésű épületeket emelnek, vagy pedig pazarló módon építenek stb. Vagyis a gazdasági fejlődés meggyorsításában szem előtt kell tartani mind a termelés mennyiségi növelését, mint a technikai fejlesztést, amely az élő és holt munkával való takarékosságnak, vagyis a társadalmi munka termelékenysége emelésének legfőbb eszköze. Mindezek alapján most az a feladat, hogy megfelelő gyakorlati lépéseket tegyünk lehetőségeink jobb kihasználására, és a Központi Bizottság márciusi határozata értelmében a következő fő tennivalókra összpontosítsuk figyelmünket, erőinket:

A meglevő és gazdaságosan működtethető kapacitások jobb kihasználásával, a tervezettnél nagyobb mértékben kell növelni az ipari termelést, a termelés emelését egybe kell kapcsolni a technikai fejlődés meggyorsításával, mert ez további előrehaladásunk egyik kulcskérdése.

Az ipari termelés előirányzatainak 1958. évi túlteljesítése jelentős mértékben hozzájárult a népgazdaság egyensúlyának megszilárdításához, különösen pedig a külkereskedelmi forgalom kedvező alakulásához. A termelés emelkedése együtt járt a termelékenység növekedésével, a termelési költségek csökkentésével, és a gyártmányösszetétel javulásával. Ennek ellenére a termelés tervszerűsége nem volt kielégítő. Egyrészt egy sor olyan termékből is túlteljesítették a tervet, amelyből a népgazdaság már kielégítő, vagy éppen felesleges készletekkel rendelkezett, másrészt — amint a Központi Bizottság határozata is megállapítja — néhány, számunkra fontos területen —, főként a dieselítési program végrehajtásában —, a kitűzött célt nem értük el. Az iparvezetés, és a vállalatok dolgozói előtt a termelés emelése terén most az a feladat, hogy kijavítsák a múlt évben észlelt hibákat és a Központi Bizottság határozatának szellemében a termelést terven felül főként a kedvező feltételek mellett értékesíthető exporttermékekből, a mezőgazdaságnak szükséges gépi berendezésekből, vegyianyagokból, az építkezésekhez szükséges vasanyagokból és építőanyagokból, a lakosság jobb ellátásához szükséges termékekből növeljék. Ezzel egyidejűleg fokozni kell az anyagtakarékosságot, meg kell gyorsítani a műszaki fejlesztést.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az ipar dolgozói megértették a Központi Bizottság határozatát, és hogy a verseny-

mozgalom vállalati célkitűzései általában megfelelnek a központi irányelveknek. Így például a bányászat területén a vállalások súlypontja a műszaki-gazdasági mutatók túlteljesítése, az átlagkalória javítása, a termelékenység emelése, az anyagtakarékosság fokozása, az önköltség csökkentése. A villamosenergiaipar dolgozói vállalták az országos munkaverseny következtében várható többlet-energiaigény kielégítését, a fajlagos kalóriafelhasználás csökkentését. A vegyipar vállalta, hogy a mezőgazdaság részére több tízezer tonna műtrágyát és üzemanyagot ad terven felül. A kohászat a legszükségesebb hengereltacélfajtákban növeli a termelést. A gépipar dolgozói a szállítási határidők csökkentésére, a gyártmányok és a technológia fejlesztésére, a minőségi mutatók javítására, és a legszükségesebb mezőgazdasági gépek, traktor, kombájn stb., valamint szállítóeszközök termelésének növelésére tettek felajánlást. Az építőanyagipar vállalta, hogy a termelési tervet a legfontosabb építőanyagokból — cement, tégla, cserép stb. — mintegy 3 százalékkal túlteljesíti. A könnyűipar dolgozói a termelékenység növelésére, anyagtakarékosságra és az önköltség csökkentésére, minőségjavításra, a választék-bővítésére (például lakástextiliákból, bútorból stb.) tettek felajánlásokat.

Az ipari termelés további 4 százalékos emelése mellett a Központi Bizottság határozata célul tűzi ki, hogy az iparban a termékek önköltségét a tervbevett 1,5 százalék helyett 2,5 százalékkal csökkentsék, illetve, hogy a munka termelékenységét a tervhez képest további 2 százalékkal növeljék. E célkitűzések nem nevezhetők túlzottaknak, de azt sem állíthatjuk, hogy megvalósításuk nem kíván erőfeszítéseket. Azt, hogy bőven van tennivaló, jelzi az első negyedévi statisztika is. Eszerint 1959 I. negyedévében az egy munkásra jutó teljes termelés 1958 hasonló időszakához képest, mintegy 2 százalékkal emelkedett, ezen belül márciusban megfelelt a februári színvonalnak. A termelési költségek alakulásáról még nincsenek adatok, azonban valószínű, hogy a helyzet e téren sem lehet sokkal kedvezőbb. A Központi Bizottság határozatában megjelölt feladatok, valamint az első negyedév tényszámai mutatják, hogy a következő hetekben, hónapokban a termelési tervek teljesítésének, illetve túlteljesítésének megszervezése mellett a fő figyelmet azoknak a műszaki szervezési intézkedéseknek, és versenycélkitűzéseknek a kialakítására és végrehajtására kell összpontosítani, amelyek segítségével a jelzett önköltségi, termelékenységi mutatók elérhetők lesznek. A termelési költség, a termelékenység színvonala, az anyagfelhasználás fajlagos mutatói jórészt a technika adott színvonalától függnek, következésképp megjavításuk is attól függ, hogy milyen irányban és tempóban halad a műszaki fejlődés.

A műszaki fejlesztés meglehetősen tág fogalom, amely a korszerű gyártmánykonstrukció kifejlesztésétől, a modern technoló-

gia alkalmazásától az új anyagok gyártásba és használatba vételéig a feladatok egész sorát foglalja magában. Hatása is többirányú, nem mérhető csupán a termelékenység emelkedésével, vagy a termelési költségek csökkentésével. Hazánkban a technika fejlődése viszonylag hosszú időn át elmaradt a tényleges lehetőségektől, méginkább a szükségletektől. Noha az elmúlt két esztendőben tett intézkedések e tekintetben a korábbihoz képest kedvezőbb feltételeket biztosítanak, a fejlődés ma sem kielégítő. Fentebb már említettük, hogy 1958-ban a terv általános mutatóinak jelentős túlteljesítése mellett néhány fontos — és elsősorban a műszaki fejlesztéssel összefüggő — feladatot nem teljesítettünk és hogy ez már ma is érezhető hátrányokkal jár, főként a külkereskedelmet illetően. Ezen elmaradás felszámolásától nagyrészben függ nemcsak iparunk, de egész népgazdaságunk előrehaladása.

A műszaki fejlesztés a termelés összetétele megjavításának döntő feltétele. Ez pedig nemcsak a hazai szükségletek jobb kielégítése végett fontos, hanem azért is, mert a fejlődés lehetséges üteme népgazdaságunk adottságai következtében szorosan összefügg külkereskedelmi forgalmunk színvonalával és eredményességével. A külkereskedelmről gyakran, mint fejlődésünk egyik meghatározó tényezőjéről esik szó. Ez megfelel a valóságnak, amennyiben a kivitel emelésének (és ily módon a szükséges nyersanyagok, gépiberendezések stb. behozatalának) elvileg csak az szab határt, hogy mennyire tudjuk növelni azoknak a termékeknek a termelését és kiviteli részarányát, amelyek a szocialista tábor országaiban, vagy a kapitalista piacon keresettek, magas műszaki színvonalat képviselnek, és gazdaságosan állíthatók elő. Ezért megfelelő műszaki fejlesztéssel oda kell hatnunk, hogy megjavítsuk külkereskedelmünk áruszerkezetét, másrészt, hogy a korszerű technika minden lehetőségét kihasználjuk a fajlagos anyagszükséglet csökkentése érdekében, mert közvetve ez is hozzájárul külkereskedelmi mérlegünk megjavításához. Ehhez meg kell teremtenünk a szükséges feltételeket, amelyek jórészt beruházások útján érhetők el, másrészt le kell küzdeni a műszaki fejlesztést gátló szubjektív akadályokat, amelyek a nehézkességben, maradiságban, nem egy esetben erőink túlbecsülésében jutnak kifejezésre. Az ipar vezetőinek egy része szűk partikuláris érdekekből kiindulva, ma még, sajnos, idegenkedik a nemzetközi együttműködés olyan formáitól, amelyek pedig lehetővé tennék a hazai gyártmányprofil egészséges szűkítését, gyakran erőnket meghaladó szélességben folytatunk gyártmányfejlesztést és a kutatást olyan esetekben, amikor átvehetnénk más országok már bevált konstrukcióit.

Az elmondottak mutatják, hogy hiba lenne a termeléssel kapcsolatos feladatokat egyoldalúan, csak mennyiségi szempontból megítélni, mert ez különböző veszteségek forrása lehet, de a

szükségletekre való termelés, a gazdaságosság és a minőség hangsúlyozása sem indokolhatja, hogy lebecsüljük, vagy kihasználatlanul hagyjuk a termelés mennyiségi növelésére feltárható lehetőségeket. Határozottan törekednünk kell arra, hogy a dolgozók szocialista munkaversenyét — melynek pártunk közelgő kongresszusa tiszteletére tett vállalások, felajánlások új lendületet adtak — e kettős feladat egyidejű megvalósítására irányítsuk, hogy ezzel is közelebb hozzuk a Központi Bizottság határozatában megjelölt célok teljesítését.

A mezőgazdaságban a szocialista átszervezésben eddig elért eredmények megszilárdítására és a termelési feladatok végrehajtásának jó megszervezésére, valamint az építkezések rendben történő lebonyolítására kell a fő figyelmet fordítani.

Fejlődésünk meggyorsításában az ipar mellett döntő szerepe van a mezőgazdaságnak. Az egy év alatt létrehozott nemzeti jövedelmünk közel 40 százaléka a mezőgazdasági termelésből származik. Mezőgazdaságunk a hazai lakosság élelmiszerszükségleteinek kielégítése és jelentős mennyiségű ipari nyersanyag kitermelése mellett, a kivitelre kerülő termékek értékben kifejezett mennyiségének is több mint 25 százalékát adja. 1959-ben és az elkövetkező években a növekvő életszínvonal, az emelkedő ipari termelés további jelentős igényeket támaszt a mezőgazdaság felé. A mezőgazdaság fejlesztéséhez, a termelés emeléséhez az utóbbi két és fél esztendőben a párt és a kormány következetes, hozzáértő politikája kedvező feltételeket teremtett. A mezőgazdaság további előrehaladása — és egész szocialista építésünk meggyorsítása — szempontjából rendkívül nagy jelentőségű az az előrelépés, amely az év első hónapjaiban a szocialista nagyüzemi gazdálkodás kiszélesedésében bekövetkezett. A termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fellendülése azt mutatja, hogy a parasztság nagy tömegei mindinkább felismerik, hogy a felemelkedés útja a korszerű technika alkalmazásán alapuló nagyüzemi gazdálkodás. E felismerést a felvilágosító munka mellett nagyban elősegítette az a körülmény is, hogy a már korábban megalakult és az ellenforradalom után megszilárdult termelőszövetkezetek a tervszerű gazdálkodás előnyeinek kihasználásával és az állam támogatásával 1958-ban az egyéni gazdaságokét jóval meghaladó termésátlagokat értek el. A párt és a kormány, méltányolva a parasztok százezreinek nagyszerű önkéntes elhatározását, az ország teherbíró képességének arányában nagy erőfeszítéseket tesz, hogy tovább növelje a mezőgazdaságnak juttatott anyagi eszközök mennyiségét, és hogy ezen belül lehetőség szerint biztosítsa az újonnan alakult termelőszövetkezetek gazdaságának kialakításához és megszilárdításához szükséges támogatást. Így például a műtrágyaellátás ez évben az eredetihez képest körülbelül 25 százalékkal lesz magasabb és országosan közel háromszorosan haladja meg az 1955. évit. Behozatal

révén és hazai gyártásból csupán ez évben több mint öt ezer traktort, több száz gabona- és silókombájnt, tízezernél jóval több munkagépet és eszközt kap a mezőgazdaság. A nagyüzemi állattenyésztés feltételeinek mielőbbi megteremtése érdekében a kormány jelentősen felemelte a mezőgazdasági építkezések tervét, a termelőszövetkezetek anyagellátását, ennek következtében több mint 100 ezer szarvasmarha-férőhely megépítésére, többszázezer sertés, juh, baromfi nagyüzemi elhelyezésére nyílt lehetőség. Mindez persze jelentős eszközöket, erőket kötött le, s a zavartalan biztosítás azért lehetséges, mert népgazdaságunk egyensúlya szilárd, az 1958. évi terv túlteljesítéséből megfelelő tartalékokat képeztünk, és mert a kongresszus tiszteletére indított munkaverseny újabb pótlólagos erők forrásául szolgál. A termelőszövetkezeteknek az a feladata, hogy a saját erőforrásaik kiegészítéséhez nyújtott központi segítséget eredményesen használják fel, hogy megkeressék az építés legolcsóbb, legcélszerűbb formáit, hogy mielőbb megteremtsék azokat a konkrét feltételeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ténylegesen nagyüzemi módon gazdálkodjanak.

Elsőrendű gazdasági és politikai jelentősége van annak, hogy az újonnan alakult termelőszövetkezeteket kellően megszilárdítsuk és elérjük, hogy termelési színvonaluk már az első évben kielégítően alakuljon, sőt lehetőleg emelkedjen. Ez idő szerint megvannak azok a feltételek, amelyek az 1959. évre tervezett termelési színvonal eléréséhez, sőt túlteljesítéséhez szükségesek. Az őszi vetések jól átteleltek, a tavaszi vetési és növényápolási munkák megfelelő ütemben haladnak, a vetés szerkezetében olyan változások következtek be, amelyek erősítik a belterjes gazdálkodást, bővítik az állattenyésztés takarmánybázisát. E kedvező körülmények azonban nem jelenthetik azt, hogy most már csökkenteni lehet az erőfeszítéseket. Ellenkezőleg, a munkaerő és anyagi eszközök jobb kihasználásával el kell érni, hogy az elmúlt évinél is nagyobb gondot fordítsanak a növényápolásra, az állatgondozásra, a kiváló terméshozamok megalapozására. Több éves tapasztalat mutatja, hogy a megfelelően végzett talajelőkészítés, a jó vetőmag és kellő trágyázás mellett, a kellő időben és mennyiségben végzett növényápolás még a kedvezőtlen természeti viszonyok hatását is jelentősen ellensúlyozza. A növényápolási munkák megszervezése mellett már most meg kell kezdeni a nyári és az őszi munkák eredményes lebonyolításának előkészítését.

Mindezeknek a feladatoknak megoldásában nagy és felelősségteljes szerepe van a területi pártszervezeteknek és a helyi tanácsoknak. Elsőrendű feladatuk, hogy tovább javítsák az eddig kialakult jó politikai légkört, erősítsék a munkakedvet, hogy minden lehetséges támogatást megadjanak a fiatal szövetkezeteknek, mert ez az egyik legfontosabb feltétele az eredményes termelőmunkának. Erre azért is szükség van, mert minden jószándék

mellett is előfordulhatnak hibák, amiket tétovázás nélkül ki kell javítani, felléphetnek bürokratikus akadályok, amelyeket el kell hárítani a fejlődés útjából. Nem kétséges, hogy a kezdeti nehézségeket, ami minden új születését kíséri, egyesek megpróbálják majd felnagyítani, zavartkeltésre felhasználni. Erélyes, de egyben segítő kézre van ilyenkor szükség és ebben a fő szerep a kommunistáké kell legyen.

Az újonnan alakult szövetkezetek parasztsága nagyrészben — még akkor is, ha közülük sokan kiváló eredményeket értek el, mint egyéni gazdák — most ismerkedik a korszerű nagyüzemi gazdálkodás lehetőségeivel és feladataival. El kell érni, hogy mielőbb egységbe forrjon a sok százezer paraszt felhalmozott termelési tapasztalata, és a nagyüzem vezetésének tudománya. Ebben sokat segíthetnek az állami gazdaságok, a gépállomások dolgozói, hiszen a nagyüzemi gazdálkodás megszervezésében az elmúlt években ők már nagy tapasztalatokat szereztek.

Fontos feladat hárul az állami építőipar, és az üzemek dolgozóira — akik már eddig is megmutatták segítőkészségüket az építkezések megszervezésében, gyors és olcsó lebonyolításában. Szaktanácsadással, munkavezetőkkel segítsék a termelőszövetkezetek erőfeszítéseit, hogy mielőbb felépüljenek a nagyüzemi állattartáshoz szükséges üzemépületek, mert ez az egyik legfőbb feltétele annak, hogy a termelőszövetkezetek jövedelmezően gazdálkodhassanak.

Nem férhet kétség ahhoz, hogy ha továbbra is pártunk útmutatásának alapján dolgozunk, ha nem ragadtatnak el a sikerek, hanem minél több és eredményesebb gyakorlati lépést teszünk immár az ország szántóterületének 35 százalékán gazdálkodó, és nagyrészben újonnan alakult termelőszövetkezetek termelési feltételeinek megszilárdítására, úgy az eredmény sem fog elmaradni, és a mezőgazdaság jó eredményekkel járul hozzá a gazdasági építőmunka feladatainak megoldásához.

Meg kell szervezni az 1958. évhez képest jelentősen megemelt beruházások, különösen pedig az építkezések tervszerű lebonyolítását, előre kell lépni az eszközök koncentrálása, az építkezések időtartamának rövidítése, és költségeinek csökkentése terén.

A technika gyorsütemű előrehaladásának — mint arról már említés történt — objektív előfeltétele az állóalapok folytonos bővítése, a már működésben levő termelőberendezések rendszeres felújítása, a fizikailag, vagy erkölcsileg elavult eszközök (miután működtetésük gazdaságtalanná vált) kiiktatása a termelésből stb. Mindez természetesen jelentős beruházásokkal jár. Ebben az értelemben előrehaladásunk meggyorsításának, különösen pedig a fejlődés jövőbeni ütemének egyik döntő feltétele a beruházások céljára rendelkezésre álló anyagi eszközök legcélszerűbb felhaszná-

lásának biztosítása. Ismeretes, hogy a beruházások volumene 1953 után jelentősen visszaesett, több éven át azonos — körülbelül 10—11 milliárd forintos szinten mozgott, és csak 1958 óta emelkedik ismét. Ez már magábanvéve is erősen fékezte fejlődésünket, az ebből fakadó nehézségeket csak tetézte, hogy a beruházások gyakran nem voltak kellő gondossággal előkészítve, a kivitelezésekben sok volt a tervszerűtlenség, mindez tetemesen növelte a költségeket, elnyújtotta a megvalósítás időtartamát, végső soron csökkentette a befektetések hatásfokát. E helyzet felismerése alapján a párt és kormány intézkedéseket dolgozott ki a beruházások tervezésének és kivitelezésének megjavítására. A korábbi állapothoz képest 1958-ban e téren is tettünk bizonyos előrehaladást. Ma már körültekintőbben készítik elő a terveket, általánossá vált a tervezett beruházás várható gazdasági eredményének vizsgálata stb. Nagy gondot fordítottunk arra, hogy csak annyi beruházás megvalósításához kezdjünk hozzá, amennyihez a szükséges építőanyag és berendezés valóban biztosítható, és a műszaki tervek, az építőkapacitások is rendelkezésre állnak.

Ezeknek az erőfeszítéseknek köszönhető, hogy 1958-ban — noha az év elején jóváhagyott tervet a kormány év közben felemelte — a beruházások befejezetlen állománya csökkent, az építkezések lebonyolítása tervszerűbbé vált. Mindemellett beruházási tevékenységünknek még ma is sok negatív vonása van, és ezek hátrányosan befolyásolják a tevékenység hatásfokát. Beruházási tevékenységünk egyik legnagyobb hiányossága, hogy aránylag nagy része irányul építkezésekre — az összes beruházásokból 1958-ban körülbelül 53 százalékot tett ki az építkezés — és viszonylag alacsony — 1958-ban 25 százalék — a gépi beruházások aránya. A gyakorlati tapasztalatok pedig azt bizonyítják, hogy a termelés fejlesztésére fordított eszközök leghatékonyabb felhasználásának kézenfekvő, egyszerű, viszonylag gyorsan ható módja a technika korszerűsítésével egybekötött gépi beruházás. Beruházási tevékenységünk egy másik fogyatékossága, hogy a műszaki tervezésben még elég általános, hogy a „nagyvonalúság" fölébe kerekedik a célszerűségnek, ez mindenekelőtt abban mutatkozik meg, hogy egy-egy objektumot gyakran túlméreteznek, a szükségesnél nagyobb légköbméterben építenek meg, emiatt, és mert különben is alacsony a gépi beruházások aránya, nálunk mind a régi, mind az új üzemekben alacsony a felület-egységre számított termelési mutató. Általános fogyatékossága építkezéseinknek a lassúság. Az 1958-ban végzett reprezentatív vizsgálat szerint a 2 millió forint alatti objektumok átlagos megvalósítási ideje körülbelül 14 hónap volt, az 5 és 10 millió forint közöttieké több mint 27 hónap. A tervezetthez képest a határidő „elcsúszása" 4 és 8 hónap között mozog. Ehhez még hozzá lehet tenni, hogy nincsenek — építőiparunk technikai felszereltségéhez méretezett — kidolgo-

zott építési időtartam normáink, ezért objektív mérőszámok hiányában csak bizonyos nemzetközi adatokra támaszkodhatunk, de az összehasonlítás azt mutatja, hogy a beruházások kivitelezésére előirányzott idő gyakran már a tervben túlméretezett.

Ha tekintetbe vesszük, hogy 1959-ben a terv szerint mintegy 13,2 milliárd forint összegű beruházást (1958-hoz képest körülbelül 26 százalékkal többet) kell lebonyolítanunk, és emellett terven felül nagymennyiségű építőanyagot és jelentős építési kapacitást kell biztosítani az újonnan alakult termelőszövetkezetek építkezéseihez, teljesen világossá válik, hogy az erősen megnövekedett feladatok tervszerű lebonyolításához nagy erőfeszítésekre van szükség.

A népgazdaság lehetőségeihez mérten a múlt évinél már most nagyobb erőfeszítéseket teszünk a termelésbe azonnal beállítható korszerű gépek hazai gyártásának fokozása, és külföldi beszerzése érdekében. Az építkezések meggyorsítása céljából jelentős támogatást kap az építőipar, főleg technikai felszerelésben. Ezen túl egy sor intézkedés történt az építőanyagipar fejlesztésére, korszerű építőanyagok előállítása, a mainál fejlettebb építési technika kiterjesztése érdekében. Ezek az intézkedések remélhetően már néhány év alatt gyökeres változásokat eredményeznek majd. Addig is azonban ki kell dolgozni azokat a műszaki-szervezési intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy a ma rendelkezésre álló technika minden tartalékát felszínre hozzuk, hogy növeljük a terület-egységre eső termelést. Másrészt mindent meg kell tenni az építkezések meggyorsítása végett. Hogy erre nagy lehetőségek vannak, azt számos tapasztalati tény mutatja. Ugyancsak az előbb már említett vizsgálat derítette ki például, hogy azonos nagyságú, és azonos költséggel épített iskolák kivitelezési időtartamában nem ritka az 5—10 hónapos (!) különbség, vagy hogy azonos rendeltetésű építmények kivitelezési költségeiben 10—15 százalékos különbség is mutatkozik. A tartalékok feltárása pedig múlhatatlanul szükséges és fontos, mert az 1959. évi erősen felemelt beruházási előirányzathoz képest az elkövetkező években tovább bővítjük és korszerűsítjük az ipart, a mezőgazdaságot, a közlekedés állóalapjait és emellett nagyarányú lakás- és kommunális építkezéseket kívánunk folytatni, vagyis tovább kell növelni a beruházások színvonalát. Ez viszont csak akkor jár kellő eredménnyel, ha a magunk elé tűzött programot gyorsan, lehetőleg olcsón, és kellő tervszerűséggel valósítjuk meg.

A megnövekedett feladatok eredményes ellátása érdekében az elmúlt időszak tapasztalatainak felhasználásával, magasabb színvonalra kell emelni a népgazdasági tervezést, a gazdaság irányítását, és az operatív vezetést.

Gazdasági építőmunkánk meggyorsításának — amint azt a Központi Bizottság határozata megállapítja — fontos feltétele a

vezetés színvonalának megjavítása, az irányítás minden szintjén. Az irányítás módszerének lényeges eleme a tervezés. Sok tekintetben a tervezés helyességétől függ, hogy a kitűzött célok zavarmentesen, avagy pedig csak nagy eltérésekkel, erőátcsoportosításokkal érhetők-e el. A reális tervezés legfőbb alapját, a gazdaságpolitikát a párt és a kormány kidolgozta, a gazdaságpolitika tervekben való kifejezése azonban már a tervezők feladata. Korábbi tervezésünket gyakran a voluntarizmus, erőink túlbecsülése jellemezte. Az elmúlt két év tapasztalatai azt mutatják, hogy e súlyos politikai és gazdasági károkat okozó hibát lényegében megszüntettük. A mellett, hogy tervezésünk egész rendszere egyszerűbbé vált, a tervutasítások, az operatív irányítás ésszerű megszervezése a korábbihoz képest sokkal nagyobb cselekvési szabadságot biztosít, kifejlődött, vagy kifejlődőben van néhány új vonás is. Ma már megszűnt a mennyiségi mutatók szerepének mértéktelen előtérbeállítása, és jelentőségének megfelelő helyet kap a várható gazdasági eredmények vizsgálata stb. Mind e mellett a tervezés tökéletesítése terén még igen nagy feladatokat kell megoldani. Többek között ki kell fejleszteni a vállalatokig lemenő távlati tervezést, mivel a gazdasági intézkedések többsége csak bizonyos perspektíva alapján ítélhető meg. Szinte tarthatatlanná vált tervezésünknek az a fogyatékossága, hogy miközben jelentősen fejlődött a közgazdasági mérlegek és számítások módszere, nagymértékben háttérbe szorult — egy kis túlzással úgy lehet mondani, úgyszólván megszűnt — a műszaki gazdasági mutatók tervezése és alkalmazása, elsorvadt a műszaki fejlesztési koordináció, holott a technika előbbrevitele ma egész építésünk kulcskérdése. Az elmúlt év tapasztalatai azt mutatják, hogy fejletlenek a meglevő kapacitások számbavételének módszerei is, és ez nem egy esetben indokolatlanul alacsony előirányzatok megtervezéséhez vezet.

A tervezés megjavítása mellett nagy figyelmet kell fordítani az operatív irányítás és ellenőrzés megjavítására, hiszen e nélkül lehetetlen kiaknázni a gyakorlat által feltárt tartalékokat, megelőzni a tervszerűtlenséget, helyes irányba vezetni a tömegek alkotókészségét. Az irányítás minden láncszemében tovább kell erősíteni a népgazdaság ügye iránt érzett felelősséget, tovább kell folytatni a burokrácia elleni harcot. Az elmúlt évben az operatív vezetés — a népgazdaság úgyszólván minden ágában — eredményes intézkedéseket tett a termelő-kapacitások jobb kihasználása, a gazdaságosság fokozása, a takarékos gazdálkodás meghonosítása érdekében. E helyes törekvés fenntartása mellett a mainál sokkal jobban előtérbe kell állítani a műszaki fejlesztést, ezáltal a termékek választékának és a minőség megjavításának, a termelékenység növelésének kérdéseit. Igen sok tapasztalat mutatja, hogy nagy szükség van az üzemen belüli, és az üzemek közötti kooperációs kapcsolatok jobb összehangolására és megszervezésére.

Nagyrészben az operatív vezetés jó munkáján múlik, hogy helyes intézkedésekkel, a szocialista munkaverseny felkarolásával, maradéktalanul megvalósuljanak a Központi Bizottság márciusi határozatának célkitűzései.

*

Az 1959. év nagy erőpróbája a tartalékok feltárásának, a szocialista fejlődésünk további meggyorsításához szükséges előfeltételek megteremtésének. A sikerhez minden szükséges adva van. Pártunk politikája, gazdaságpolitikája egyenesvonalú és szilárd. Terveink, célkitűzéseink reálisak. A munkások és parasztok milliós tömegében nagy az alkotókedv. Népgazdaságunk egyensúlya szilárd, a termelés növeléséhez és színvonalának megjavításához, ezen keresztül előrehaladásunk meggyorsításához még sok kiaknázatlan tartalékkal rendelkezünk. Gazdasági építőmunkánk meggyorsításában eredményesen támaszkodhatunk az egyre nagyobb arányú szocialista nemzetközi munkamegosztás, és a kölcsönös segítségnyújtás lehetőségeire, a Szovjetunió támogatására. Csak rajtunk múlik, hogy mindezeket a reális lehetőségeket kihasználva, 1959. évi tervünk túlteljesítésével is hozzájáruljunk azoknak a további nagy feladatoknak előkészítéséhez és szilárd megalapozásához, amelyeket pártunk soronkövetkező kongresszusa tűz majd ki szocializmust építő népünk elé.

A túltermelési válság alakulása a tőkés országokban

Írta HÁY LÁSZLÓ

A két világháború között rendkívül súlyos túltermelési válságok rázkódtatták meg a tőkés országokat. Ezek a válságok nemcsak súlyos gazdasági pusztítást okoztak, hanem megmutatták a tőkéseknek azt is, hogy a válságok milyen politikai és társadalmi veszélyeket jelentenek számukra. Jelentős tőkés körök azt a következtetést vonták le, hogy mégegy olyan válságot, mint az 1929—1933-as, mégegy olyan munkanélküliséget, mint amilyennek a két világháború között voltunk tanúi, nem bír el a tőkés rendszer. Ezért születtek még a második világháború előtt különböző burzsoá elméletek a válságok letompítására, illetve elhárítására, valamint a teljes foglalkoztatottság megvalósítására, a tőkés rendszer keretében.

A második világháború után a kapitalista rendszer felett méginkább megnehezült az idők járása. Most már nem egyetlen szocialista országgal, a Szovjetunióval áll szemben a két rendszer versenyében, hanem 12 országgal, amelyek soraiban a Szovjetunión kívül ott van a Kínai Népköztársaság is. Vagyis nem egy szocialista országgal, hanem a szocialista világrendszerrel kell felvennie a versenyt. Most már 12 országban nincs válság és nincs munkanélküliség.

A második világháború után 12 válságmentes esztendő következett a tőkés országokban. Ennek okait most nem vizsgáljuk.* Ez a 12 esztendő alkalmat teremtett arra, hogy a burzsoá nézetek és ezek sorában a revizionista elgondolások burjánozzanak és terjedjenek. A tőkés országok dolgozói közül is sokan elhitték, hogy a kapitalizmus képes gazdasági nehézségeinek áthidalására, hogy

* A második világháborút követő ciklusokról a szerzőnek a MSZMP Központi Bizottsága Közgazdasági Elméleti Munkaközössége által megvitatott bővebb tanulmánya jelenik meg a közeljövőben a vita anyagával együtt.

teljes foglalkoztatottságot tud biztosítani, hogy a válságokat el tudja kerülni. Az 1957-ben kitört válság egycsapásra rácáfolt mindenre; ebből következik igen nagy politikai és ideológiai jelentősége.

A válság 1957. őszén az Egyesült Államokban kezdődött. Ezzel lezárult a háborút követő első ciklus és megindult a második. 1957. augusztusától kezdve az Egyesült Államokban megszakítás nélkül esett az ipari termelés 1958. áprilisáig, éspedig 8 hónap alatt kereken 14 százalékkal. A termelés tehát igen gyorsan csökkent. A termelés esése különböző mértékben ugyan, de kiterjedt az összes jelentősebb iparágra, erősen megnőtt a munkanélküliek száma, a beruházások, különösen a termelő beruházások nagymértékben csökkentek, az ipari megrendelések mennyisége megkisebbedett. Szokatlan tünet volt, hogy a válság ellenére az árak esése (az indexek átlagát tekintve) nem következett be, a megélhetési költségek hónapról hónapra növekedtek, a részvény-árfolyamok pedig az alacsonyabb profitok ellenére emelkedni kezdtek.

1958. tavaszán változott a kép. 1958. májusától kezdve a termelés eleinte gyorsabban, később lelassulva, hónapról hónapra nőtt és 1959. márciusában már elérte az 1957. augusztusi, vagyis a válság előtti legmagasabb színvonalat. Már néhány hónappal a termelés emelkedésének kezdete után felmerült az a kérdés, hogy végetért-e a válság az Egyesült Államokban. Ha csak a termelés alakulását tekintettük, ebben az esetben már akkor azt kellett volna mindani, hogy igen, végetért. Ez azonban nem lett volna helyes, mert a fejlődés nem volt egyértelmű.

Igaz, hogy az újratermelési folyamat menetének döntő mutatója a termelés indexe, de a folyamat mozgásának jövendő irányát és így azt is, hogy a ciklus melyik fázisába ért, csak egy mutató segítségével nem lehet eldönteni. Annál is inkább több tényezőt kell figyelembevenni, mert az átmenetet az egyik szakaszból a másikba, gyakran visszaesések szakítják meg. Különösen fontos több mutatónak együttes mérlegelése a tőkés rendszer jelenlegi időszakában, amikor nem ciklikus tényezők, állami beavatkozások, politikai behatások egyre inkább torzítják a ciklus menetét. Különösen figyelembe kell venni a beruházások fejlődését és előirányzatát, az árukészletek alakulását, az ipari megrendelések, illetve a rendelésállomány növekedését, vagy csökkenését. És mi volt a helyzet ebben a tekintetben egész a múlt év végéig? A beruházások kedvezőtlenül alakultak, az ipar rendelésállománya lényegesen nem emelkedett, az ipari készletek növelése nem kezdődött el, a termelőkapacitások nagy tömege kihasználatlanul állott és a termelés emelkedése ellenére rendkívül nagyfokú volt a munkanélküliség. Ezért nem volt világos, hogy

nem következik-e be a termelés újabb visszaesése, ezért nem lehetett teljes felelősséggel kijelenteni, hogy az Egyesült Államokban a ciklus a válság szakaszán túljutott.

Változott a helyzet 1959. első hónapjaiban. Most egész sor mutató azt bizonyítja, hogy a termelés emelkedése nem átmeneti. *Az Egyesült Államokban a válság végetért és az új ciklus a megélénkülés szakaszában van jelenleg az Egyesült Államokban.* Minden jel arra mutat, hogy a helyzet valami viharos további javulása nem várható, sőt kisebb visszaesések is lehetségesek, erre vall az a tény, hogy a kihasználatlan kapacitások tömege most is rendkívül nagy, éppen ezért a termelő beruházásoknak csak szerény emelkedése várható és a helyzet javulása folytán az állami támogatásokat, valamint a hitelnyújtást megszorították.

A válság első napjaiban, amikor a termelés rohamosan esett és a munkanélküliség rohamosan emelkedett, az amerikai tőkések megdöbbentek, mert a válságmentesség illúziója után feléledt 1929 emléke, és állami beavatkozást követeltek, ami meg is történt.

Az állami megrendeléseket növelték, egyedül a fegyverkezéssel összefüggő megrendelések 1958 első felében 5 milliárd dollárral voltak nagyobbak, mint 1957 második felében. Utak építésére, csatornázásra, városrendezésre, lakásépítésre a washingtoni kormány, valamint az egyes államok és városok nagy összegeket adtak ki. Magánosok állami támogatással lakásépítésre kedvező jelzáloghiteleket kaptak. Az egyéni jövedelmek színvonalának fenntartása pedig abból származott, hogy a vállalatok tartalékaiból magas osztalékot fizettek annak ellenére, hogy a profit csökkent; magasantartott mezőgazdasági árakkal növelték a farmerek bevételét; emelték az állami tisztviselők és a katonatisztek fizetését. Az egyéni jövedelmek globális összegének színvonala azonban ne tévesszen meg bennünket, *az ipari munkásság reális jövedelme lényegesen megcsappant. A munkanélküliség csökkenése nem tart lépést a termelés növekedésével, a válság a munkásosztály számára nem szűnt meg.*

Most nézzük meg, mi történt Európa tőkés országaiban 1957 ősze óta. Néhány hónappal az amerikai válság kezdete után a legtöbb európai tőkés országban is válságjelenségek mutatkoztak. 1958 első felében már az volt a helyzet, hogy 1957 első feléhez viszonyítva esett a termelés Angliában, Belgiumban, Dániában, Finnországban, Hollandiában, Norvégiában; egy helyben topogott Svédországban, Olaszországban; még emelkedett Nyugat-Németországban, Ausztriában és Franciaországban. Az 1958-as év első felében az összes európai országban romlott a helyzet 1957-hez viszonyítva, ha a kapacitások kihasználását, a készletek és megrendelések alakulását, a beruházások fejlődését vizsgáljuk.

Az év második felében javult valamit a gazdasági helyzet, néhány kisebb európai országban, Hollandiában, Norvégiában, Dániában; változatlan volt a helyzet Angliában és *erősödtek* a válságjelenségek Nyugat-Németországban, Franciaországban, Svédországban, Belgiumban. 1959 első negyedéből származó jelentések alapján azt lehet mondani, hogy az utóbbi négy ország még nincs túl a válságon, bár ez a válság enyhe. Anglia viszont a jelek szerint kiemelkedőben van a válságból, ami ott sem volt mély, hiszen a termelés esése csak 5%-ot ért el. De a helyzet Angliában sem mondható rózsásnak, a nyersacél termelés pl. 1959 februárjában 18,5%-kal volt kevesebb, mint 1958 februárjában; a munkanélküliek száma igen magas, a beruházások az előirányzatok szerint 1959-ben nem fognak növekedni 1958-hoz képest. Nyugat-Németországban sem a beruházások, sem a magánfogyasztás, sem a kivitel oldaláról nem mutatkozik növekvő kereslet.

Az állami monopolkapitalizmus az európai országokban is a konjunktúra romlásának fékezésére, az ellanyhuló konjunktúra felélénkítésére törekszik az állami beruházások növelésével, pl. Angliában, Franciaországban, Ausztriában, Svédországban, Belgiumban; a fegyverkezési kiadások fokozásával pl. Nyugat-Németországban és a könnyű hitel politikájával, ami többek között a jegybankok kamatlábának csökkentésében is kifejezésre jut.

Egész Európát tekintve, azt mondhatjuk, hogy egyelőre nem sok jele van annak, hogy 1959-ben kedvezőbben alakulna a helyzet, mint 1958-ban alakult. Egy *egész sor európai országban, ha a termelés ingadozása csekély is, nincs annak semmi határozott jele, hogy már kiláboltak volna a válságból.*

A gazdasági fejlődés tekintetében elmaradott országokat, amelyek az imperialista országoknak nyersanyagokat és forró égövi élelmiszereket szállítanak, a nyersanyag-árak esése sújtja. A válság náluk tehát elsősorban nem ipari téren nyilvánul meg, hiszen iparuk rendkívül gyengén fejlett, részesedésük a tőkés világ ipari termelésében egész jelentéktelen, hanem főként fizetési mérlegük egyensúlyának megbomlásában, importjuk korlátozásában, az agrárválság súlyosbodásában, lakosságuk amúgyis rendkívül alacsony életszínvonalának süllyedésében.

Az elmondottakban felvázolt kép arra vall, hogy az 1957-ben kezdődött amerikai válság nemcsak az Egyesült Államokban zárta le a ciklust, hanem ez a válság bevezetője volt a ciklus nemzetközi méretekben bekövetkezett fordulatának. A helyzet a különböző országokban nagyon különbözőképpen alakult és alakul, de *nincs egyetlen olyan imperialista ország sem, ahol az 1957 őszéig tartó fejlődés törést ne szenvedett volna, vagy meg ne torpant volna.* Ez nem ugyanabban az időpontban következett be minde-

nütt, de a ciklus egyes fázisainak alakulása sohasem esik teljesen egybe minden tőkés országban.

Azzal kapcsolatban, hogy a tőkés országok gazdasági helyzete nemzetközi méretekben megváltozott, felmerül a világgazdasági válság kérdése. Mielőtt erre rátérnék, két dolgot szeretnék tisztázni. Először azt, hogy mekkora a szerepük a legjelentősebb tőkés országoknak a világgazdaságban, másodszor azt, hogy mit értünk világgazdasági válság alatt.

A tőkés világ ipari termeléséből 1957-ben kerek számokban 50 százalék esett az Egyesült Államokra, 10 százalék Angliára, 10 százalék Nyugat-Németországra, 4,5 százalék Franciaországra, 3,8 százalék Japánra, 3,4 százalék Kanadára. A termelésben való részesedés természetesen egyedül nem dönti el egy-egy ország befolyását a többi országra. Az utóbbi messzemenően attól is függ, hogy mekkora valamely ország gazdasági kapcsolata a többi országgal, mekkora a külkereskedelme. Az elmaradott országok külkereskedelme pl. a tőkés világ külkereskedelmének 30 százalékát teszi, Európa is a világkereskedelemben nagyobb súllyal esik latba, mint az Egyesült Államok; magának Angliának és Nyugat-Németországnak külkereskedelme együttvéve nagyobb, mint az Egyesült Államoké.

A másik kérdés, mikor szólhatunk világgazdasági válságról? Világgazdasági válságról akkor beszélhetünk, ha egyidőben túltermelési válság van az imperialista országok döntően nagy részében, ami a tőkés világpiacon áresést idéz elő és szűkíti a tőkés világkereskedelmet. Ebből a meghatározásból következik, hogy világgazdasági válságról beszélhetünk akkor is, ha nincs válság az összes vezető tőkés országban. Pl. senki sem vitatja, hogy 1920—21-ben világgazdasági válság volt, noha Németországban nem volt válság.

Nézzük meg ezek után, hogy mennyire alakultak ki az amerikai válság kitörését követően a világgazdasági válság tünetei. 1958 tavaszán egyidőben ipari válság volt az Egyesült Államokban, Kanadában és bár nem nagyon mély válság bontakozott ki Angliában, Japánban, valamint néhány kisebb európai országban; ezek az országok összességükben a tőkés világ ipari termelésének 70 százalékát adták a válság előtt. Ezenkívül igen súlyos gazdasági helyzetbe kerültek a gazdaságilag elmaradott országok. Az említett országok behozatala (ide számítva a gazdaságilag elmaradott országokét is) kereken 70 százalékát teszi ki a tőkés világ importjának. Kivitelének még nagyobb részét. A világkereskedelem esése megindult. A nyersanyagok ára átlagban 20 százalékot zuhant. Ki tagadhatná, hogy egy világgazdasági válságnak elég döntő kezdeti elemei az imént felsorolt tények? De az Egyesült

Államokban néhány hónapi süllyedés után a termelés emelkedni kezdett, azokban az országokban, ahol szintén válság alakult ki, ez a válság enyhe lefolyású maradt, a világkereskedelem csökkenése nem jelentős. A világpiacon igen erős ugyan a nyersanyagok áresése, de a készgyártmányok ára, egyes kivételektől eltekintve, nem csökkent. *A világgazdasági válság tehát nem bontakozott ki, noha e válság egyes elemei ma is megvannak.* Az Egyesült Államok gazdaságát nem lehet azonosítani a tőkés világgazdasággal. Ezért, *amikor azt mondjuk, hogy az Egyesült Államokban 1957. év őszén kezdődött ciklikus válság véget ért, ezzel nem mondjuk azt, hogy világgazdasági méretben már eltűnt a túltermelési válság minden jelensége.*

Melyek a második világháború utáni második újratermelési ciklus eddig lezajlott, még rövid időszakának jellegzetes vonásai?

Először azt állapíthatjuk meg, hogy *a most folyamatban levő ciklus válság-szakasza nem mély* és nem hosszantartó. Továbbá a válság kezdete a különböző országokat tekintve nagyon elhúzodott; pl. a kifejezett válságtünetek Franciaországban egy évvel az amerikai válság kitörése után jelentkeztek.

Az agrárválság kétségkívül növekedett 1957 óta. Különösen ez a helyzet a már említett okokból a gazdaságilag elmaradott országokban. De komoly gondokkal küzd a mezőgazdasági termékek elhelyezése tekintetében az Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland is. Egyes mezőgazdasági termékek elhelyezése igen nagy problémát okoz Franciaországban, Svédországban, Dániában. Az agrárválság csak azért nem jelentkezik egyelőre az eddiginél is élesebb formában, mert az imperialista országok óriási összegeket adnak ki leplezésre, a parasztság elégedetlenségének enyhítésére. Az Egyesült Államokban pl. a kormány eddig 9 milliárd dollárt fordított a mezőgazdasági cikkek felvásárlására, amelyeket visszatart a piacokról és amelyeknek nem kis része tönkremegy a raktározás folyamán.

Felmerül az a kérdés, hogy az amerikai válság lefolyásában, az európai válságok kialakulásában és letompításában az agrárválság leplezésében, a világgazdasági válság kibontakozásának fékezésében szerepet játszanak-e az állami monopolkapitalizmus gazdasági intézkedései? Erre a kérdésre feltétlenül igennel kell válaszolni. Helytelen az olyan felfogás, amely a monopolkapitalizmus szerepét az újratermelési folyamat befolyásolása tekintetében semmibe sem veszi. De helytelen az olyan felfogás is, amely ezt a befolyást túlértékeli. A túlértékelés menthetetlenül revizionizmushoz, a marxi válságelmélet elvetéséhez vezet.

Az állami monopolkapitalizmus egyre fokozódó mértékben kénytelen beavatkozni a gazdasági folyamatokba, mert a tőkés

rendszer termelőerői és a termelési viszonyok olyan súlyos ellentmondásba kerültek, amely megköveteli ezt a beavatkozást, és az államhatalmat kezében tartó monopoltőke igényli ezt, mert ilyen módon is növelheti profitját. Az állami monopolkapitalizmus azonban a tőkés termelési viszonyok lényegét nem szünteti meg, sőt, fokozza a tőkés kizsákmányolást. A tőkés rendszer objektiv törvényei érvényben maradnak: ugyanazok az állami monopolkapitalizmus idején, mint azelőtt voltak. Ezek az objektív törvények erősebbek, mint a monopolkapitalista állam adminisztratív intézkedései és éppen ezért nem szabad túlbecsülni ezeknek az intézkedéseknek hatékonyságát. Ezek az intézkedések deformálhatják a válságokat, deformálhatják az újratermelési ciklus menetét, ez azonban nem a tőkés rendszer gazdasági helyzetének javulását, a tőkés rendszer erejét, a halódó kapitalizmus új életrekeltését juttatja kifejezésre, hanem ennek éppen az ellenkezőjét. *Az állami monopolkapitalizmus intézkedései csak leplezhetik a tőkés rendszer súlyos ellentmondásait, de azokat meg nem szüntethetik, ki nem küszöbölhetik.* Minél nagyobb erővel igyekeznek az ellentmondások jelentkezését elfojtani, annál jobban növekednek a kihasználatlan termelőkapacitások, annál inkább növekszik a termelőerőknek fegyverkezésre való elfecsérlése, annál inkább fokozódik az infláció, annál bizonytalanabbá válik az árhelyzet, ilyen módon annál labilisabbá válik a tőkés országok helyzete, annál *sűrűbben jelentkeznek az újratermelési folyamat különböző zavarai és ingadozásai,* annál vehemensebben fognak idővel az ellentmondások felszínre törni.

Az állami monopolkapitalizmus sokfajta, a ciklikus ingadozások tompítására és a válságok szelidítésére szánt gazdasági módszerei közül a legjelentősebbek a következők:

1. Az állami és közületi beruházások fokozása. Ennek az eszköznek alkalmazása nem új, de a mostani válság során növekvő mértékben előtérbe került.

2. Egyéb, vagyis nem beruházásokra szánt megrendelések növelése; elsősorban pedig a fegyverkezési célokat szolgáló megrendelések fokozása. Vannak polgári közgazdászok, akik a hadi megrendeléseket ama tényezők közé sorolják, amelyek hivatva vannak a válságok elhárítására, letompítására. 1956 nyarán az amerikai szenátus egyik bizottsága vizsgálatot folytatott arról, hogy a leszerelés milyen következményekkel járna az amerikai gazdaságra. Szakértőket hallgatott meg és közülük az egyik a következőket mondotta: „Nem akarom azt állítani, hogy a hadiiparon nyugszik jelenleg prosperitásunk, de újból és újból erősen alá kívánom húzni, hogyha a fegyverkezési kiadásokat hirtelen és drasz-

tikusan csökkentenők, akkor ez hazánkban a legsúlyosabb gazdasági visszahatásokkal járna."

Itt van a kutya eltemetve, ez a hidegháború indítéka, ez a mozgatórúgója annak az amerikai külpolitikának, amely szerint álandóan a béke és a véres háború határmezsgyéjén kell járni, és időről időre olyan provokációkat kell végrehajtani, amelyek igazolják az őrült fegyverkezést. Van-e kiáltóbb bizonyíték arra, hogy a tőkés rendszer pusztulásra érett, mint az a tény, hogy *termelőerőinek tökéletlen kihasználásához is őrült fegyverkezésre van szüksége,* hogy termelőkapacitásai kihasználásának tömeggyilkos eszközök gyártása a „stabalizátora"?

3. A harmadik válságszelidítő eszköz a bőséges hitel-ellátás a monopolkapitalista állam által ellenőrzött bankszervezet útján; továbbá a hitelnyújtás szabályozása, többek közt a bankkamatláb manipulálásával.

4. Hozzátartozik ezekhez az eszközökhöz a monopoltőke magas profitjának biztosítása, magas árak, adókedvezmények, dotációk revén, továbbá olyan rétegek jövedelmének növelése, amelyek elégedetlensége politikai veszélyeket rejt magában.

1957 második felében és még 1958 elején is úgy látszott, hogy a tőkés országok kormányai átmenetileg az infláció visszaszorítására vesznek irányt. Valószínűleg volt is ilyen szándék, aminek következetes megvalósítása árcsökkenésekkel járt volna. Kitűnt azonban, hogy az imperialisták nem érzik magukat elég erősnek egy deflációs politika megvalósításához. Amikor az Egyesült Államokban a termelés rohamosan esett és amikor egy deflációs gazdaságpolitika következményeként tömeges csőd és bérharcok veszélye fenyegetett, az amerikai monopoltőke éles fordulatot hajtott végre, visszatért az infláció eszközéhez és ezt követték a többi imperialista országok is. „A jelenlegi politikai és társadalmi viszonyok között egy kormány sem engedheti meg magának, hogy deflációs politikát folytasson" állapította meg a Neue Zürcher Zeitung (1958. okt. 28.). Ebben a megállapításban is kifejezésre jut, hogy *az infláció a tőkés gazdálkodásnak nem időről időre fellépő múló jelensége többé, hanem állandó kísérőjelensége.*

Az infláció forrása az állami adósságok (amelyek elsősorban a fegyverkezési kiadásokból fakadnak) növelése és a magánhitel felduzzasztása. Ezekre a rendszabályokra épülő elgondolások abból indulnak ki, hogy a valságok oka a pénz- és hitelviszonyokban rejlik, tehát az utóbbiak befolyásolása útján a válságok tompíthatók, vagy megszüntethetők. Ezek az elméletek el akarják tüntetni azt a tényt, hogy a túltermelési válság alapvető oka a tőkés kizsákmányolás. Az infláció eszközét alkalmazva az adóprést bankópréssel helyettesítik, ez megnyugtató a tőkések számára; az

ársüllyedést akadályozzák, ezzel számos vállalatot megmentenek a csődtől; a pénz vásárlóerejének csökkentésével a reális béreket leszorítják és így a profitot növelik. Éppen ez az utóbbi következmény az inflációs politikának egyik legfőbb célja: ti. egyszerűbb árfelhajtással a megélhetési költségeket növelni, és így a reális bért leszorítani, mint nominális bércsökkentést végrehajtani. A tőkéseknek természetesen nem érdekük, hogy ezt a számukra előnyös eszközt gyorsan lejárassák és ezért — anélkül, hogy az irány változnék — inflációs és infláció-ellenes intézkedéseket egymással váltogatva alkalmaznak.

A háborút követő első ciklust infláció kísérte végig és ez a folyamat 1958-ban is folytatódott. Csak két adatot említek erre vonatkozóan: az Egyesült Államok kormányának adóssága 1958 februártól 1959 februárig 10 milliárd dollárral emelkedett, a kereskedelmi bankok kihitelezése pedig 1958 folyamán rekordösszeggel, kereken 15 milliárd dollárral növekedett.

Az infláció növekedése és az inflációra való spekuláció kifejezésre jut a részvényárfolyamok nagyfokú emelkedésében. Ezt az összes imperialista országban megfigyelhetjük, de legnagyobb mértékben az Egyesült Államokban. Az ipari részvények árfolyamának indexe (a Dow Jones index) a múlt ciklus legmagasabb pontján, 1957. július 12-én 521 volt, a legalacsonyabb ponton, 1957. október 22-én 420, 1959. április 21-én pedig 629. Ennek az emelkedésnek az infláción kívül más okai is vannak, de vajon az inflációt mellőzve meg lehet azt indokolni, hogy az árfolyam most 20 százalékkal magasabb, mint a múlt ciklus tetőpontján?

Az infláció másik jellemző tünete az áralakulás. A válság alatt az imperialista országokban egészben véve nem csökkentek az árak, hanem valamit emelkedtek. Természetesen nem alakul minden cikk ára egyformán, ez már azért sem lehetséges, mert vannak olyan áruk, amelyek árait a monopóliumok határozzák meg, vagy legalábbis erősen szabályozzák, más árukat viszont a monopóliumok nem tartanak kézben. Az utóbbi esetben a lassú infláció kedvezőtlen üzletmenet közben csak arra elegendő, hogy az árcsökkenést lassítsa, az árzuhanást feltartóztassa, de árlemorzsolódásokat nem tud megakadályozni. A monopolárak esetében más a helyzet: a monopóliumok a termelés csökkentésének elrendelésével korlátozzák a kínálatot, hogy fenntarthassák a magas árakat; többet nyernek azon, ha kevesebb árut adnak el magas áron, mintha többet adnak el olcsóbban. A monopolárak magasantartását támogatja az infláció.

Más a helyzet a nemzetközi piacokon, ahol a növekvő verseny olyan késztermékek esetében is árlemorzsolódásokat eredményez, amelyek ára a belső piacokon nem változott. De a késztermékek

ára átlagosan a nemzetközi kereskedelemben sem csökkent jelentősebb mértékben. Nem úgy, mint a nyersanyagoké, amelyeknél amint említettem, az áresés 20 százalékos és a színvonal 1959 tavaszáig nem emelkedett az 1958 márciusban elért legmélyebb pont fölé. Természetesen nem szabad azt gondolni, hogy egységes volt az árfejlődés: az egyik nyersanyagé emelkedett, a másiké csökkent. De az eddigi lényegében változatlan színvonal azt mutatja, hogy a nyersanyagok iránt egészben nem nőtt a kereslet. A nyersanyagárak fejlődését nagymértékben az európai országok gazdasági helyzetének alakulása dönti el. Európa tőkés országai ugyanis együttesen lényegesen több nyersanyagot importálnak, mint az Egyesült Államok önmagában. A nyersanyagok árának színvonala azt mutatja, hogy az 1959-es év elején nem volt olyan a helyzet, hogy a tőkések általában érdemesnek tartották volna a nyersanyagkészletek feltöltését. *Egy nemzetközi méretekben bekövetkező megélénkülésnek a nyersanyagkészletek feltöltése lenne egyik jellegzetes tünete.*

Az elmondottak alapján a jelenleg folyamatban levő ciklus eddig lezajlott időszakának jellemző vonásait a következőkben foglalhatjuk össze: a válság nem mély, nem hosszú tartamú, kezdete a különböző országokat tekintve, nagyon elhúzódott. Az agrárválság mélyült, különösen a gazdaságilag elmaradott országokban. Az állami monopolkapitalizmus egyre fokozódó mértékben avatkozik be, mert kénytelen beavatkozni a gazdasági folyamatokba. Az infláció folytatódik az imperialista országokban. Az új ciklus eddigi szakaszát jellemezve még szólnunk kell egy kérdésről: ki viseli a válság, illetve a válságból való kijutás terheit.

Minden tőkés országban az a jelenség, hogy a válság következtében igen gyorsan és igen nagymértékben növekszik a munkanélküliség, a termelés újabb növekedésével pedig nem növekszik hasonló arányban a foglalkoztatottság. Ennek az az oka, hogy a tőkések a legteljesítőképesebb munkásokat tartják meg, a műszaki tekintetben legjobb üzemeket, vagy üzemrészeket foglalkoztatják és a válság alatt is műszaki fejlesztést hajtanak végre, ilyen módon a munka termelékenysége növekszik, ugyanakkor pedig krónikus munkanélküliség bontakozik ki. Az Egyesült Államokban a feldolgozó iparban foglalkoztatott munkások száma 1959 januárjában 11,9 millió volt, 1957 áprilisában pedig 13,1 millió, vagyis 1,2 millióval több, holott a termelés színvonala a két időpontban azonos. (Az adatoknál a szezonszerű ingadozások ki vannak küszöbölve.) Hasonló a helyzet más országokban is, pl. Angliában.

Ez a fejlődés hozzájárul ahhoz, hogy igen magas a munkanélküliek száma. Az Egyesült Államokban március közepén hivata-

losan 4,5 millió munkanélkülit jelentettek, de a szakszervezetek adatai szerint legalább 2 millió a ki nem mutatott munkanélküli és a rövidített munkaidő 1 millió ember teljes munkanélküliségének felel meg. Egyes vidékeken különösen súlyos a helyzet; pl. a szenátus bizottsága előtt egyik szenátor kijelentette, hogy Nyugat-Virginiában, ahol sok a szénbánya, a helyzet olyan kritikus, mint 25 évvel ezelőtt, a családok szétesnek és az éhinség tünetei mutatkoznak — mondotta. Az Egyesült Államokban van több olyan körzet, ahol hasonló a helyzet.

Részben a munkanélküliség következménye, hogy a kifizetett munkabérek összege hasonló termelési színvonal ellenére lényegesen viszaesett. A tőkések tehát a munkások bőrére igyekeznek helyreállítani a gazdaság átmeneti egyensúly-helyzetét.

Az imperialista országok munkássága mellett az elmaradott országok népei viselik a válság áthidalásának terheit. Ezek az országok lényegesen olcsóbban kénytelenek eladni termékeiket, mint az 1957-et megelőző években, viszont import áruikat nem kapják olcsóbban, mint előbb. A cserearányoknak ez az elmaradott országokra nézve kedvezőtlen eltolódása jól látható az angol kiviteli és behozatali árak arányának alakulását feltüntető indexből, amely azt mutatja, hogy Angliának, amely elsősorban nyersanyagokat es élelmiszert importál, ugyanazert a behozott árumennyiségért 1958 végén 11 százalékkal kevesebb angol árut kellett adnia, mint 1955-ben. Ha az egyszerűség kedvéért a cserearányoknak 10 százalékos romlását tételezem fel, ez a romlás az elmaradott országokra nézve, amelyek kivitele kereken 30 milliárd dollárra rúgott 1957-ben, évi 3 milliárd dollar veszteséget jelent. Es ez a kiszipolyozás nem egy évre szól. A londoni Economist egyik utóbbi közlése szerint (1959. március 7. 927. oldal) az Egyesult Államok 1958-ban ugyanannyi importált árumennyiségért 25 százalékkal kevesebb hazai árut adott, mint két évtizeddel ezelőtt.

A politikai erjedés, amely a gyarmati és egyéb gazdaságilag elmaradott országokban az utóbbi időben végbemegy, gazdasági helyzetük imént említett alakulásával szorosan összefügg. Az imperialista országok és a gazdaságilag elmaradott országok dolgozó tömegei még nem is vonták le, és nem is vonhatták le a válságból származó összes tanulságokat. mert a válság terheinek rájuk való áthárítása még folyamatban van.

Az 1957 ősze óta a kapitalista országokban látható válságjelenségek megmutatták, hogy nincsen válságmentes kapitalizmus, hogy a tőkés rendszerben nem lehetséges az újratermelésnek szakadatlan bővítése. hogy ingadozások, visszaesések következnek be és a munkanélküliség növekedését megakadályozni nem lehet.

A teljes foglalkoztatottság utópia, minthogy munkástartaléksereg nélkül a tőkés gazdaság nem tud működni. A második világháborút követő tizenkét esztendőben, amikor nem volt általános túltermelési válság, amikor világgazdasági válság tünetei nem mutatkoztak, még el tudták hitetni a tőkés országokban széles tömegekkel a válságmentes kapitalizmus és a teljes foglalkoztatottság meséjét. Most a munkásság minden országban aggodalommal látja a munkanélküliség növekedését és arra gondol, hogy azok, akik ma munkában vannak, holnap az utcára kerülhetnek. A nagy propagandaszervezettel terjesztett illúziók alatt megrendült a talaj, és bár nem bontakozott ki valami súlyos válság, mégis *az ideológiai és politikai vereség, amelyet az utóbbi másfél év alatt mutatkozó válságjelenségek magukkal hoztak, rendkívül súlyos, a burzsoázia és a reformizmus számára.*

A tények a marxista válságelmélet ellen folytatott revizionista aknamunka alól kihúzták a talajt és teljes mértékben újból igazolták a marxi válságelmélet helyességét.

A válság már eddig is megingatta széles tömegek hitét a tőkés rendszer újabb felemelkedésének lehetőségében. A Szovjetunió 7 éves terve pedig „döntő csapást jelent a burzsoá ideológiára, a nemzetközi reformizmusra és revizionizmusra".

A tőkés rendszer új történeti helyzettel áll szemben. Egyre nyomasztóbb számára a két rendszer versenye, a szocialista világrendszer gazdasági és kulturális előretörése. Harcban áll a gyarmatok és volt gyarmatok népeivel és belső gazdasági nehézségei folytán egyre inkább szembekerül saját munkásosztályával. Ennek a folyamatnak meggyorsulásához jelentékenyen hozzájárultak az utóbbi két esztendő válságai. A tőkés világ olyan hatalmas problémákkal áll szemben már most és még inkább a legközelebbi években, amelyeket állami monopolkapitalista intézkedésekkel megoldani nem lehet. Ezek a megoldhatatlan problémák léptennyomon tükröződni fognak a tőkés újratermelési folyamat további fejlődésében is.

SZEMLE

A nagyüzemi gazdálkodás kialakítása a termelőszövetkezetekben

Győr megyei tapasztalatok

Nagy jelentőségű forradalmi változás zajlott le az utóbbi hónapokban Győr-Sopron megye egész területén —, de az ország más részein is. E területek dolgozó parasztsága megértve a párt és a kormány helyes politikáját, tömegesen lépett a nagyüzemi szövetkezeti gazdálkodás útjára.

Az események politikai előkészítéséről, az előfeltételek kialakításáról már eddig is jelentek meg cikkek, és ezzel — más-más oldalról megvilágítva — bizonyára számos tanulmány foglalkozik még az elkövetkező időszakban. Éppen ezért *ebben a cikkben a Győr megyei szövetkezet-szervezés gyakorlati közgazdasági, üzemszervezési tapasztalatait igyekszünk összegezni.* Erre is nagy szükség van, mert e tapasztalatok többsége jól hasznosítható a már meglevő termelőszövetkezetek megszilárdítása során — szerte az országban —, sőt bizonyos fokig elősegíti az új szövetkezetek alakítására irányuló szervező munkát is.

*

A Győr-Sopron megyei szövetkezeti mozgalom politikai és üzemi szempontból egyaránt figyelemre méltó sajátossága hogy lényegében az egész megye dolgozó parasztsága egy időben, néhány hét leforgása alatt lépett a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás útjára. Ahol a politikai és üzemi feltételek lehetővé tették, ott egy-egy község dolgozó parasztsága egy termelőszövetkezet szervezése mellett foglalt állást. A megye területén levő 177 önálló tanáccsal bíró helységben 262 termelőszövetkezet létesült. A falvak csaknem felében tehát az „egy falu — egy szövetkezet" elve valósult meg, csak mezőgazdasági termelőszövetkezetek alakultak, termelőszövetkezeti csoport jelenleg egyetlenegy sincs.

Üzemszervezési szempontból ez azért rendkívül fontos, mert a termelőszövetkezeti üzemek esetében — minden más mezőgazdasági üzemtől eltérően — a nagyüzem kiépítése jelentős mértékben a mozgalom előrehaladása során kialakult feltételektől, tehát jelentős mértékben politikai tényezőktől függ. A szövetkezeti nagyüzem, kisparaszti üzemekből, a szövetkezetben dolgozók pedig volt egyéni gazdálkodókból kerülnek ki. A termelőszövetkezeti nagyüzem megszilárdulása nagymértékben azon múlik, hogy tagjai, a volt kisüzemek tulajdonosai milyen eltökéltséggel léptek az új útra. Sokban ettől függ, hogy a nagyüzemi gazdálkodás kialakítása során mit, hogyan lehet megvalósítani.

Az a tény, hogy a Kisalföld dolgozó parasztságának szinte egész tömege, együttesen szövetkezetbe lépett, jelentősen csökkenti a szövetkezetből kihúzó erők hatását, és növeli a szövetkezethez való tartozás gondolatát. Az egy falu — egy termelőszövetkezet jelszavának gyakorlati megvalósulása, továbbá az egy időben történt belépés, a közös gazdálkodás megindulása, a munkaigényes növények területének növekedése, a tavaszi munkák szorgalmas végzése, de más jelek is arra engednek következtetni, hogy a politikai feltételek üzemi szempontból igen kedvezőek. Már az előkészítés és a szövetkezetek beindulása idején alapjában véve egyetértés mutatkozott a régi termelőszövetkezetek tagsága és az újonnan belépők, valamint a dolgozó parasztság különböző rétegei között. Ez azt a reményt kelti, hogy a különböző dolgozóparaszti rétegekből rövidesen kialakul az egységes öntudatos szövetkezeti parasztság. Persze nem önmagától — és ezért még sokat kell tenni —, de mindenesetre sokkal kedvezőbb körülmények között folyik majd ez a munka, mint szövetkezeti mozgalmunk eddigi fejlődése során bármikor. Mindez üzemi szempontból is nagyon kedvező. A gyakorlatból tudjuk, hogy a régi termelőszövetkezetek sokszor azért zárkóztak el új tagok felvétele elől, mert — ismervén a nehézségeket — nem akartak még részben sem tagosítatlan földterületen gazdálkodni. Nagyobbfokú belépés vagy önkéntes földcserék esetén is rengeteg munkát és nehézséget jelentett a föld gyakori mozgása, nem is szólva ennek termelési kihatásairól. A nehézségek elsősorban abból adódtak, hogy a szocialista és az egyéni szektor között tömegesen jelentkező jogi problémák eldöntéséről volt szó. Ma az ilyen viták teljesen elenyészőek, habár a szocialista üzemek közötti föld és épület problémák, valamint a ki- és bebírók* földjeinek rendezése során előálló határmódosítások megoldása szintén komoly feladatot jelentenek. Ezek azonban lényegileg más természetűek, és egyúttal sokszor régen vajúdó viták ésszerű megoldására is lehetőséget teremtenek. Ilyen például a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok közötti földcserék, a ki- és bebírók helyzetének végleges és kedvező elintézése stb., amelyek végső soron a nagyüzemi gazdálkodás jobb feltételeinek megteremtését eredményezik.

A régi termelőszövetkezetek tagsága és az újonnan belépni szándékozók között gyakran volt olyan vita is, hogy a régi tagság azzal zárkózott el a felvételtől, hogy az újak a nehéz munkával megszerzett közös vagyonban akarnak részesülni. Ismeretes az egy faluban megalakult több és különböző paraszti rétegeket tömörítő szövetkezet bonyolult problémája is. Mindezek a nehézségek az egy falu — egy termelőszövetkezet szervezésével, illetve egy község egész dolgozó parasztságának együttes belépésével részben, vagy egészében elesnek, akkor is sikeresen megoldhatók, ha egy szövetkezeti községben több szövetkezet alakul.

A termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodásának megszer-

* Kibíró az, aki A községben lakik, de B községben van földjének egy része; bebíró az, akinek A községben van földje, de B községben lakik.

vézése szempontjából az a korábbi helyzet, amikor a község területének csak egy részén (sokszor kisebb részén) gazdalkodtak termelőszövetkezetek — a beruházások terén is sok nehézséggel járt. A mezőgazdasági termelésben a beruházások hosszú élettartamúak és így végleges elhelyezésük gazdasági szempontból igen alapos mérlegelést kíván. A korábbi években, amikor egy-egy község parasztságának általában csak egy része lépett szövetkezetbe, nagyon ritkán lehetett a majorokat, különböző gazdasági épületeket úgy elhelyezni, hogy az a község egészének szövetkezetbe lépése esetén is a legjobb megoldást jelentse. Átlagos körülmények között ugyanis — mivel a mezőgazdasági munkák felét a szállítások képezik —, üzemi megfontolások alapján az üzemi központok kijelölése és a területrendezés során a műszaki kívánalmak mellett elsősorban a középponti fekvésű (kb. 1000—2000 kh körzetű), szabályos alakú területek kialakítására kell törekedni. Ennek megvalósítása korábban számos nehézségbe ütközött, míg jelenleg a Győr megyei községek jelentős része nem, vagy csak csökkentett mértékben találkozik ilyen nehézségekkel.

Természetesen, mint a fenti adatokból is kitűnik, az egy falu — egy termelőszövetkezet Győr megyében sem mindenütt valósult meg, mert azt a politikai vagy üzemi viszonyok jelenleg még nem teszik lehetővé. Nagy határú községekben, különösen ott, ahol meglevő külső települések egyébként is több üzem vagy üzemegység létrehozása mellett szólnak, nem is lenne helyes ennek szorgalmazása. Nagymértékben figyelembe kell venni a község dolgozóparasztjainak hangulatát és kívánalmait is. Ha bizonyos okoknál fogva a régi termelőszövetkezet tagjai és az új belépők, a különböző települések dolgozó parasztjai, vagy a falu módosabb és szegényebb parasztjai — még üzemileg kedvező feltételek között sem akarnak egy termelőszövetkezetben együtt dolgozni —, akkor ne erőltessük. Az üzemek kialakítását végző szakember kezében ugyanis ilyen esetekben is számos eszköz áll rendelkezésre. A beruházások (főleg épületek és üzemi központok helyének kijelölése) úgy irányíthatók, hogy azokat később egy üzemben is gazdaságosan, célszerűen használhassák.

Jó példa erre Rábacsanak község. Itt a község területe kb. 2500 kh, nagyjából szabályos alakú, központi fekvésű. A faluban a határ egyik szélső sarkában a volt uradalmi épületek kihasználásával működött az országos hírű „Kossuth" termelőszövetkezet, amelynek példája kétségtelenül az egész községre nagyon vonzó volt. A szövetkezet elnöke a megalakulástól közel egy évtizede vezeti a szövetkezetet, igen tapasztalt ember. A község szarvasmarha tenyésztéséről, különösen bikanevelésről országszerte ismert. Az üzemi feltételek már most lehetővé tették volna egy termelőszövetkezet alakulását. A község dolgozó parasztjai azonban mégis csak részben csatlakoztak a kb. 600 kh-as régi „Kossuth" termelőszövetkezethez, más részük önálló új termelőszövetkezetet alakított. Ennek megfelelően a régi üzemi központ mellett egy másik üzemi központot is építenek, de úgy, hogy az később, az esetleges egyesüléskor se jelentsen haszontalan befektetést.

Az „egy falu — egy termelőszövetkezet" jelszó általában helyes tehát, de kellő rugalmassággal kell azt alkalmazni. Figyelembe kell venni azt is, hogy Győr-Sopron megyében ennek általában kedvezőbb feltételei vannak, mint az ország számos vidékén. Itt például a községek kisebbek, átlagos területük 1500 kh. A lakosság túlnyomó része a község belterületén, vagy nagyobb külső településeken lakik, de a tanyarendszer szinte ismeretlen fogalom. Az 1945 óta történt agrárpolitikai változások, intézkedések (földreform, telepítések stb.) a parasztság rétegeződését, szociális összetételét, életszínvonalát még kiegyenlítettebbé tették. A helyi nagyipari központok, és más körülmények szintén hatást gyakoroltak a szociális rétegeződésre és a termelés belterjesebbé válására.

Összefoglalva az eddigieket: a szövetkezeti nagyüzem létrehozásának politikai feltételei a megye területén igen biztatóan alakultak. Az egy időben történő belépés, az „egy falu — egy termelőszövetkezet" jelszavának megvalósítása üzemileg is igen kedvező feltételeket teremtett, mert — a földrendezések helyes végrehajtásával — a legfontosabb termelőeszköz, a föld, legcélszerűbb kihasználását biztosítja. A beruházásokat, a telkesítési munkálatokat, ültetvények létrehozását stb. távlatilag is legokszerűbben, különleges tulajdonjogi viták nélkül lehet elvégezni. Ahhoz azonban, hogy a fenti lehetőségek valóra váljanak, igen nagy felelősséggel kell a föld és területrendezést, a beruházások irányítását megvalósítani.

*

A termelőszövetkezetek közös, nagyüzemi gazdaságának kiépítése bonyolult, sokrétű tevékenység. A jövendő nagyüzem alapjai, felszerelése, uzemágai az egyéni parasztgazdaságok üzemágaiból, alapjaiból és felszereléseiből tevődnek össze. Mindez az állam nagyarányú segítsége mellett is igen komoly, alapos, sokszor aprólékosnak látszó munkát igényel. E munka során a bonyolult, égető napi feladatok helyes megoldása közben — sőt megoldása érdekében — az éves és többéves távlatokat is szem előtt kell tartani. (Például az állatok összeírása sürgős napi feladat, az állatállomány folyó évi takarmány szükségletének megteremtése, a nagyüzemi istálló építési helyének kijelölése szintén, de ezeknek egyúttal már több évre szóló elgondolásokat is kell tartalmazniok.)

Hogy alakul ki a kisüzem kereteiből a nagyüzemi növénytermesztés, kertészet és az állattenyésztés? Előbb természetesen a napi problémák szemszögéből, később pedig az éves terv és többéves elgondolások oldaláról közelítsük meg a kérdést.

A nagyüzemi gazdálkodás — főleg a nagyüzemi növénytermesztés — alapjainak kialakítása a földrendezéssel, és az üzemek területének kialakításával veszi kezdetét. A Győr megyei termelőszövetkezetek gondos mérlegelés alapján — a helyi lehetőségek maximális felhasználásával — igyekeztek ezt a problémát megoldani. Arra törekedtek, hogy minél nagyobb összefüggő területeket képezzenek, ahol már a jövő gazdasági évben a gépi művelést lehetővé tevő nagy táblák alakíthatók ki. A művelési ágak területének kijelölésekor a szállítási munkák gazdaságos meg-

szervezését, és az egész üzem munkaterhelékenysége emeléséhez szükséges feltételek megteremtését tartották szem előtt.

A nagyüzemi növénytermesztés kialakításának másik fontos előmunkálata a mezei leltár pontos felmérése, értékelése. Ez a munka Győr-Sopron megyében azért volt különösen fontos, mivel a termelőszövetkezetek tél végén, tavasz elején alakultak. Ebben az időben pedig az éveló növények mellett már az őszi kalászosok is földben voltak. Azért, hogy a tavaszi vetési tervet gondosan elkészíthessék, a legtöbb községben a vezetőség, vagy külön erre a célra alakított bizottság dúlónként bejárta a határt és egyrészt ellenőrizte a tanácsházán bemondott adatokat, másrészt értékelte a még vetetlen területeket. Megállapították, mennyi a szántott, tavaszi vetésre közvetlenul előkészíthető, vagy még szántatlan terület. A lehetőségekhez képest a legfontosabb tavaszi vetésű növények talajigénye szerint csoportosították a földeket és hozzávetőlegesen megállapították, hogy az egyes földteruletek milyen táperőben vannak, mikor voltak trágyázva. A kapott eredményeket összegezték, és mindenekelőtt megvizsgálták, hogy az őszi vetések biztosítják-e a tagság kenyérgabona, s az állattenyésztés alom ellátását. Elenyésző kivétellel ez biztosított volt. Utána megnézték, hogy az őszi árpán kívül az állatállománynak mekkora az abrakszükséglete, és ennek kielégítésére mekkora vetésterület kell. A továbbiakban megvizsgálták a belépett tagok szerződéses kötelezettségét, és egyúttal arról is döntöttek, hogy ezt a termelőszövetkezet vállalja-e. A legtöbb helyen az előnyös szerződési feltételek, a jelentős pénzbevétel miatt még növelték is a szerződéses növények, elsősorban a cukorrépa vetésterületét.

A vetési arányok megállapítása után eldöntötték, hogy hová, mit vessenek. Megállapították azt is, hogy a különböző parcellákon milyen tavaszi munkákat, milyen sorrendben végezzenek, mennyit kell a gépállomásokkal leszerződni, és mennyi vetőmag, műtrágya, növényvédőszer beszerzése szükséges. Ahol a szövetkezet meg a tél derekán alakult, ott e feladatok megoldására volt idő. Nagyobb nehézség volt viszont ott, ahol a szövetkezet csak a tavasszal alakult, vagy a földrendezési munkák bármiféle okból túlságosan elhúzódtak.

A földteruletek minőségének gondos mérlegelése, a vetési arányok kialakítása lehetővé tette, hogy az egyes tavaszi vetésű növényfeleségeket minél nagyobb táblákba hozhassák össze. Ugyanakkor az ősziek felülvetésével és a köztük levő vetetlen területek pillangósokkal való felül- illetve bevetésével is igyekeztek nagyüzemi táblákat kialakítani. Mindez természetesen még nagy nehézségekbe ütközött, és nem hozott tökéletes eredményt, de mindenképpen komoly lépést jelentett a nagyüzemi táblák kialakítása felé.

A zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermelésben hasonló feladatok jelentkeztek. Mivel a zöldségtermesztésben a munkák jelentős része korábban kezdődik, mint a szántóföldön (például a melegágyak készítése), különösen vigyázni kellett arra, hogy olyan községekben, ahol a zöldségtermelés a helyi piacok, sőt a főváros ellátásában is komoly szerepet játszik, ez a munka ne maradjon túl későre. Az egyes zöld-

ségfélék éghajlati, talajigényei igen különbözőek és különlegesek. Ezért fokozott gondossággal jelölték ki az öntözéses, vagy öntözetlen nagyüzemi zöldségtermesztésre alkalmas zöldségterületeket. A zöldségtermelés növelése érdekében tapasztalhatók bizonyos átmeneti megoldások is. Egyes szövetkezetekben a palántaszükséglet egy részét a nagyüzemi közös zöldségtermesztés számára, a tagoktól, a háztáji gazdaságokból biztosítják. A késői zöldségféléknél azonban — melyek palántázása hidegágyakban történik — a palántanevelést már közösen szervezték meg.

Győr megye területén több fejlődő ipari gócpont van, de a főváros és a külkereskedelem is egyre nagyobb igényeket támaszt a megye zöldségtermesztésével szemben. Ezért a szövetkezetek nagyüzemi gazdálkodása kiépítése során nagy gondot kell fordítani a nagyüzemi zöldségtermesztés kialakítására. Nemcsak mennyiségi, hanem minőségi követelményekkel is (például primőr és korai áruk előállítása stb.) számolni kell. Azokban a termelőszövetkezetekben, ahol magas a tagsúrűség, egy tagra 4—5 kh. jut, biztosított a kellő mennyiségű trágya, a zöldségtermesztésnek hagyományai vannak, vasúthoz, városokhoz közel fekszenek, sőt esetleg öntözési lehetőségeik is vannak, helyes, ha a nagyüzemi zöldségtermesztés mielőbbi kialakítására minél több erőfeszítést tesznek. Az eddigi adatok szerint a megye zöldségtermőterülete a tavalyinál jóval nagyobb.

A megye területén kevés a minőségi borvidék, valamint az egészében véve árutermelésre alapozott szőlő-, illetve bortermelés. Ugyanakkor azonban számos helyen találhatók a saját szükséglet kielégítésére telepített, rendkívül elaprózott, jelentős részben direkttermő tőkeállományú szőlőparcellák. Ezek, de az összefüggő szőlőterületek jelentős része is háztáji kezelésben maradt. Ezeken a helyeken növényegészségügyi szempontból is megfontolandó lenne hegyközség szervezése, vagy valamilyen más közös elem bevitele, például egységesebb fajtaösszetételű állomány fokozatos kialakítása — egyébként ehhez a megyében már hozzá is kezdtek. A közös nagyüzemi szőlőterületeken pedig az ez évi munkák mellett nagy gondot kell fordítani az új, valóban nagyüzemi művelést lehetővé tevő telepítésekre, a régi állomány fokozatos feljavítására, felújítására. Mivel a szükséges szaporító anyag országszerte kevés, ahol csak lehet, ezek előállításáról legjobb, ha a termelőszövetkezetek maguk gondoskodnak.

A gyümölcstermesztés lehetőségei a megyében mind a termesztés, mind az értékesítés szempontjából kedvezőek. Igen helyeselhető, hogy főleg azok a termelőszövetkezetek, ahol sok a munkaerő — málnát, vagy különböző csonthéjas gyümölcsféléket telepítettek. A rendkívül változatos éghajlati és talajviszonyok kellő kísérletezés után igen változatos gyümölcstermelést tesznek lehetővé.

A közös nagyüzemi állattenyésztés kialakításának első lépése az állat, takarmány és férőhely összeírás volt. A megalakulás után közvetlenül minden egyes belépő állatállományát számbavették, eldöntötték, hogy az alapszabály előírásainak megfelelően, mennyi és milyen állat maradhat a háztáji gazdaságban, mennyi kerül a közösbe. Megegyeztek a

tagok belépés előtt leszerződött állataik sorsát tekintve is.

Az összeírások eredményeképpen a községekben igen változatos kép alakult ki. A községek egy részében a lovakon kívül csak a szarvasmarha állomány kisebb része került a közösbe. A községek jelentős részében viszont (ahol sokszor vásárolt takarmányon is jelentős állományt tartottak), nagyon sok tehén és növendék került a közösbe.

A közös nagyüzemi szarvasmarhatenyésztés megszervezése és kialakítása mindenütt megkezdődött, bár sok problémát okoz a nagyüzemi istállók hiánya, sokhelyütt a takarmányozás megoldása is. A megyében számos helyes kezdeményezés tapasztalható, amelyek mindegyike arra irányul, hogy bizonyos átmeneti szervezési formák alkalmazásával főleg helyi erőfeszítések árán, oldják meg a közös nagyüzemi szarvasmarhatenyésztés fokozatos kiépítését.

A lóállomány jelentős részét ideiglenes férőhelykre elhelyezve, közösbe vitték. Ennek helyességére mutat az is, hogy ahol ezt elmulasztották, ott a munkafegyelemben bizonyos lazaság következett be. A lóállomány csökkentésénél igen óvatosan jártak el. Olyan községekben, ahol 15—20 kh-ra jutott egy pár ló, a minőségi javítással együttjáró állománycsökkentést már most végrehajtották. Általában 30—35 kh-ra hagytak egy pár lovat. Ennél nagyobb csökkenésre csak akkor kerülhet sor, ha a gépesítés színvonala jelentős mértékben emelkedik.

A tavasz elején még úgy látszott, hogy a közös sertésállomány létesítésének feltételei — és az arra való hajlandóság — csak kevés helyen van meg. Az utóbbi időben azonban már történtek kezdeményezések arra nézve, hogy kisebb-nagyobb állományt saját erőből őszre feltétlenül megszervezzenek. Jelentős segítséget nyújt ehhez az állattenyésztési főigazgatóság azzal, hogy kipróbálásra, könnyen szétszedhető sertésólakat bocsát egyes termelőszövetkezetek rendelkezésére.

Az összeírással egyidőben a szövetkezetek többségében összeállították a fogatokat, kijelölték a fogatosokat, s az ideiglenesen közösbe vitt állatok gondozóit is. A legtöbb helyen rendbehozták a férőhelyeket és a takarmányozás folytonosságát is hétről hétre igyekeztek biztosítani.

A megye híres állattenyésztéséről, ezért az állattenyésztésben a napi feladatok mellett nagy gondot fordítanak a távlati fejlesztés tennivalóira is. E feladatoknak csak egy része a nagyüzemi férőhelyszükséglet megállapítása, az építkezések helyének és ütemének kialakítása. Sokkal fontosabb már ebben az évben azokat a lehetőségeket kutatni, hogy a nagyüzemi férőhely kiépítésével egyidőben hogyan teremthető meg a szükséges takarmánybázis, átmenetileg és véglegesen. A termelőszövetkezetek mindent megtesznek a takarmánybázis megerősítésére (silókukorica, pillangósok termesztése, kukorica termesztés stb.) és ezzel együtt a közös istállók és a közös nagyüzemi állattenyésztés fokozott kifejlesztésére.

*

A termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodása kialakításának elengedhetetlen feltétele a tervszerűség, a jó üzemterv kidolgozása. Az idén komoly nehézséget jelentett, hogy csonka gaz-

dasági évre, másrészt átmeneti helyzetre kellett tervet készíteni.

A termelőszövetkezetek többségében önállóan, a helyi viszonyok alapos mérlegeléséből és a feladatokból kiindulva dolgozták ki az üzemtervet. Egyes helyeken azonban a napi feladatok — valamint a többéves elgondolásokról szóló viták — elvonták a tagság figyelmét az éves terv és a költségvetés elkészítésétől. Nagyüzemet pedig nem lehet terv nélkül vezetni, a nagyüzemi gazdálkodás elengedhetetlen feltétele a tervszerűség. A rendszertelenség, kapkodás csak úgy kerülhető el, ha a termelőszövetkezet gondosan elkészíti az idei csonka átmeneti év tervét. Mostanáig a megyében minden termelőszövetkezet elkészítette ez évi termelési tervét. A helyi párt- és állami szervek komoly felvilágosító munkát folytattak a tervkészítés és a tervfeladatok ismertetése érdekében. A szövetkezet alakulásakor kifejtett politikai felvilágosító munkát a korai kitavaszodás sok helyen rövidre szabta. Ez is indokolja, hogy a gazdálkodás kérdéseiről, a szövetkezet tervéről elbeszélgessenek a szövetkezeti tagokkal. A tervcélkitűzések, tervfeladatok megismerése komoly ösztönzést jelenthet a közös munkában való részvételre. A termelőszövetkezeti tagokat nagyon érdekli például, hogy miként alakul a megélhetés. Erre is csak az üzemterv alapján lehet válaszolni. Nem véletlen, hogy sok helyen felvetik az új szövetkezeti tagok: lesz-e elég kenyérgabona, mennyi lesz a jövedelem, jut-e a háztáji állatállománynak, vagy a háztájiban hagyott közös állománynak elegendő takarmány. Csak hasznos lehet, ha a tervkészítés idején és utána is a szövetkezeti vezetők, párttagok elbeszélgetnek a szövetkezet tagjaival a számok nyelvén.

Célszerű például a tagokkal elbeszélgetni arról, hogy ők korábban mennyi állatot tartottak, annak milyen nagy területen kellett takarmányt termelni; ugyanezeket a számokat a község adataival kiegészítve, a község egész területére vetítve szemléletesen kimutatható, milyen takarmánytermelési és állattenyésztési feladatok megvalósítása szükséges ahhoz, hogy megélhetésük korábbi, vagy annál magasabb színvonala biztosítható legyen. Az ilyen „számok nyelvén történő elbeszélgetés" alkalmas módszere annak, hogy világossá váljék a szövetkezeti tagok előtt: megélhetésük alapja elsősorban saját szorgalmas munkájuk, életszínvonaluk emelése elsősorban saját maguktól függ. Ahhoz, hogy a jó megélhetés biztosítva legyen, az is kiszámítható, mennyi munkával lehet a kitűzött termelési feladatokat megvalósítani. Munkaerőhiány, vagy felesleg mutatkozik-e? Biztosítják-e a kitűzött tervfeladatok a foglalkoztatottságot, a kellő munkaegység megszerzésének lehetőségét. A volt egyéni parasztok már sokhelyütt saját tapasztalatukból kezdenek rájönni, hogy a nagyüzemben termelékenyebb a munka, kevesebb munkával, fáradsággal lehet eredményt elérni. Amíg egyéni gazdálkodás mellett a községben lakók munkaereje egészében le volt kötve, addig ma itt-ott munkaerőfelesleg mutatkozik. Éppen ezért a gazdálkodást úgy kell megszervezni, hogy a foglalkoztatottság, azaz tagonként 200—300 munkaegység megszerzése biztosított legyen. Tájékoztatásul itt is felhasználhatók az átlagszámok. Ha 10—12 kh föld jut egy tagra — rejtett munkaerőt

nem számítva —, akkor ez a terület a régi termelési szerkezet mellett is biztosítja a foglalkoztatottságot és ezzel együtt kielégítően alakul a megélhetés. Ha ellenben 4—5 kh jut egy tagra, ott a megélhetés, a korábbi életszínvonal tartása és növelése már csak belterjes üzemágak létesítésével érhető el.

A tervezésnek, a jó üzemterv kidolgozásának tehát nagy jelentősége van. A jó tervnek biztosítania kell az egyenletes foglalkoztatottságot, a jó megélhetést, éppen azáltal, hogy helyesen tervezik meg az ehhez szükséges vetési arányokat, üzemágakat, takarmánybázist, pénzbevételt stb.

A tervszerűséggel szorosan összefügg a munkaszervezet kialakítása és a helyes munkaszervezés megvalósítása. A nagyüzem egyik előnye éppen abban rejlik, hogy lehetővé teszi a munkamegosztást, a specializálódást és a kooperációt. Fontos, hogy minél hamarabb kialakuljon a szövetkezetekben a munkaszervezet. Ezért az igás és haszonállatokkal dolgozók kijelölése mellett a növénytermesztésben is létre kell hozni a brigádokat és munkacsapatokat. Az első időben nem érdemes túl nagy brigádokat szervezni, mert ehhez nincs elég tapasztalt vezető, másrészt pedig a kisparcellák miatt a brigád-terület szorosan vett állandósága sem valósítható meg következetesen. Az idén alakult szövetkezetekben átmenetileg nagyobb lehetősége van a munkacsapatoknak. Helyes, ha ezekben a szívesen együtt dolgozó, és lehetőleg egymástól nem messze lakó tagok kerülnek összse, sőt a munkacsapatok szervezésénél a korszerinti csoportosítás is megengedhető. Átmenetileg ugyancsak megengedhető a kapások és ültetvények egyéni területfelbontása is.

A munkaszervezet kialakításánál is törődni kell azonban — az átmeneti megoldások mellett — a következő gazdasági év állandó munkaszervezetének kialakításával.

Az egyes munkák megszervezésénél jelenleg különösen fontos, hogy a vezetőség tagjai és a brigádvezetők állandóan járják a határt, és a változó helyzetnek megfelelően gondos heti munkaterveket dolgozzanak ki, azok teljesítését folyamatosan ellenőrizzék. A szétszórt kisüzemi parcellák következtében ugyanis könnyen adódhat zavar az egyes munkák időbeli megvalósításában. Ezért nagyon fontos, hogy minden szövetkezeti tag pontosan tudja: mikor, hova, milyen munkára menjen. A szövetkezeti tagok igénylik a szervezettséget, s ha látják a munkák elvégzésében a célszerűséget, ez jelentősen fokozza munkakedvüket, szorgalmukat. A munkák helyes megszervezése ugyanakkor a vezetőség rátermettségének, tekintélye öregbítésének is próbaköve, és legjobb eszköze.

*

A Győr megyei termelőszövetkezeti parasztok szorgalmas munkával és nagy hozzáértéssel kezdtek neki új, termelőszövetkezeti életük formálásához, a nagyüzemi gazdálkodás kiépítéséhez. Munkájuk nagy figyelmet és további alapos tanulmányozást igényel. Ebben a cikkben az utóbbi három hónap fontosabb tapasztalatait ismertettük. Ezek jelentős része másutt is felhasználható.

Latkovics György

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Angol Kommunista Párt 26. kongresszusa

Aki az elmúlt 33 esztendőben minden országos kongresszuson részt vett, az Angol Kommunista Párt idei, 26. kongresszusát valóban erős politikai ösztönzőnek érezte. Volt ezelőtt is sok nagyszerű kongresszus, de az utóbbi két év politikai helyzetét tekintetbe véve, ez a kongresszus a Kommunista Párt feltűnő előrehaladásáról tanuskodott.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusán elhangzott önkritika és az 1956. évi magyarországi események után a kommunizmus valamenynyi ellensége azt jósolta Angliában, hogy a Kommunista Pártra katasztrófa vár. Igaz, hogy ezek az események ideiglenesen csökkentették a kommunista befolyást és a taglétszámot: több mint hétezren hullottak ki a Kommunista Párt soraiból. Revizionista áramlatok gyöngítették és ásták alá a kommunista tömegmunkát.

A 26. kongresszus előtt ellenségeink jókedvűen dörzsölték kezüket. Örömük azonban nem tartott sokáig. A kongresszusi jelentés közölte, hogy a párt taglétszáma az 1957. évi mélyponthoz képest közel kétezerrel emelkedett. Ez a növekedés az utóbbi hat hónapban következett be és folytatódik. A jövő évre a párt azt a célt tűzte ki, hogy a taglétszám elérje legalább a harmincnégyezret.

Ennek az új előrehaladásnak az alapja a bizalom és egység szelleme, valamint a kommunista lelkesedés, amely az elmúlt évben a politikai tömegmunkát áthatotta. Ennek kezdeményezője és irányítója a pártvezetőség volt, amely az elmúlt két évben következetesen harcolt a revizionista irányzatok ellen, kuzdött az akcióegység kialakításáért, és igyekezett politikailag mélyebben megértetni a Kommunista Párt szerepét, mélyebben megmagyarázni, hogy a párt az egyesítő erő a munkásosztály minden kuzdelmében, a párt hangolja egybe a napi érdekekért folyó harcot a szocializmus megvalósításának alapvető céljával.

Ennek többek között az lett az eredménye, hogy a polgári sajtó Angliában kénytelen volt sokkal komolyabban foglalkozni a 26. kongresszussal, mint a párt bármelyik előző kongresszusával. A két év előtti lekicsinylő cikkek helyett józanabban mérlegelték azt a befolyást, amelyet a kommunisták az angol nép politikai életére gyakorolnak.

A KONGRESSZUS FŐ MOZZANATAI

A 26. kongresszusnak több kiemelkedő mozzanata volt. E

cikkben csak négy főbb vonásra kívánunk rámutatni.

1. A nagyszabású és lelkesítő politikai beszámolót, melyet John Gollan főtitkár a kongresszus megnyitásának napján tartott, a küldöttek magasszínvonalú vitája követte. Az egész vita arról tanúskodott, hogy a kommunisták mély gyökereket eresztettek a munkásosztály harcának minden területén, s nagy eredményeket értek el a gyárakban, szakszervezetekben, a községi és városi tanácsokban.

2. Nagy hatása volt a testvérpártok baráti küldötteinek és az általuk tartott beszédeknek. A kongresszuson 19 testvérpárt képviseletében 28 küldött vett részt. Most először jelentek meg a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt testvéri küldöttségei, akiket hatalmas éljenzéssel fogadtak. Ugyancsak nagy lelkesedéssel üdvözölték Kiss Károlyt, aki a Magyar Szocialista Munkáspárt képviseletében beszélt. A lelkesedés ékesszólóan bizonyította, hogy a küldöttek mélyen megértették annak az előrehaladásnak a jelentőségét, amelyet az MSZMP az 1956-os sötét napok óta megtett; egyszersmind tanúsította a proletár nemzetköziség rendíthetetlenségét.

3. Az AKP vezetőségének több tagja szólalt fel a kongresszuson. Különösen kiemelkedett ezek közül Bill Wainwright beszéde a békeharcról, Arnold Kettle referátuma az értelmiségieknek a Kommunista Pártban betöltött szerepéről, valamint J. R. Campbell beszéde, a revizionista irányzatokról és a szocialista elveket eláruló labourista vezetőségről. Igen érdekes beszédet tartott John Mahon, a demokratikus centralizmus elveiről és arról az ellentétről, mely a Kommunista Pártban uralkodó demokratikus módszerek és a Labour Pártban, meg a Konzervatív Pártban uralkodó, a demokratikus véleménynyilvánítást elnyomó módszerek között fennáll.

4. A bizalom, az egység és a lelkesedés a napirenden szereplő minden egyes kérdésről folytatott vitát áthatotta. 92 küldött szólalt fel a vita során, de számos felszólaló fejtette ki nézeteit a különböző kongresszusi bizottságokban. A kollektív vitának és a különféle szempontok alapos megvitatásának értékét mutatja, hogy a kongresszus elé terjesztett politikai határozatot lelkes taps közepette egyhangúlag szavazták meg.

A KONGRESSZUS POLITIKAI IRÁNYVONALA

Milyen fő kérdések szerepeltek a kongresszuson? Azok, amelyeket a bevezető nyilatkozatban John Gollan különösen kiemelt és, amelyek végül a politikai határozatban öltöttek testet.

A kongresszus abban látta a párt közvetlen feladatát, hogy fokozza a harcot a konzervatív párt és a munkáltatók ellen, hogy kimunkálja a béke megvédésének politikáját és a konzervatív párt választási vereségének feltételeit. A Kommunista Párt segíteni fogja a Munkáspártot, hogy újra kormányra kerülhessen és arra törekszik, hogy kommunista képviselők is kerüljenek a parlamentbe. „A munkásosztály és a haladó mozgalomnak megvan minden eszköze ahhoz, hogy győzzön, ha egyesült erővel akcióba lép" — mondja a Politikai Határozat.

Az angol gazdasági és politikai rendszer alapvető imperialista jellegét, mely szükségessé teszi, hogy az angol munkások és a gyarmati népek egységesen lépjenek fel közös harcukban. Erősen hangsúlyozta a határozat:

„Az angol imperialisták, mivel erősebb imperialista vetélytársaik vannak, arra törekszenek, hogy most, amikor a nemzeti felszabadító mozgalomnak új szakasza nyílt meg, fokozzák a gyarmati kizsákmányolást, kivált Afrikában. A konzervatív kormány, hogy a gyarmati népek elnyomására irányuló megtorló rendszabályait és katonai akcióit fedezhesse, újabb terheket rak az angol nép vállára. A gazdasági életre évek óta nehezedik az a nagy erőfeszítés, amelyet az ország tesz, hogy fenntartsa a sterling és a City világhelyzetét, hogy győzze a roppant export-hajsza, az óriási katonai és nukleáris fegyverkezés terheit."

John Gollan beszédének a gyarmati harccal foglalkozó fontos szakaszában kiemelte a közös harc szempontját:

„Ez épp annyira a mi harcunk, mint az övék: közös harc közös ellenség ellen. Enélkül nem lehet véget vetni a konzervatív uralomnak és nem lehet elérni a szocializmust Angliában."

Ezt a szempontot megerősítette az afrikai szabadságharcra vonatkozó külön határozat, amelyet R. Palme Dutt, a Kommunista Párt alelnöke terjesztett elő. A határozat leleplezte a Konzervatív Párt hamisított jelentését a nyaszaföldi afrikaiak „véres összeesküvéséről", s azzal vádolta a konzervatív kormányt, hogy összefog az európai gyarmatosítókkal az afrikai szabadságharcosok mozgalmának elfojtására.

HARC A BÉKÉÉRT

John Gollan beszéde kimutatta, hogy milyen óriási hatása van a nemzeti felszabadulásért folyó világméretű küzdelemnek a békeharcra, s hogy milyen hatalmas akadálya a nemzeti felszabadító harc az imperialisták háborús terveinek. A jelenlegi helyzetben a béke megvédésére elsősorban a következő lépéseket javasolta:

1. A nagyhatalmak találkozója a legfelső szinten.

2. Meggátolni Nyugat-Németországot abban, hogy atomfegyverei legyenek.

3. El kell ismerni a Német Demokratikus Köztársaságot, valamint azt, hogy csakis a németek dönthetik el, mit kell tenniök országuk újraegyesítéséért.

4. Anglia nyilatkozzék készségesnek a Berlinről és a német békeszerződésről szóló szovjet javaslatok komoly megtárgyalására.

A kongresszus nagy figyelmet tanúsított a békeharc minden kérdése iránt. Angliában jelentős az a békemozgalmi irányzat, amely arra az álláspontra helyezkedik, hogy Angliának példát kell mutatnia a nukleáris fegyverek egyoldalú beszüntetésével. Ennek az irányzatnak a hívei figyelmen kívül hagyják, hogy abban a valószínűtlen esetben, ha ezt elérhetnék, még mindig fennállna az atomháború veszélye, mert hiszen az Egyesült Államok birtokában és ellenőrzése alatt továbbra is lennének nukleáris fegyverek. Az igazi megoldás *a nukleáris fegy-*

verek betiltására létesítendő nemzetközi egyezmény.

Mindazonáltal azoknak a békemozgalmi áramlatoknak, amelyek megszervezték a Nukleáris Leszerelési Kampányt, nagy vonzóerejuk van a középosztályban és értelmiségi körökben, a diákmozgalomban és az ifjúság körében. A húsvéti hétvégi munkaszunetkor, amikor a 26. kongresszus ülésezett, négynapos fölvonulást rendeztek Aldermastonból (atom-támaszpont) Londonba, ahol a menetet a Trafalgar Square-en húsvét hétfőn akkora tömeg fogadta, amilyenre az utóbbi években nem volt példa.

Ennek a mozgalomnak a fő gyöngesége az, hogy nincs gyökere a munkásosztályban, a szakszervezetekben, és a szervezett munkásmozgalomban. Az egyszerű munkások nem tartják reálisnak azt a követelést, hogy az angol kormány saját kezdeményezésére mondjon le az atomfegyverekről; jelenleg a fő feladat az, hogy az angol kormányt a nukleáris fegyverek nemzetközi méretű betiltásáról szóló egyezmény létrehozására bírjuk rá.

A kongresszus hangsúlyozta, hogy szoros, baráti kapcsolatokat kell létesíteni a Nukleáris Leszerelési Kampánnyal, mert a békeharcban az egység sokkal fontosabb, mint bármilyen taktikai nézeteltérés. Hangsúlyozta, hogy az angol kommunisták jártak az élen és harcoltak a legkövetkezetesebben a nukleáris fegyverek betiltásáért, s mindig arra törekedtek, hogy e cél érdekében a békemozgalom minden irányzatával a lehető legnagyobb egységet valósítsák meg.

PROGRAM A GAZDASÁGI VISSZAESÉS ELLEN

Jóllehet a békeharcot erősen hangsúlyozták (bár korántsem eléggé) a küldöttek, legtöbbet az Angliában egyre növekvő gazdasági depresszió elleni közvetlen harcról beszéltek. John Gollan behatóan elemezte a gazdasági helyzetet és a depresszió hatásának a foglalkoztatás és az életszínvonal terén mutatkozó első jeleit. A vita során felszólaló küldöttek beszámoltak arról, hogyan hat ki a gazdasági depresszió mindennapi életükre, beszéltek a növekedő munkanélkuliségről, a szénbányák munkabeszuntetéseiről, és a munkáscsaládokra nehezedő súlyos terhekről. Élénk képet festettek arról a fokozódó aktivitásról is, amely az üzemekben, a szénbányákban és a szakszervezetekben a depresszió következményeivel szemben jelentkezik.

Mindezeket a tapasztalatokat figyelembe vették a politikai határozatban, amely a válság elleni harc alábbi közvetlen programját hagyta jóvá:

Az elbocsátások leállítása: senkit sem szabad elbocsátani addig, amíg megfelelő más munka nem akad számára.

Magasabb bérek és fizetések — magasabb nyugdíjak —, a forgalmi adó eltörlése, kivéve a fényűzési cikkekre — magasabb munkanélkuli segély, és szociális juttatások. A 40 órás munkahét bevezetése az egész iparban, és 35 órás munkahét a bányaiparban.

A lakásépítkezés nagymérvű fokozása azzal a céllal, hogy tíz éven belül Angliában minden család külön lakáshoz jusson; a lakásépítési kölcsön kamatainak

leszállítása 2 százalékra; a lakásépítési segélyek megújítása.

A kormány áldozzon több pénzt az államosított iparágak tökéletesítésére. Szállítsák le az autóbusz és vasút viteldíját; szüntessék meg a tárnaelzárásokat stb.

Egyéb követelések: a tengerentúli kereskedelem növelése; a szocialista országokkal való kereskedés minden korlátozásának hatálytalanítása; feltételekhez nem kötött, alacsony kamatra adott kölcsönök az ázsiai, afrikai és közép-keleti új független államok fejlesztésére és iparosítására.

Az államosítás kiterjesztése: Anglia alapiparainak tényleges ellenőrzése a gazdasági depresszió leküzdése és a termelés megtervezése érdekében; újból államosítani kell az acélipart és a vasutat, államosítani kell a gépgyártás és hajóépítés döntő részlegeit, az építőipart és az építőanyagipart, a vegyi üzemeket és textilgyárakat.

Kevesebbet a háborúra — többet a béke számára: csökkenteni a haditermelésre és a tengerentúli katonai célokra fordított költségvetést, hogy pénz és anyag szabaduljon fel a termelésre, szociális szolgáltatásokra, a közoktatás és egészségügyi szolgálat kiterjesztésére, és a nyugdíjak emelésére.

A KOMMUNISTA PÁRT SZEREPE

A kongresszuson kétségtelen legnagyobb hangsúlyt a Kommunista Párt szerepe kapott. A feladat, több tagot toborozni, erősíteni a párt szervezetét, fokozni aktivitását, s emelni a DAILY WORKER példányszámait. John Gollan élesen megvilágította, milyen ellentét van a labourista vezetők által prédikált „demokratikus szocializmus" vívmányai, és a valódi szocialista demokrácia tényleges eredményei között:

„A Kommunista Párt az egyetlen erő, amely a szocialista forradalmat végrehajthatja. A labourista vezetők demokratikus szocializmusról fecsegnek. Mi az a demokratikus szocializmus? Hol található? Valódi szocializmus és szocialista demokrácia csakis ott van, ahol a kommunista pártok vezetik a népet. Az az elképzelés, hogy szocializmus lesz Angliában a Kommunista Part nélkül, lehetetlen elképzelés. Ezért a munkásmozgalom valódi kérdése ma az, hogy a Kommunista Párt nőjön, s a megnőtt Kommunista Párt egy erős baloldali mozgalommal közös harcban egyesüljön."

A kongresszus hangsúlyozta, hogy le kell küzdeni a revizionista irányzatokat, mert a revizionizmus „Pártunkban a reformista opportunizmust és azokat az illúziókat tükrözi, amelyeket az angol munkásmozgalomban a jobboldali vezetők tápláltak, kivált a teljes foglalkoztatottság időszakában". Most, amikor a gazdasági és politikai helyzet megváltozott, „új és nagy lehetőség nyílik arra, hogy a jobboldali eszméket a tömegekben leküzdjük".

A Kommunista Párt építéséről a politikai határozat többek között ezt mondja:

„Pártunk olyan szocialista politikai irányvonalat dolgozott ki, amelynek alapján kialakulhat a békéért és a létbiztonságért harcoló egységes mozgalom. Pártunk mindent elkövet a munkásosztály és a szellemi dolgozók érdekeinek védelmére a konzervatívokkal és

a munkáltatókkal szemben. A napi harcok azonban egyre inkább arra mutatnak, hogy az angol munkásosztálynak be kell töltenie történelmi kuldetését: véget kell vetni a kapitalizmusnak, átalakítani a társadalmi rendet, és fel kell építeni a szocializmust.

A Kommunista Párt programja (ANGLIA ÚTJA A SZOCIALIZMUS FELÉ) kijelölte azt az utat, amelyen ez megvalósítható. Ennek a célnak szenteljuk minden erőfeszítésünket.

A munkásosztály és az egész nép igényli a vezetést, igényli azt, amit csak a mi pártunk nyújthat. Ez a kongresszus bízik abban, hogy pártunk és politikánk meg tud felelni ennek az igénynek; bízik abban, hogy pártunk sikerre viszi azt a harcot, amelyet az angol nép a gazdasági válság és az atomháború elhárításáért folytat: bízik abban, hogy vezetésünk Angliát olyan jövő felé viszi, amelyben a béke és a szocializmus honol."

A KONGRESSZUS FŐ GYÖNGESÉGE

A kongresszus fő gyöngesége abban volt, hogy nem vitatta meg kellőképpen a békéért, a függetlenségért és a szocializmusért folyó harc újabb problémáit. Bár 92 küldött szólalt fel, csupán hárman szenteltek komoly figyelmet a tömegméretű békemozgalom kiépítésével kapcsolatos problémáknak. Csak egy küldött emelte ki Anglia gazdaságának imperialista jellegét.

Figyelemre méltó, hogy politikai nézeteltérés a vitában nem merült fel, amire Harry Pollit kongresszusi zárszavában utalt is. A kongresszust áthatotta az egység és a pártvezetőségbe vetett bizalom szelleme, s szükség is volt erre azokkal a politikai áramlatokkal szemben, amelyek az elmúlt két évben súlyos károkat okoztak pártunk egységének. Igen fontos volt, hogy ebben a helyzetben a kongresszus kifejezte rendíthetetlen egységét és a pártvezetőségbe vetett teljes bizalmát.

Az egység azonban nem lehet öncélú. Olyan egységre van szükség, amely a felmerülő problémák és a követendő út teljes politikai megértésére épül. A kongresszuson megteremtett egység alapján a párt jóval erősebb lett: jobban tudja majd alkalmazni a marxizmus—leninizmus elveit az előttünk álló új helyzetben. A különböző nézetek tisztázását párosítani fogja a párthatározatok végrehajtásában szükséges szilárd összetartással.

Élénk érdeklődés mutatkozott a párt szervezeti szabályzatának módosítására vonatkozó 304 javaslat iránt, amelyeket az alapszervezetek és a kerületek küldtek be; többek között elfogadták azt a javaslatot, hogy a tagsági járulékot heti 6 pennyről 8 pennyre emeljék. A javaslatok és a vita középpontjában az a törekvés állt, hogy a párt megjavítsa a demokratikus módszereket, s ezeket összhangba hozza a maximális egységgel és önkéntes fegyelemmel, amely elengedhetetlen a párt politikájának maradéktalan megvalósításához.

A Mandátumvizsgáló Bizottság jelentéséből meggyőződhetünk arról, hogy a kuldöttek az angol munkásmozgalom legjobbjait képviseltek. A kongresszuson összesen 638 küldött vett részt; közülük 146 tanácskozási és 492 teljes szavazati jogcal. Ezek közül 417 volt férfi és 75 nő.

A küldöttek közül 30 több mint 25 éve tagja a Kommunista Párt-

nak, 75 küldött több mint 20 év óta, 90 több mint 16 éve, 94 több mint 11 éve, 66 több mint 7 éve, és 137 küldött ennél rövidebb idő óta tagja a Kommunista Pártnak. Szakmájukat és munkájukat illetően a küldöttek összetétele a következő volt: közel 300 ipari munkás, nagyrészt a gépiparból, a hajóépítő iparból, a bányászatban és a közlekedésben dolgozó munkás; mintegy 100 volt a pedagógus, a tisztviselői és adminisztratív pályán dolgozók száma.

Ez a kép azt mutatja, hogy az Angol Kommunista Pártnak mély gyökerei vannak a munkásosztályban, ami biztosítja a kongresszusi határozatok széles hatókörét. A kongresszus fordulópontot jelez, amely történelmi jelentőségű lesz az angol munkásosztály eljövendő harcaiban.

Idris Cox

Belga Kongó nemzeti felszabadító mozgalma

Idillikus életet, békés, serény munkát, a belga kormányzat civilizáló tevékenységének áldásos eredményeit tárták a brüsszeli világkiállításon Belga Kongó[1] pavilonjai a látogatók elé. „A világ utolsó virágzó gyarmati vállalkozása" — így dicsőítették Belga Kongót a gyarmatosítás dalnokai.

Ám a világkiállítás kapuzárása után alig negyedévre, 1959 január 4-én sortüzek dördültek Belga Kongóban, amelyek elsöpörték a brüsszeli kiállítás szemfényvesztő kulisszáit, és a világ elé idézték a kongói valóságot: a terrorral fenntartott könyörtelen kizsákmányolást. Leopoldville tartomány véres napjai azonban világraszólóan bizonyították azt is, hogy Belga Kongóban is mozog, ég a föld a gyarmatosítók lába alatt.

Az 1959. január 4-i dráma okai már régóta érlelődtek és sűrűsödtek. Melyek voltak ezek az okok?

Az egyik: a gazdasági helyzet.

Belga Kongó földje rendkívül gazdag ásványi és mezőgazdasági termékekben. Az uránérc kitermelése terén a kapitalista világban a negyedik helyen áll. Belga Kongó adja a kapitalista világ réztermelésének kb. 10 százalékát, a kobaltnak és az ipari gyémántnak 75 százalékát, az ólomnak 9, az aranybányászatnak pedig 2 százalékát, stb. E gyarmat hatalmas vízienergiakészletei a legnagyobb potenciállal rendelkeznek az egész kapitalista világban. Belga Kongó a kapitalista világpiacra kávét, pálmaolajat, gyapotot, kaucsukot, értékes trópusi fákat stb. szállít. Ám ezt a végtelen gazdagságot a külföldi monopóliumok aknázzák ki (csaknem az egész uránércet például az Egyesült Államokba viszik).

Belga Kongóban a tőkekoncentráció rendkívül magas fokot ért el. A befektetett tőke 90 százalékát öt monopólium ellenőrzi, a dolgozók 51 százaléka három vállalat szolgálatában áll. Kongó gazdasági életét a belga banktőke tartja kezében. Ezek közül a legnagyobb a Belga Általános Rész-

[1] Belga Kongó Belgium legfontosabb gyarmata. Területe 2 344 932 négyzetkilométer, hetvenhatszor nagyobb Belgiumnál. Népessége 13 290 000 afrikai és 108 000 európai, köztük 84 000 belga.

vénytársaság (Société Générale de Belgique). E társaság egyik leányvállalatáról egy francia — nem kommunista! — újságíró, Alain Gheerbrant belga-kongói utazása után a többi között a következőket írta: „500 000 négyzetkilométer Tanganyikától Angoláig, a Kongó medencéjétől a Zambézi medencéjéig, ilyen méretű a világ legértékesebb ásványaival megtűzdelt birodalom, amelyet egyetlen társaság, a Katangai Bányászati Társaság aknáz ki. Mögötte ott őrködik a belga királyi korona, a belga Egyház, és a belga Bank. Aligha akad a világon e Társasághoz fogható összpontosított hatalom ilyen kincs felett."

Valóban, az imperializmus három pillére Kongóban: a belga állam, a katolikus egyház és a monopóliumok. A belga gyarmati kormányzat fedezi — részint a dolgozókból kipréselt adókból — a monopóliumok számára szükséges, de nem nyereséges beruházásokat (vasút-, híd- és útépítés) és gondoskodik a rendőrségről, katonaságról, hogy féken tartsa Kongó népét, biztosítsa a „rendet", azaz a kizsákmányolás zavartalanságát. A katolikus egyház feladata, hogy az afrikaiakban elplántália és fenntartsa a keresztényi belenyugvást helyzetükbe, a lemondást a földi javakról. Végül pedig a monopóliumok dolga, hogy minél nagyobb profitot zsebeljenek be.

A kongói monopóliumok, beavatottak becslései szerint évenként mintegy ötvenmillió dollárt osztanak ki a részvényesek között. A Kongói Központi Bank beszámolója jelentette, hogy 1957 első tíz hónapja alatt 366 részvénytársaság 11 milliárd belga frank (220 millió dollár) tiszta nyereségre tett szert. A Katangai Bányászati Társaság bevallott nyeresége 1956-ban 4 milliárd belga frankot (80 millió dollárt) tett ki.

Ezzel szemben a 11 millió kongói paraszt átlagos évi keresete 1500 belga frank (30 dollár), a munkásoké havi 700 frank. Összevetve: egy kongói dolgozó átlagos évi jövedelme, a Kongói Központi Bank beszámolójának adatai szerint még a 2500 belga frankot (50 dollár) sem éri el. Belga Kongóban az afrikaiak egy főre eső húsfogyasztása 0,5 kilogramm évente. Nyomoruk valóban leírhatatlan. S a tömegek helyzetét még súlyosbította az, hogy a tőkés világban jelentkező gazdasági hanyatlás következtében a világpiacon 1956 utolsó hónapjai óta megcsappant a nyersanyagkereslet és leszállt a nyersanyagok ára. Ez igen érzékenyen érintette Kongó gazdaságát. Az uránérc után Kongó legfontosabb kiviteli árucikke a réz. A réz ára 1956 vége óta a múlt év nyaráig hét ízben csökkent New Yorkban, és eredeti árának kétharmadára esett vissza. A kongói rézkivitel mennyiségben is, értékben is alaposan lehanyatlott és ugyanilyen hanyatlás következett be az ország más, főként ásványi eredetű export termékeinél is. A monopóliumok tehát sok helyütt leszállították a már amúgyis alacsony munkabéreket és csökkentették a termelést. Következmény: növekvő munkanélküliség, még kisebb kereset, ugyanakkor pedig általános áremelkedés.

Bár Kongó urai gondosan titkolnak minden kimutatást a munkanélküliek számáról, egyes hivatalos kijelentések, különböző közlemények jelentős munkanélküliségre utalnak. A „Socialistische Standpunte"-ben 1957 végén köz-

zétett tanulmány szerint Kongó ipari munkásainak 10—15 százalékát, 120—180 ezer munkást sújtott mar akkor a munkanélküliség. Belga Kongó fővárosában, Léopoldville-ben, ez év elején minden második ipari munkás „sétált". Ezeket az embereket családjaikkal egyutt a szó szoros értelmében az éhhalál fenyegette.

A gazdasági okok mellett nem kis mertékben járult hozzá a jelenlegi forrongó helyzet kialakulásához a faji megkülönböztetés politikája.

Kongó egész életét átszövi a gyarmatosítók szitotta, a belga kormányzat által intézményesített fajgyűlölet. Az ország városaiban külön városrészbe, valóságos „fekete gettókba" kényszerítették a négereket. Este tíz óra után nem hagyhatják el városnegyeduket, az afrikai városrészekben nincs villany, nincs folyóvíz, még Leopoldville-ben sem. A néger gyerekek nem járhatnak egy iskolába a fehérekkel. 40 százalékuk a katolikus missziók elemi iskoláiban tanul. Középiskolába, egyetemre nem iratkozhatnak be. Egyes áruházak csak az utcán át, tolóablakon keresztul szolgálják ki a négereket, tilos a bemenet az európaiaknak fenntartott szállodákba, étkezőhelyiségekbe és szórakozóhelyekre. Más templomban imádkoznak a négerek és másban a fehérek, még halottaikat is csak néger temetobe temethetik az afrikaiak.

A kongóiak nem tölthetnek be jelentősebb állást, előmenetelre jóformán nincs esélyuk. Egészségugyi ellátásukra jellemző, hogy 20 000 lakosra egy orvos jut.

Faji megkülönböztetés uralkodik az igazságszolgáltatásban is. Másként bírálják el az illetékes hatóságok a fehérek és másként a négerek ügyeit. A jogszolgáltatás teljesen alá van vetve a végrehajtó hatalomnak. A belga közigazgatás vezetői korlátlan előjogokkal rendelkeznek. Kongó kinevezett belga főkormányzója, és az egyes teruletek ugyancsak kinevezett belga kormányzói egyszerű rendelettel kényuk-kedvuk szerint deportáltathatják a „zavart keltő elemeket". 1956-ban Kongóban 19 koncentrációs tábor működött. Ezekben és a börtönökben több mint 200 000 személyt tartottak fogva. A deportálás ellen jogorvoslatnak, fellebbezésnek helye nincs. (A belga közigazgatás egy másik büntetésmódját, a nyilvános megkorbácsolást csak néhány hónapja törölték el.)

Az Emberi Jogok Belga Ligájának elnöke tömören így jellemezte ezeket a „jogi" állapotokat: „A Kongó — rendőrállam".

Ezzel a gondosan szervezett és fenntartott diktatúrával a belga gyarmatosítóknak sikerült néhány évig hátráltatni a kongóiak függetlenségi harcának kifejlődését. De a világban végbemenő hatalmas változások, a szocialista tábor megerősödése, a nemzeti mozgalmak győzelmei az imperializmus felett, az afrikai kontinensen végigviharzó szabadságharcok, Belga Kongót is megrázkódtatták. 1946-ban parasztfelkelés tört ki Kelet-Kongóban. 1952-ben a leopoldville-i munkások győzelmes sztrájkot vívtak meg. 1956 óta egyre erőteljesebben és egyre gyorsabb ütemben bontakozik ki a kongóiak nemzeti felszabadító mozgalma. Egymást érték a nagy tüntetések. Leopoldville-ben, Katanga bányászvárosaiban és az ültetvények vidékein az afrikaiak különböző nemzeti szervezeteket létesítettek. Megalakult a Kongói Nemzeti Mozgalom.

1917-ben Kongó 6 000 000 lako-

sából csak 47 000 volt munkás, 1957-ben 13 000 000 lakos közül már több, mint 1 100 000. A megerősödött munkásosztály két évvel ezelőtt szívós harcával kicsikarta — ha különböző megszorításokkal is — a szakszervezeti szervezkedés jogát, a világi iskolákat. Az 1957-ben és a múlt évben első ízben megtartott községtanácsi választások — csak néhány városban folytatták le — hozzájárultak a kongói nép politikai ébredéséhez. A különböző nemzeti csoportok belső autonómiát, függetlenségi jogot, az intézmények demokratizálását, az alapvető szabadságjogok biztosítását, az általános választói jogot és igazságügyi reformot követeltek. A múlt év utolsó hónapjai óta ezeket a követeléseket Katanga tartományban, Elisabethville-ben és más városokban nagyarányú tüntetések támogatták.

A Belga Kommunista Párt kezdettől fogva, a leninizmus szellemében, teljes szolidaritást vállalt a kongóiak felszabadulási harcával. Felhívta a figyelmet a kongói helyzet várható következményeire és nyomatékosan sürgette a nemzeti mozgalom követeléseinek teljesítését. Kongó annektálásának ötvenedik évfordulóján, 1958-ban közzétett nyilatkozatában a BKP első intézkedésként az állampolgárság elismerését, és a demokratikus jogok biztosítását követelte a kongóiak számára. A belga kommunisták figyelmeztetéséhez csatlakozott néhány baloldali szocialista és keresztény demokrata politikus is. A belga gyarmatosítók és kolomposaik azonban nem akarták tudomásul venni, hogy Afrika lakói, köztük a kongóiak is, már elérték a „politikai felnőttséget". A belga kormányok húzták-halasztották a reformokat és állandóan újabb időpontot tűztek ki a már régóta beharangozott, az új gyarmati politikáról szóló nyilatkozat számára.

Ilyen előzmények után robbanásig feszült légkörben törtek ki a januári napok drámai eseményei. Január negyedikére az ABAKO-mozgalom[2] gyűlést hirdetett Kalamuban. Az ABAKO mozgalom 1950 óta zászlóvivője a kongóiak nemzeti függetlenségi mozgalmának. Jelöltjeit sorra megválasztották az 1957-ben és 1958-ban tartott községtanácsi választásokon.

A kalamui gyűlést óriási érdeklődés előzte meg. Arról volt szó, hogy a város polgármestere beszámol belgiumi küldetéséről. A gyűlésterem szűknek bizonyult, nagy tömegek szorongtak az utcán az épület körül. Ennek ürügyén a belga hatóságok betiltották a gyűlést, rendőröket és ejtőernyős katonákat vetettek be a tömeg szétszórására. A kongóiak tiltakoztak, a „rendfenntartó" osztagok fegyverrel válaszoltak.

A belga parlament január nyolcadikára összehívott ülésén Belga Kongó és Ruanda Urundi minisztere 42 halottat vallott be. De az amerikai Associated Press egy nappal későbbi jelentése 175 halottról számolt be, más hírek szerint a géppuskás „rendfenntartásnak" 400 halálos áldozata volt.

A vérfürdőt tömeges letartóz-

[2] Az ABAKO (Belga Kongó Polgárainak Szövetsége) 1948-ban alakult meg. Ma ez a szervezet, amelyben a haladó nemzeti értelmiség, a nemzeti burzsoázia és más nemzeti erők tömörülnek, függetlenséget követel az ország számára. Néhány évvel korábban még kulturális szervezetként működött, a haladó erők hatására azonban mindinkább politikai jellegűvé válik.

tatások követték. Őrizetbe vették és bebörtönözték az ABAKO mozgalom vezetőségét, elnökét, Kasavubu polgármestert is. Léopoldville tartomány kilenc néger polgármestere táviratban követelte a belga királytól és a belga miniszterelnöktől Kasavubu azonnali szabadonbocsátását és tisztségébe való visszahelyezését. A BKP Központi Bizottsága határozatában teljes szolidaritást vállalt a kongói néppel és hangsúlyozta, hogy az eseményekért minden felelősség a belga gyarmatosítókat terheli.

A táviratra a belga hatóságok újabb megtorló intézkedésekkel válaszoltak. További letartóztatásokat hajtottak végre, feloszlatták az ABAKO-t és katonai erősítéseket küldtek Kongóba.

De a kongóiak harca nem volt hiába. Január 13-án végre elhangzott a régóta ígért nyilatkozat a belga kormány új kongói politikájáról. A nyilatkozat szerint még 1959-ben általános választásokat írnak ki Kongóban, a kongói néger funkcionáriusoknak pedig a fehérekével azonos előmeneteli lehetőséget biztosítanak. Ezenkívül azonban a nyilatkozat a kongóiakat érintő legfontosabb kérdésekről csak homályos, ködbevesző formulákat tartalmaz. Például: „Kongóban is biztosítani kell a belgákat megillető szabadságjogokat." Mikor, hogyan? — erről egy árva szó sem esik. Ugyanez a „titoktartás" jellemzi a kongóiak életszínvonaláról, fizetéséről, az igazságügyi reformokról elhangzott ígéreteket is. A legfőbb kérdést. Kongó függetlenségének elismerését a kormánynyilatkozat a következő fogalmazással kerüli meg: „Belgium olyan demokráciát akar szervezni Kongóban, amely képes a szuverenitás előjogait gyakorolni és határozni Kongó függetlenségéről." Ezek szerint Belgium (értsd: a belga monopóliumok kormánya) szervezné meg a kongóiak számára a függetlenséghez vezető demokráciát!

Nyilvánvaló, hogy a belga kormány politikája a január 13-i nyilatkozat után is gyarmati politika marad. A gyarmatosítók gondolkozása nem változott. II. Lipót király idején levágatták a kényszermunkából menekülő bennszülöttek kezét, most legyilkoltatják azokat, akik az elnyomás ellen harcolnak. A növekvő nemzeti mozgalom nyomására a trösztök és monopóliumok kénytelenek voltak ugyan engedményeket tenni, de a kormány géppuskáinak árnyékában még mindig ott ülnek a kongói nép nyakán. És a kongói „ultrák" — gyárosok, üzletemberek, nagy ültetvények tulajdonosai — fennen hirdetik, hogy a fehérek és feketék viszonyában mindennek változatlannak kell maradnia.

A rohamosan növekvő kongói szabadságmozgalom nemzeti tudatra ébredt tömegei azonban a biztos győzelem reményében még elszántabban folytatják harcukat országuk függetlenségéért és teljes szabadságáért. Harci készségüket csak erősíti Afrika, a „Sötét földrész" minden táján fellángolt és már több országában győzelmes küzdelem a gyarmatosító imperialisták ellen.

Baló László

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

A tibeti forradalom és Nehru filozófiája*

A maroknyi tibeti áruló által elindított lázadó háborút lényegében leverték. A lázadók szégyenteljes vereségével a véres összetűzés, amelyet ők váltottak ki, Tibet legnagyobb részén végetért. Most Tibet békés forradalom előtt áll, azaz megszületnek azok a demokratikus reformok Tibetben, amelyekre az Országos Népi Gyűlés határozata utal, és amelyeket a tibeti nép széles tömegei régóta várnak és sürgetően követelnek. Ez a forradalom — folytatása annak a nagy népi forradalomnak, amely 1949-ben végigsepert a kínai szárazföldön. A volt tibeti helyi kormány romboló tevékenysége következtében ez a forradalom késlekedett Tibetben, a Tibet békés felszabadítása óta eltelt nyolc év során. A forradalom, amely közvetlenül a lázadás leverése után zajlik le, békés, azaz vérontás nélküli forradalom lesz. A tibeti nép kártalanítási politikát fog folytatni a tibeti felső osztályok azon tagjai irányában, akik nem vettek részt a lázadásban — csaknem ugyanazt a politikát, amelyet Kína han területein alkalmaztak a nemzeti burzsoázia irányában. A viszonyok megfelelőek a tibeti nép számára, hogy ezt tegye, hiszen Kína többszáz milliós népe támogatja, azok, akik már befejezték a demokratikus reformok megvalósítását és a szocialista átalakulast.

Jelenleg számos ország közvéleménye igen sokat foglalkozik a tibeti kérdéssel. Ez nagyszerű dolog. A világ tetején élő több, mint egymillió embernek, akikkel eddig soha komolyan nem foglalkoztak, minden joga megvan arra, hogy a népek figyelmét magára irányítsa, és a világméretű viták tüzében edződjek, felvilágosodást nyerjen. Egyes külföldiek azt mondják, hogy a maroknyi tibeti reakciós lázadása, „nemzeti", „antiagresszív", „gyarmatosítás-ellenes", „imperialistaellenes" „forradalom" és hogy ezeknek a reakciósoknak joguk van a „teljes", „sérthetetlen" autonómiához, vagy „függetlenség"-hez. Másrészt viszont azt a tényt, hogy a Népi Felszabadító Hadsereg, a tibeti nép tevékeny támogatásával leverte a lázadást, „fegyveres beavatkozás"nak, „agresszió"-nak „gyarmatosítás"-nak, és „imperializmus"-nak, „hitleri akció"-nak nevezik. A nyugati imperialisták és a különböző országok olyan reakciósai beszélnek így, mint amilyen Ázsiában Nobusuke Kisi, Li Szin-man, Sarit Tanarat, Ngo Dinh Diem és Csang Kaj-sek. (Mindamellett Csang Kaj-sek nem foglal állást Tibet függetlensége mellett, hanem kijelenti, hogy Tibet Tajvanhoz tartozik.) Egyes ka-

* Az alábbiakban kisebb rövidítésekkel közöljük a Renmin Ribao 1959. május 6-i szerkesztőségi cikkét.

pitalista országok burzsoáziájának bizonyos rétegei politikai magatartásukban különböznek a fentemlített emberektől, de ebben a kérdésben az imperializmussal állnak egy sorba. Példák erre India egyes burzsoá elemei. Ezek az emberek kisebbséget képviselnek a világon, és saját országukban is. De jelentős propaganda gépezet van hatalmukban és úgy látszik, ezidőszerint elég nagy hűhót csapnak.

Sokkal nagyobb azoknak a száma, akik azt mondják, hogy a tibeti lázadás reakciós, és hogy annak leverése igazságos. A szocialista országok népei egyhangulag támogatják a kínai nép harcát a lázadók ellen. Még a kapitalista világban is a többség a kínai nép oldalán áll. Ezek között van az összes országok dolgozó népe, ide tartoznak az igazság és haladás hívei és a nemzeti burzsoázia azon tagjai, akik a külföldi agresszió és beavatkozás ellen harcolnak. Ezek megértik, hogyha jóváhagyják a külföldi beavatkozást Tibetben, ez egyúttal a külföldi beavatkozás jóváhagyását jelentené Indonézia, Ceylon, Kambodzsa, Nepal, Irak, Kuba és sok más ázsiai, afrikai,, és latin-amerikai ország belügyeibe is, vagy jóváhagynák ezen országok szuverenitásának és területi integritásának megsértését is. E pillanatban azonban az igazságnak ez a hangja egyes kapitalista országokban még nem olyan hangos, mint a Kína-ellenes propagandagépezet zaja. Vannak akik sajnálkoznak: Íme a nagyszerű Kínai Népköztársaság, íme a nagyszerű kínai-indiai barátság, nem lett vona jobb, ha ki sem tört volna a lázadás Tibetben! Ezek az emberek jószándékúak, de nem képesek meglátni, hogy akkor, amikor a lázadás Tibetben kitört és gyorsan le is verték, valami rossz változott jóra. Ez a lázadás meggyorsította a tibeti forradalmat és Tibet demokratizálásával a külföldi beavatkozás története Tibetben végre végetér. Ez pedig teljességgel szükséges a kínai-indiai barátság igazi megszilárdításához. Rövidesen tehát, nemcsak a tibeti és az egész kínai nép kell, hogy gondosan tanulmányozza a különböző véleményeket, és azokból levonja a tanulságot, hanem sok kapitalista ország népei, különösen pedig a tibeti kérdéssel kapcsolatban nagy hűhót csapó kapitalista országok népei is tanulmányozzák őket, és vonják le a szükséges tanulságot.

Szeretnénk most itt beszélni arról a nyilatkozatról, amelyet Nehru úr április 27-én az indiai alsóházban tett. Ez volt a hetedik alkalom március 17. és április vége közt, hogy Nehru a parlamentben a tibeti kérdésről beszélt. Nehru úr többízben kifejezte rokonszenvét a tibeti nép úgynevezett „autonómiára való törekvésé"-vel és szembenállását avval, amit ő Kína „fegyveres beavatkozásá"-nak nevezett. Április 27-i nyilatkozata valamivel rendszeresebb. Alább idézünk néhány bekezdést ebből a nyilatkozatból, amely nagymértékben fogható fel a tibeti lázadásról és India szerepéről alkotott nézetei összefoglalásának.

„A körülmények kétségkívül nehezek voltak. Egyik oldalon egy dinamikus, gyorsan haladó társadalom, a másik oldalon pedig egy statikus, mozdulatlan társadalom, amely fél attól, ami vele reformok címén történhetik. A távolság a kettő között igen nagy volt, és alig található érintkezési pont. Időközben bizonyos formákban elkerülhetetlenül változás állott be Tibetben. A kapcsolatok gyorsan fejlődtek és Tibet régóta tartó elszigeteltsége részben megszűnt. Bár a fizikai akadályok folyama-

tosan leomlottak, a szellemi és érdemi akadályok növekedtek Világos, hogy vagy nem történt kísérlet ezeknek a szellemi és erzelmi akadályoknak a lekuzdesere, vagy történt, de nem sikerult

„Azt mondani, hogy csak egy bizonyos szamu , felso retegekhez tartozo reakcios" volt mindezert Tibetben felelos ugy tunik, hogy az egy bonyolult helyzet rendkivuli módon valo leegyszerűsítese Még a kínai forrásokon keresztül hozzaférhető jelentések szerint is, a tibeti felkeles jelentős meretű volt, és alapja erős nacionalista erzelem lehet, amely nemcsak a felso osztály tagjait érinti, hanem másokat is Nem ketséges, hogy a szerzett érdekek is bekapcsolodtak és igyekeztek hasznot huzni belőle Ritkán segit az olyan kiserlet, hogy egy helyzetet, meglehetosen elhasznalt szavakkal frazisokkal és jelszavakkal probáljanak megmagyarazni.

„Mikor a sajnalatos fejlemények híre eljutott Indiaba, azonnal szeleskoru es eros visszhangja tamadt Nem a kormány hozta letre ezt a visszhangot Nem is volt ez a visszhang lenyeget tekintve politikai jellegű Általában inkabb erzelmekre es emberiessegből fakado okokra visszavezetheto rokonszenv volt. Továbbá egy bizonyos rokoni erzes a tibeti nép iránt, amely regóta fennallo vallási es kulturalis kapcsolatokra vezetheto vissza Ósztonos visszhang volt ez Igaz ugyan, hogy bizonyos emberek Indiaban igyekeztek hasznot húzni ebből, meghozzá ugy, hogy nem kívanatos irányba igyekeztek azt forditani Mindenesetre az indiai nep visszhangja tény volt És ha ilyen visszhangot váltottak ki itt, konnyen elkepzelhető, milyen visszhangot váltottak ki az esemenyek magabol a tibeti nepből. Valoszinu az is, hogy a visszhang rokon Ázsia többi buddhista országainak nepei kozott. Amikor pedig ilyen erős, lenyeguket tekintve nem politikai jellegu érzesek uralkodnak, azokkal nem lehet csakis politikai modszerekkel foglalkozni, s meg kevesbe lehet katonai modszereket alkalmazni Egyaltalan nem kívanunk beavatkozni Tibetben, minden vagyunk, hogy fenntartsuk India es Kina barátsagat, de ugyanakkor minden rokonszenvunk a tibeti nepe Es nagyon lesújt bennunket szerencsetlen sorsuk Meg mindig remeljuk, hogy a kínai hatóságok bolcsesseguk ben nem használják fel hatalmas erejuket a tibetiek ellen, de megnyerik oket a barati egyuttmukodes számara, azoknak a biztositekoknak megfeleloen, melyeket ok maguk adtak a tibeti terulet autonomiajaval. Mindenekfelett remeljuk, hogy a jelenlegi harc es oldokles vegetter"

Nehru nem magyarázta meg, milyen tarsadalomra is utalt Tibetben, amelyik „statikus mozdulatlan tarsadalom, mely fél attól, hogy „mi történhetik vele reformok cimen" Pedig pontosan ez az egesz kérdes kiindulópontja Vitank itt kell, hogy kezdődjék es csakis itt kezdodhet

A tibeti tarsadalom jobbagytarsadalom, amely az uradalmi nagybirtokon alapszik Tibetben, a fobb termeloeszkozok — az egesz föld es az allatallomany nagy resze — haromfajta feudalis birtokos reteg tulajdonaban van, nevezetesen a hivatalnokokeban (a feudalis kormany), a kolostorokeban es a nemesekében Ez a haromfajta jobbagytartó csoport az egesz nepesseg-

nek, mintegy 5 százaléka. A parasztsagnak és a pasztorok nagy reszenek egyaltalan nincs sajat foldje vagy allata, és csak a jobbagytartók számára robotolhatnak. Gyermekeikkel egyutt, nemzedekrol nemzedekre a kulonbozó jobbágytartok tulajdonat képeztek A jobbagytartok birtokainak egy része kifejezetten a feudalis kormány szolgálatára áll. Ezeken a foldeken a jobbágyok fizetes nélkul, kulónbozo robotmunkát kell hogy végezzenek a feudalis kormány számára. Egyes ilyen foldeken dolgozo jobbagyok katonai szolgálatot is teljesitenek. A tobbi birtok, a jobbágytartó úgynevezett „onvezetésú fold"-je. Az ilyen uradalmi foldeken a jobbágy köteles a jobbagytartók szamara az egész foldet megmuvelni, méghozza saját igavonó állataival és mezőgazdasági szerszámaival, és mindenfele fizetes nélkuli robotmunkát is kotelesek azok számára elvégezni. A jobbágyoknak nemcsak politikai joguk, de még kozonséges mozgási szabadságuk sincs Az uradalom uratól kell engedélyt kérniok még rövid távollétre is Tibetben a nemesség orokolhető. Jelenleg mintegy 2—300 nemesi család él Tibetben Vagyoni állapotuk szerint helyzetuk kulonbozó. A főnemesség húszegynéhány családot számlál, s mindegyikének birtokában tucatnyi uradalom és ezernyi jobbágy van. Tibet feudális kormányában, a hatalom mindig is ezeknek a főnemeseknek a kezében volt A nemesek kényukre megkínozhatják a megszökött és elfogott jobbágyokat vagy azokat, akik szerintuk egyéb módon áthágták a torvényt A legmindennapibb megkorbácsolás mellett olyan szornyű kegyetlen kínzások is előfordulnak, mint a szemkivájás, orrlevágás, kézlevágás, térdinak elvagasa, vagy terdkalács levágása.

A kolostorok fontos szerepet toltenek be Tibet társadalmi eleteben. A kolostorok megfelelő vallasi tevékenységét, és a nép szabad vallásgyakorlását mindenkor védelmezni es tisztelni kell. De mindezideig a tibeti kolostorok urai egyben jobbagytartók is. A jobbagyok uzsora es kereskedelem útjan való kizsakmányolasa a kolostorok reszérol még konyortelenebb, mint a hivatalnokok és nemesek kizsakmányolasa. A kolostoroknak rendelkezesere all a jobbágy kizsákmányoló kulon eszköze, a vallás. A kolostorokban is igen szigorú rangkulonbségek vannak. A jobbágycsaladokból származó szegény lamakat és a kislámakat ugyancsak kizsákmányolják. A kolostorok is alkalmaznak kulonbozó kínzásokat Ezek is kényukre buntethetik a jobbágyokat, és az alacsonyabb rangú lámákat. És a buntetés kegyetlensége nem kisebb, mint a tobbi jobbágytartóé

Hozzávetőleg, a nemesek és a kolostorok a tibeti foldek összességének 30—30 százalekát tartják kezukben. A fennmaradó mintegy 40 százalék a feudális kormány tulajdona.

Természetes, hogy egy ilyen reakcios, sotét, kegyetlen és barbár jobbágyrendszer alapján, a tibeti politikai és vallasi vezetés a legnagyobb jobbágytartók kis csoportjának kezében összpontosul. A felháborító korrupció és belviszály minden fajtája elkerulhetetlen a legnagyobb jobbágytartók körében A hatalomért és nyerészkedésért folytatott harcban számtalan a gyilkosság a dalai lámát korulvevő magasrangú hivatalnokok egy ré-

szének körében. Ezek távolról sem tisztelik feltétlenül a dalai lámát. Ellenkezőleg, igen gyakran bábuként használják fel, rákényszerítik véleményüket, sőt halálba is kuldik, ha szükségesnek látják. Ismert tény például, hogy a 11. dalai láma 1855-ben a Potala palotában 18 éves korában hirtelen meghalt. Ezután, 1875-ben a 12. dalai láma húszéves korában halt meg hirtelen a Potala palotában. A brit imperialisták tibeti inváziója után, a tibeti felső rétegek reakciós urai még aljasabb és kegyetlenebb eszközökhoz folyamodtak, hogy eltiporják mindazokat, akik nem tartoztak az ő bandájukhoz.

Ez a társadalom valóban statikus volt a múltban. Nemcsak depressziós volt a gazdasági élet és elmaradott a kultúra, de a népesség sem volt képes szaporodni. Ez a társadalmi rendszer egyáltalán nem volt „mérsékelt" vagy „emberséges", inkább rendkívül elmaradott, reakciós, kegyetlen és barbár.

Szabad ezek után megkérdeznünk az önkéntes rokonszenvezőket, hogy tulajdonképpen melyik is az a „tibeti nép", amelyikkel rokonszenveznek? Kinek az autonómiája vagy függetlensége az, amelyet propagálnak? Kinek a veresége az a vereség, amely a tibeti lázadást érte, s amelyet egyesek elsiratnak és gyászolnak? Úgy tűnik, hogy sokan az úgynevezett „rokonszenvezők" közül, csak bitorolják a tibeti nép, a tibeti autonómia, az emberiesség fogalmait. Nem a tibeti nép az, amellyel rokonszenveznek, hanem azok, akik nemzedékeken át elnyomták kizsákmányolták és lemészárolták a tibeti népet, a tibeti emberevő rendszer vezetői. Amikor tibeti jobbágytartók a jobbágyok szemét és szívét vájtak ki, a rokonszenvezők szakértői nem érezték ezt tragédiának, és nem követeltek mérsékletet és emberiességet ezektől a jobbágytartóktól. Amikor ezek a nagy jobbágytartók fegyveres támadásokat indítottak a Népi Felszabadító Hadseregnek saját országa földjén állomásozó csapatai ellen, amikor a Népi Felszabadító Hadsereg, és a népi kormány elfogott harcosait, illetve embereit lemészárolták, ezek a rokonszenvezők csak „bravó"-t kiáltottak. Csak amikor a Népi Felszabadító Hadsereg a védekezésből támadásba ment át a lázadásban konok farkasok ellen, csakis amikor a világnak ez a legkegyetlenebb és legelvadultabb jobbágyrendszere a fegyveres lázadó banditák veresége folytán válságba jutott, akkor törték át a zsilipeket a tragédiát, rokonszenvet, emberiességet, autonómiát és függetlenséget kiáltó áradatok. Ebből is látható, hogy, egyeseket kivéve, akik félreértés áldozatai, éppen a legreakciósabb jobbágyrendszer, a legbarbárabb jobbágytartók védelmezői, és éppen a tibeti nép szabadságának és felszabadulásának ellenségei voltak azok, akik kiáltoztak. És ez az oka annak is, hogy a Metternich típusú, ellenforradalmi „Szent Szövetség" egyesítette az Egyesult Államok külügyminisztériumát, a brit gyarmatosítókat, a délkoreai Li Szin-man-t, a dél-vietnami Ngo Dinh Diem-et, a kínai Csang Kaj-sek-et, és az indiai reakciós pártokat — a népi Szocialista Pártot és a Jan Sangh pártot. És ebben semmi meglepő sincs.

A meglepő csak az, hogy Nehru indiai miniszterelnöknek — aki egyrészt komoly ellentétben áll ennek a szövetségnek számos hírhedt figurájával és megérti, hogy

összeesküvéseik és mesterkedéseik károsak Indiára, a kínai—indiai barátságra és saját személyére — ez a szovetség akarata ellenére fontos szerepet juttatott a tibeti mozgalom iránti úgynevezett „rokonszenvezés"-ben. Nagyon lesújt bennunket, hogy kénytelenek vagyunk most Nehru úrral vitába szállni. Nehru úr, baráti szomszédunk, India nagyrabecsült miniszterelnoke, egyike azoknak az államférfiúknak, akik tekintélynek örvendenek az egész világon. Mi különösen nem feledjuk el, hogy ő Kína barátja, és az imperialista háborús és agresszív politika ellensége. Továbbá azt sem, hogy számos felvilágosult nyilatkozatot tett a társadalmi haladásról.

„Életrajz" című műve például, amelyet 1934 és 1935 között irt a börtönben, bár számos téves értelmezést és előítéletet tartalmaz a kommunizmussal kapcsolatban, beismeri, hogy a múlt történelmének és a jelen eseményeknek tudományos vizsgálata alapján „a legmélyrehatóbb és legvilágosabb elemzést a mai világ változásairól a marxista írók adják".

Majd így ír: „A csoportok és osztályok politikai nézeteit, gazdasági érdekek formálják. Ezeket az érdekeket sem az ész, sem az erkölcsi mérlegelések nem befolyásolják. Egyének változhatnak, lemondhatnak különleges jogaikról, bár ez elég ritka, de osztályok és csoportok ezt nem teszik. Ezért eddig mindig kudarcot vallott az olyan kísérlet, amely arra irányult, hogy egy uralkodó és előjogokkal rendelkező osztályt rávegyen a hatalmáról való lemondásra és igazságtalan előjogainak feladására, és semmi ok feltételezni, hogy ez a jövőben sikerülni fog."

Nehrunak ebben teljesen igaza van. De mennyire más dallamokat pengetett 1959. április 27-i nyilatkozatában! Vagy teljesen elvetette egykor kifejtett nézeteit, vagy valójában nem értette meg azokat a tudományos marxista módszereket, amelyekről azt hitte, érti azokat. Most minket hibáztat azért, hogy nem voltunk képesek rávenni Tibet előjogokkal rendelkező uralkodó osztályát arra, hogy önként mondjon le a hatalomról és adja fel előjogait, s egy tollvonással most úgy intézi el a tibeti társadalom osztályelemzését, hogy az nem más, mint „elhasznált szavak, frázisok és jelszavak". Nehru továbbá úgy ábrázolja a jobbágytartók és jobbágyok véggsőkig antagonisztikus osztályát, mint egységes társadalmat, amely „fél attól, hogy mi történhetik vele, reformok címén".

Természetesen lehetetlen, hogy Nehrunak ezzel a kísérletével egyetértsünk. A tibeti társadalom osztályantagonizmusa tény. Egyáltalán nem szavak, frázisok és jelszavak kérdése ez. Ahogy a helyzet jelenleg áll Tibetben, a reformoknak elsősorban annak az 1 millió 140 ezer embernek a javát kell szolgálniok, akik a lakosság 95 százalékát teszik. Ami a fennmaradó 5 százalékot kitevő 60 ezer embert illeti, ezeknek is csak elenyésző kisebbsége száll elkélten szembe a reformokkal oly mértékben, hogy lázadást robbant ki, és mindvégig visszautasítja, hogy megbánást tanúsítson. Amint már mondottuk, a kb. húszezer lázadó többsége, kényszer alatt cselekvő, vagy félrevezetett dolgozó, aminthogy minden ellenforradalmi hadsereggel ez a helyzet. Ha a kambákat, akik a lázadóknak mintegy egyharmadát teszik ki,

számításon kívül hagyjuk, a lázadásban résztvett tibetiek száma alig több, mint Tibet 1·millió 200 ezer főnyi lakosságának 11 százaléka.

A tibeti kérdést taglalva, Nehru — bár nem ellenzi a reformokat és nem tagadja azt a szerepet, amelyet szerzett érdekek játszottak a lázadásban —, mégis egészében véve, nemcsak nem érinti Tibet rendkívül kegyetlen kizsákmányoló rendszerét, de a szó szoros értelmében egy kalap alá veszi a kizsákmányoltak hatalmas többségét, a kizsákmányolók elenyésző kisebbségével. Ezen az alapon tagadja, hogy egy maroknyi, a felső rétegekhez tartozó reakciós a felelős a tibeti lázadásért és a kínai népnek azt az igazságos tettét, hogy leverte a lázadást, „tragédiá"-nak nevezi, és rokonszenvét fejezi ki a lázadás iránt. Ezzel pedig rendkívül sainálatos hibát követ el. Ha valaki Nehru logikájával ért egyet, annak nemcsak a tibeti, de az egész kínai forradalmat megengedhetetlennek kell tartania.

Nehrunak a tibeti kérdéssel kapcsolatban kialakult logikája szerint — ha rokonszenvet nem egyszerűen a „tibeti nép", hanem az egész „kínai nép"-nek szánja — az egész kínai forradalom sokszorosan lesújtóbb és példátlanul nagy „tragédia" lenne. A kínai népi felszabadító háború folyamán, Csang Kaj-sek Kuomintangja, és a kuomintang csapatok nagymértékben felulmúlták létszámukat tekintve a 20 ezernyi tibeti bandität, sokkal több „ok" volt arra, hogy őket ne tartsuk pusztán „felső rétegekhez tartozó reakciósok"-nak, és a háború is sokkal nagyobb méretű volt. Egyszóval, az sokkal erősebb „rokonszenv"-et kellett volna, hogy kiváltson. Mégis, amennyire mi tudjuk, amikor Nehru miniszterelnök kifejezte rokonszenvét egész Kína iránt, nem a han nemzetiségből való „nagy jobbágytartók"-kal rokonszenvezett; mégis amikor rokonszenvét fejezi ki a Kína egy részét képező Tibet iránt, rokonszenve a tibeti „kis csang kaisek-ek"-nek szól. Mivel lehet ezt a nyilvánvaló ellentmondást megmagyarázni?

Talán Nehru úr azt mondja majd, hogy nem ítéljuk meg őt igazságosan, mert amit ő mondott, az csak Tibetre vonatkozik, és a tibetiek különböznek a han-októl. Azaz a tibeti nép forradalmát vezető han nemzetiség elkerulhetetlenul a nemzeti kérdés akadályával találja magát szemben. A tibetiek különböznek a han-októl. Ez tökéletesen igaz. De a kínai kommunisták és a kínai kormány a nemzetiségi kisebbségek problémájával áll szemben az egész országban. Ezt a kérdést rendkívüli óvatossággal kezelítettuk meg. Csaknem tíz év során, nemzetiségi káderekét képeztunk ki, és komoly oktató tevékenységet fejtettünk ki a han sovinizmus ellen a han nép kozótt, és különösen a han káderek, a han kommunisták között, és a Népi Felszabadító Hadseregben. Tibetben különösen nagy turelmet tanúsítottunk, hogy a tibeti felső rétegek bizonvos elemeit is megnyerjuk. A Tibet békés felszabadulása óta eltelt nyolc hosszú év során érintetlenül hagytuk a volt tibeti helyi kormányt, annak teljes rendszerét, hadseregét, még pénzét is, és rávettük a tibeti népet arra is, hogy egyelőre ne hajtson végre reformokat, melyeket pedig sürgetően követelt. Ha a központi népi kormány nem adott volna semmilyen autonóm jogot a volt

tibeti helyi kormánynak, mint azt a dalai láma úgynevezett nyilatkozatában állították, akkori azok a reakciósok, akiknek hazaárulását leleplezték, régóta letartóztatásban lennének és elnyertéktelen volna buntetésuket. A tibeti demokratikus reformokat nem halasztották volna el egészen a jelen pillanatig. A központi népi kormány rendkívul nagylelkű magatartást tanúsított a reakciósok irányában. Még a lhaszai lázadás kitörése után is. Amikor kiderült, hogy a dalai lámát elhurcolták Lhaszából, a Népi Felszabadító Hadsereg tibeti katonai körzeti parancsnokságának egységei nem kezdték meg az ellentámadást, csak hét órával azután, hogy a lázadó banditák közvetlen fegyveres támadást indították a katonai körzeti parancsnokság főhadiszállása ellen. A kozponti népi kormány és a Népi Felszabadító Hadsereg által követett politika kezdettől fogva az volt, hogy ne adják le az első lövést ilyen súlyos helyzetben, s ez mutatja, hogy a kommunisták mindig nagyonis gondosan kezelték a nemzetiségek kérdését, és különösen Tibetben tették meg a lehető legnagyobb erőfeszítéseket, hogy a felső rétegek egyes elemeit is megnyerjék. Ilyen politikát komolyan csakis a forradalmi proletariátus tud végrehajtani. Nemzetiségek közötti akadályokat és vitákat általában a kizsákmányoló osztályok hoznak létre, és ők azokat sohasem tudják kiküszöbölni A forradalmi proletariátus helyes vezetésével válik lehetségessé, hogy a különböző nemzetiségű dolgozó népek bizonyos erőfeszítések árán minden, a történelem örökségeként fennmaradt vitát és akadályt kiküszöböljenek, és szívélyes, testvéri barátságra lépjenek egymással. Kína történelme során hosszú nemzetiségi elnyomásnak és nemzetiségi harcoknak volt tanuja. A mongol és mandzsu uralkodók egykor elnyomták a hanokat, az ujgurokat és a tibetieket. A han-uralkodók szintén elnyomták a mongolokat, a mandzsukat, az ujgurokat és a tibetieket. Ez az állapot a proletariátus vezette Kínai Nepkoztársaság megalakulása óta radikálisan megváltozott. A népesség többségét és a fő forradalmi erőt alkotó hanok még mindig kuldenek embereket Belső Mongóliába, Sankiangba és Tibetbe, de már nem azért, hogy elnyomják és kizsákmányolják a nemzeti kisebbségeket, hanem hogy a helyi forradalmi káderekkel együtt segítsenek az ottani dolgozó népnek elnyerni a szabadságot, és felszabadulást a saját nemzetiségukön belüli elnyomókkal és kizsákmányolókkal szemben és hogy megvalósíthassák a demokráciát és a szocializmust, azaz, hogy lerakják a nemzeti kisebbségek virágzó népgazdaságának és kultúrájának alapjait. Igy azután a nemzetiségi viták és akadályok forrásai eltűntek és a különböző nemzetiségek közötti baráti együttműködés szilárd alapra épült. Ez az a folyamat, amely végbement Belső Mongóliában, Sinkiangban, Ningsiában, Kansuban és Csinghajban, az ország északnyugati részén, valamint Szecsuanban, Kveicsauban, Yunnanban és Kvangsiban, az ország délnyugati részein. Ebben a folyamatban a reformokat irányító emberek mindent megtesznek, hogy a nemzeti kisebbség népének minden reformokat helyeslő rétegével összefogjanak és azokkal fenntartsák a szoros együttműködést a reformok bevezetése előtt, alatt és után. Igaz, hogy harc nélkül

lehetetlen ez, és fegyveres lázadás tört ki annak idején Szecsuan tibetiek lakta területén, Kansuban és Csinghajban. De mint ahogy másutt rámutattunk, ezeknek a tibetiek által lakott területeknek a lázadásait pontosan a tibeti reakciósok irányították és bujtogatták, kihasználva kiváltságos helyzetüket.

Tibetben, ahol a nagy jobbágytartók uralma a békés felszabadítás során nem változott, még mindig módjukban állt, hogy törvényes helyzetüket felhasználva irányítsák a tibeti hadsereget, a kamba lázadókat és egyéb reakciós politikai szerveket, amelyek a jobbágyság rendszerét védték, továbbá folytatták összejátszásukat a külföldi intervencionistákkal. Ezért történhetett, hogy ott nem hajtottak végre reformokat, és még arra is mód volt, hogy elindítsák ezt a lázadást. De mindezek ellenére, a tibeti nép ismételten követelte a reformokat, amióta csak a Népi Felszabadító Hadsereg egységei megjelentek Tibetben. A sokat szenvedett tibeti nép nem félt a reformoktól, inkább attól féltek, hogy a központi népi kormány évről évre halogatja majd a reformok bevezetését, mert túlságosan kedvez a nagy jobbágytartóknak. A világ „emberséges" urainak tudniok illik, hogy a tibeti jobbágyok is emberi lények. Lehetetlen számukra elhinni azt, hogy azok a szörnyek, akik brutálisan kizsákmányolták, megkorbácsolták őket, és kivájták a szemüket, tulajdonképpen védelmezőik. Azt sem lehet velük elhitetni, hogy a Népi Felszabadító Hadsereg tagjai, akik segítik munkájukat, gyógyítják betegségeiket, akik egy tűt vagy egy szál cérnát sem vesznek el tőlük, voltaképpen ellenségeik. Ez az alapvető oka annak, hogy miért maradt minden támogatás nélkül a lázadás a tibeti nép részéről és miért szenvedett teljes vereséget. A lázadás leverése során, a Népi Felszabadító Hadsereg elkobozta a feudális kormány hivatalos pecsétjeit, a lázadó banditák fegyvereit, az udvari korbácsokat — a jobbágytartók kínzószerszámait. A tibeti nép ezt úgy üdvözölte, mint az esőt a hosszú szárazság után. Mennyit szenvedtek e három eszközzel gyakorolt elnyomás alatt! Önként jelentkeztek útikalauznak a Népi Felszabadító Hadseregnél, és saját jószántukból szolgáltattak útmutatást a banditák ról, és segítettek kézrekeríteni a maradék banditák at és fegyvereket. A lhaszai népbírósághoz százszámra hoztak fegyvereket, amelyet a nép szedett össze. A loka körzet számos falvában — mihelyt meghallották, hogy a Népi Felszabadító Hadsereg közeledik — összegyűltek és hatával (a hata, ünnepi kendő), őszibarackvirággal és friss fűzfahajtásokkal ajándékozták meg őket. Ugyanakkor elpanaszolták a lázadó banditák erőszakoskodásait, rablásait, gyilkolásait, gyújtogatásait, és felkérték a Népi Felszabadító Hadsereget, hogy bosszulja meg ezeket. Kun Ke Csong-ban a lázadók négy árkot ástak az országúton, hogy megkíséreljék a Népi Felszabadító Hadsereg előnyomulásait megakadályozni. De mihelyt a lázadók eltakarodtak, a helyi lakosok feltöltötték a négy árkot. Amikor a Népi Felszabadító Hadsereg egységei megérkeztek Lince-be, a helyi lakosok azonnal málhás karaván t szerveztek, hogy segítsék a lőszer- és élelmiszerszállítást, és velük együtt továbbhaladtak a maradék lázadó ban-

diták elleni tisztogató hadműveletek során.

Az ilyen megható történetek száma kimeríthetetlen. Amikor a lázadást leverték, a nép széles tömegei igen gyorsan segítették a népi kormányt a rend helyreállításában és a népi kormány segítségével hamarosan visszatértek a termeléshez. Hogyan nevezheti tehát valaki is, a Népi Felszabadító Hadseregnek a tibeti néppel együtt végrehajtott igazságos akcióját, a gyilkosságot, gyújtogatást és egyéb gaztetteket elkövető lázadó banditák leverését, nemzetiségi elnyomásnak és agressziónak?

Nehru úr hangoztatja, hogy alig volt érintkezési pont a han és a tibeti társadalmak között, és, hogy vagy nem történt kölcsönös kísérlet a szellemi és érzelmi akadályok leküzdésére, vagy történt, de nem sikerült. Ami a tibeti dolgozó népet illeti, erre a kérdésre feleltek a tények és egyre számosabban és élénkebben felelnek majd a jövőben. Még a tibeti felső rétegek tagjait illetően is, a szellemi és érzelmi akadályok, sokak számára különböző fokú változásokon mentek át. A dalai láma kizárólag saját akaratából küldött három titkos levelet Tan Kuanszan tábornokhoz, amikor erőszakos őrizetben volt, továbbá a pancsen erdeni, Ngapo Ngavang Jigme, Sirob Jalco és Lozong Csevant beszédei az Országos Népi gyűlésen nyilvánvaló bizonyságot szolgáltatnak erről. A tibeti felső és középső társadalmi rétegek számos hazafias tagja áll a tibeti autonóm terület előkészítő bizottsága oldalán. Így tehát alaptalan a lázadást nemzeti „forradalom"-nak, a lázadás leverését pedig nemzeti „tragédiá"-nak nevezni. A lhaszai közép- és elemi iskolák tanulói, nagyrészt a felső osztályokhoz tartozó családok gyermekei, mihelyt a lázadást elnyomták, visszatértek az iskolába és számuk sokkal nagyobb, mint a lázadás előtt volt.

Lehetséges, hogy egyes indiai barátaink, akik nem tápláltak rosszindulatot Kína irányában, egy ideig félreértették Kína álláspontját és politikáját, ami az elfogult propaganda régóta tartó hatásának, és annak tulajdonítható, hogy nem látták személyesen a tibeti társadalom valódi életviszonyait, és a népi Felszabadító Hadsereg tevékenységét, újságjaik viszont ritkán tesznek közzé teljes kínai adatokat. Mindenesetre a tények hangosabban beszélnek minden ékesszólásnál, és végül az igazság mindig győz. Teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy azok az indiai barátaink, akik jelenleg félreértés áldozatai, és akik még mindig haboznak, hogy higgyenek-e nekünk, végülis tárgyilagos következtetésre jutnak. Reméljük, hogy Nehru miniszterelnök is közöttük lesz.

Nem követelhetjük, hogy külföldi barátaink úgy tekintsenek a kínai helyzetre, mint mi; még kevésbé követelhetjük, hogy Nehru úr változtassa meg filozófiai, történelmi és politikai nézeteit. Nyilvánvaló, hogy Nehru gondolkodásában ellentmondások vannak. De mi nem javasoljuk annak megvitatását, hogy hogyan lehetne ezeket az ellentmondásokat megoldani. Ilyen kérdésekben baráti vitába bocsátkozhatunk, vagy nem is szükséges ezt megvitatni. Mindkettőnk portáján van elég tennivaló. Nekünk is van elég dolgunk a magunk ügyével, miért is ütné bele bármelyikünk is az orrát a másik

dolgába? Mikor Nehru úr Pekingben járt, okkal mondotta: „Minden kísérlet, amely arra irányul, hogy egyik vagy másik nemzet akaratát, életmódját egy másikra kényszerítsék, szükségszerűen konfliktust idéz elő, és veszélyezteti a békét." Mégis, most az a helyzet, hogy egy csoport indiai, sajnálatos módon Nehru úr is köztuk van, azon erősködik, hogy mi az ő véleményüknek megfelelően tegyünk bizonyos dolgokat. Nagyon jó barátok és szomszédok vagyunk, és könnyen élhetünk békében úgy, hogy ki-ki a maga útját járja. Ha az Önök útja hoz jó eredményeket Indiában, még mindig lesz időnk, hogy tanuljunk Önöktől.

Nehru miniszterelnök tagadja, hogy India beavatkozott volna Tibetben. Felelevéníti azokat az eseményeket, melyek India függetlensége és kettéosztása előtt és után történtek, hogy megmutassa: Indiának sohasem voltak „politikai vagy alantas törekvései Tibetben". Elismerjük, hogy Nehru állításai megfelelnek a valóságnak abban az értelemben, hogy az indiai kormánynak nincs olyan óhaja, hogy Tibetet annektálja, vagy csapatokat küldjön a tibeti belügyekbe való beavatkozásra. India mindig is elismerte, hogy Tibet Kína része, és hogy a kínai kormány szuverenitást élvez Tibetben. India 1954 áprilisában megkötötte Kínával az India és Kína tibeti területe közti kereskedelemről és egyéb érintkezésről szóló, a békés egymás mellett élés öt alapelvére épített egyezményt, és később visszavonta csapatait Tibetből, átadva állomáshelyeit és távirdáit. A kínai nép mindezt megelégedéssel szemléli. De egyik ország beavatkozása egy másik ország belügyeibe szerteágazó formákat vehet fel. Egyáltalán nem hangzik meggyőzően, ha azt mondjuk, hogy az indiai kormány a múltban vagy a jelenben semmilyen módon sem avatkozott be a Kínához tartozó Tibet ügyeibe.

Emlékezetes, hogy lapunk jelentette az indiai kormány diplomáciai úton történt beavatkozását 1950 októberében, amikor a kínai kormány utasította csapatait, hogy vonuljanak be Tibetbe. Egyidejűleg a kínai kormány kérte a tibeti helyi kormányt, hogy küldje el képviselőit tárgyalások céljából Pekingbe. Ez kizárólag belügy volt. Az indiai kormány mégis három jegyzéket küldött a kínai kormánynak 1950. október 21-én és 28-án, majd november 1-én, kijelentve, hogy a „kínai csapatok tibeti inváziója sajnálatosnak tekintendő" és „egyáltalán nem igazolható". Ezek a jegyzékek továbbá azt állították, hogy a kínai csapatok belépése saját tibeti területükre „a világ Kína iránt barátságtalan érzelmeket tápláló országainak alkalmat ad arra, hogy a nemzetközi helyzet egy döntő és kényes fordulópontján Kína-ellenes propagandát fejtsenek ki" és támogatást nyújtsanak azoknak, akik ellenzik a népi kormány felvételét az ENSZ-be és a Biztonsági Tanácsba"; „káros az India és Kína közötti baráti kapcsolatokra, valamint a világbékére".

A kínai kormány válaszában rámutatott arra, hogy azzal, hogy bevonult Tibetbe, a Népi Felszabadító Hadsereg a nemzet szuverén jogait gyakorolta, hogy a tibeti kérdés Kína belügye és, hogy semminemű külföldi beavatkozást nem tűr el. Ennek semmi köze sincs a Kínai Népköztársaságnak az ENSZ-tagságra való jogához. Ha a Kína iránt

barátságtalan érzelmeket tápláló országok az ENSZ-képviselet kérdését a saját területén szuverén jogait gyakorló Kína fenyegetésére használják fel, ez csak ismét bebizonyítaná Kína iránti ellenséges magatartásukat.

1951 májusában megkötötték a Tibet békés felszabadítására vonatkozó intézkedéseket tartalmazó 17 pontos egyezményt.

Sajnos, az indiai beavatkozás még mindig folytatódik bizonyos formákban, ami annál is sajnálatosabb, mivel közben a kínai és indiai kormány közös nyilatkozatot tett, miszerint az országaik kapcsolatait a békés egymás mellett élés 5 alapelve kell hogy irányítsa. Vegyük például magát Nehru miniszterelnököt. A tibeti lázadás óta tett nyilatkozataiban és megjegyzéseiben igen kevés baráti megnyilvánulás van, de van néhány olyan kitétel, amelyről úgy érezzük, nehezen felelnek meg a békés egymás mellett élés öt alapelvének. Például ezeket mondotta: „A Tibet és Kína közötti, Tibet autonóm státuszára vonatkozó egyezményt, továbbá az Indiának adott biztosítékokat Peking nem tartotta be. Fegyveres beavatkozás zajlott le ott". (Április 13.) „Komolyan remélem, hogy a tibeti nép képes lesz fenntartani és élvezni autonómiáját, és nem fogják mások leverni és elnyomni." (Április 14.) Az indiai kormány erősködik, hogy a dalai lámát nem tartják erőszakos őrizetben a lázadók, de ő a vezérük. Ha ez így van, akkor a dalai láma nagyszabású fogadtatása az indiai kormány részéről, továbbá magának Nehru miniszterelnöknek Masszuriban tett látogatása, vajon nem azt jelentette-e, hogy örömmel üdvözlik egy baráti országban kitört lázadás fejét, és azzal tárgyalásokba bocsátkoznak? A tibeti lázadás kitörése után, sőt már azt megelőzően is, bizonyos indiai politikai személyek és lapok gyalázkodó kampányt folytattak Kína ellen, hasonlót az Egyesült Államok politikai és sajtóköreinek a kubai ellenforradalmi bűnözők kivégzésekor elkövetett beavatkozásához. Meg kell kérdeznünk, hogy vajon a politikai nyomás alkalmazása egy baráti ország belügyeire — megfelel-e az 5 alapelvnek?

Nehru miniszterelnök azt mondja, hogy a tibeti kérdés indiai visszhangja lényegét tekintve nem politikai jellegű, de ösztönös, nagyrészt érzelmi és ember okokra támaszkodó rokonszenv kifejezése, valamint a tibeti nép iránti bizonyos rokoni érzés sugalmazása, amely régóta fennálló vallási és kulturális kapcsolatokra vezethető vissza. Megértjük, hogy az indiai nép rokoni érzelmeket táplál Kína tibeti népe iránt. Sőt hogy az indiai nép rokoni érzelmeket táplál az egész kínai nép iránt. Mikor Csu Enlaj miniszterelnök Indiába látogatott, mindenütt a lelkes jelszó fogadta: „az indiaiak és a kínaiak testvérek!" — és mindez mintha csak tegnap lett volna. De hogyan lehet felhasználni a tibeti nép iránti érzelmeket ürügyül arra, hogy megsértsék a kínai nép iránti érzelmeket és beavatkozzanak Kína belügyeibe? Ez a fajta logika nyilvánvaló veszélyeket rejt magában.

Ha figyelembe vesszük India e két alkalommal történt beavatkozását Kína Tibetjének ügyébe, nem nehéz meglátni, hogy noha az indiai kormánynak nincs szándékában elfoglalni, vagy formailag függetlenné tenni Tibetet, valójában arra törekszik, hogy megakadályozza Kínát ab-

ban, hogy teljes szuverenitást gyakoroljon a saját területéhez tartozó Tibet felett. Ebben a tekintetben, bizonyos indiai politikai körök, múltbeli brit kormányának hagyományait követtek, csak Kína „fennhatóságát" ismerik el Tibet felett, éppúgy, mint India „fennhatóságát" Bhutan és Sikkim felett. Amit ők Tibet „autonómiájá"-nak neveznek, az különbözik attól a területi nemzeti autonómiától, amelyet világos szavakkal határoz meg Kína alkotmánya, különbözik Belső Mongóliában, Sinkiangban, Kuangsiban és Ningsiában bevezetett területi nemzeti autonómiától, és inkább csak amolyan félfüggetlen státusz. Igaz ugyan, hogy Tibet nem tartománya, hanem autonóm területe a Kínai Népköztársaságnak, amely az alkotmány és a törvény értelmében nagyobb hatalommal és funkciókkal rendelkezik, mint egy tartomány, de semmiképp sem protektorátus — sem kínai protektorátus, sem indiai protektorátus, sem pedig kínai—indiai protektorátus, végül nem is úgynevezett ütközőállam Kína és India között. A Kínai Népköztársaság éppúgy szuverenitást élvez Tibet, mint Belső Mongólia, Sinkiang, Kuangsi és Ningsia felett, e tekintetben semmi kétely nem támadhat és egyetlen külföldi ország, vagy az ENSZ beavatkozását — semmilyen ürüggyel, semmilyen formában — sem tűrhetjük el. Következésképp, bármely Tibettel kapcsolatos kérdést csakis Kína oldhat meg és csak Kínában, és nem valamely más külföldi országban.

Akármilyen fél-független státusz káros lenne a tibeti népre, a kínai népre, az indiai népre, a kínai—indiai barátságra, és Ázsia békéjére is. Ez csak Tibet reakciós, áruló nagy jobbágytartóinak és külföldi beavatkozó támogatóiknak kedvezne, továbbá azoknak az expanzionista és imperialista mesterkedőknek, akik széthúzást akarnak szítani Kína és India között. Kína és India békeszerető ország és barátságuk régikeletű. Országainknak minden oka megvan arra, hogy harmonikusan éljenek, tartózkodjanak bármely agressziótól, vagy beavatkozástól, és egyetlen okuk sincs a konfliktusra, vagy arra, hogy ütköző zónát állítsanak fel. Ha egy ilyen ütköző zóna létesítését szorgalmaznák, valóban sajnálatos konfliktus alakulna ki ott, ahol egyáltalán nem volt rá ok. Figyelembe véve az indiai kormánynak ebben a kérdésben tanúsított magatartását, valamint egyes indiai felelős személyek nyilatkozatait, létfontosságúnak tartjuk, a kínai—indiai barátság megszilárdítása szempontjából, hogy ezt a kérdést teljesen megvilágítsuk.

India olyan ország, amely függetlenségét a brit imperializmus gyarmati uralmának lerázásával érte el. Békés nemzetközi környezetben kívánja fejleszteni nemzetgazdaságát, és mély elletétben áll az imperialista és gyarmatosító erőkkel. Ez az érem egyik oldala. A másik oldala az, hogy az indiai nagyburzsoázia számos kapcsolatot tart fenn az imperializmussal és bizonyos mértékig külföldi tőkétől függ. Ezenkívül a nagyburzsoázia, természeténél fogva, bizonyos törekvést táplál a külső terjeszkedés érdekében. Ezért lehetséges, hogy míg egyrészt szembeszáll az imperialista beavatkozás politikájával, többékevésbé, tudatosan vagy öntudatlanul, az imperialista beavatkozás politikájának bizonyos befolyását tükrözi. A belügyek terén,

a Nehru miniszterelnök vezette indiai kormány, általában az indiai nép akaratát tükrözi, valamint fontos és dicséretreméltó szerepet játszik a háborúval, a gyarmatosítással való szembeszállásban, és a béke megvédésében azáltal, hogy baráti külpolitikát folytat Kína, a Szovjetunió és a többi szocialista ország iránt, és nem csatlakozik az amerikai imperializmus egyetlen katonai tömbjéhez sem. De történelmi okokból az indiai nagyburzsoázia bizonyos örökséget vett át a brit gyarmati uralkodóktól, és igyekszik azt megőrizni. Természetesen, a nagy indiai nép egyáltalán nem felelős az indiai burzsoázia eme kettős jellegéért. Arról is meg vagyunk győződve, hogy nemcsak az indiai nép, de az indiai kormány minden messzetekintő és bölcs tagja is elismeri, hogy India számára az út a haladásban, az előretekintésben, és nem a hátratekintésben van. Mi is, akárcsak ők, úgy véljük, hogy korunk politikai életében sajnálatos jelenség az, ha egy olyan ország hatóságai, amely csak nemrég nyerte el függetlenségét, és még mindig fenyegeti az imperialista agresszió, beavatkozik szomszédja belügyeibe.

Köztünk és Nehru úr között lehetnek nézeteltérések ilyen vagy olyan kérdésben, de nem valószínű, hogy véleményeink különböznének ebben: Kína nem avatkozott be India belügyeibe. Csak miután kötetre menő rágalom jelent meg Indiában, akkor vágott vissza a kínai nép. Április 27-i nyilatkozatában Nehru miniszterelnök helyesen ítélte el egyes indiaiak nyilatkozatait és tetteit, mondván, hogy azok szándéka a Kína és India közötti baráti kapcsolatok aláásása. Sajnos, ezután koncentrált támadást intézett a beavatkozást elítélő kínai deklaráció ellen. De Kínának India beavatkozására vonatkozó vádja megalapozott. A kínai közvélemény gyanakvása a dalai láma úgynevezett nyilatkozatának hatelessége iránt is tényeken alapul. Világos, hogy azok a tibeti reakciósok, akik a dalai lámát elhurcolták, nem takarékoskodnak az erőfeszítéssel, hogy felhasználják a dalai láma úgynevezett nyilatkozatát arra, hogy hazájába való visszatérését megakadályozzák, és ez nem egyezik a Nehru miniszterelnök által ismételten kifejezett kívánsággal.

Ha a hidegháború nyelvéről van szó, — néhány indiai politikai személyiség és kiadvány azzal rágalmazta Kínát, hogy „új és bűnös formája az imperializmusnak", hogy „expanzionista imperializmus", hogy a tibeti lázadás leverése „katonai intervenció", „gyarmatosítás" és „banditizmus". Nem a „hidegháború nyelve"-e ez? Az ilyen „hidegháborús nyelvezet"-et egész hosszú ideig tűrtük, és ismételten a legnagyobb mérsékletről tettünk tanúbizonyságot. Még április 18-án is, Csou En-laj miniszterelnök komoly felhívást bocsátott közre az Országos Népi Gyűlésen, a kínai—indiai barátság védelme érdekében. De bármily szomorúan is kell ezt megállapítanunk, a viszonzás csak handabandázás volt a dalai láma úgynevezett nyilatkozatával, sőt féktelen, kormányunkat és népünket érő támadások. Most úgy látszik, hogy egyes külföldi országokban csökken az ellenünk indított rágalomhadjárat, és tért hódít a józan ész; de még mindig akad egy kisszámú csoport, amely szítani igyekszik a lángot. Nyíltan megmondhatjuk ezeknek az embereknek: „Ameddig nem fe-

jezitek be a Kína-ellenes rágalomhadjáratot, mi sem szűnünk meg visszavágni. Készek vagyunk ugyanannyi időt fordítani erre, amennyit ti. Készek vagyunk, mint ti, más országokat is felszólítani a velünk való szövetkezésre."

Mint már mondottuk, igen sok ember beszél a világon ma a tibeti kérdésről, és igen különböző szempontokból ítélnek. Nehru miniszterelnök kulonbözik igen sok, Kína iránt nyilvanvalóan rosszindulatú embertől. Bizonyos fokig nem ért egyet velunk a tibeti kérdésben. De általában a kínai—indiai barátság híve. Erről semmi kétségünk nincs. Azért adtunk ilyen részletes választ Nehru miniszterelnök szemrehányásaira (érintve természetesen sokhelyütt azokat az embereket, akik nyilvánvalóan rosszindulatúak irányunkban), mert teljes meggyőződésünk, hogy a nézeteltéréseket csökkenthetjük és a vitát megoldhatjuk. Lehet, hogy érvelésünk kissé éles volt, mivel hazánk és a tibeti nép érdekeiről van szó. De mégis reméljük, hogy lényegét tekintve, vitánk népeink kölcsönös megértése és népeink és kormányaink kölcsönös barátsága javára válik. Mi teljes mértékben egyetértünk a Nehru miniszterelnök által a kínai néphez oly őszintén és komolyan intézett szavakkal: „Minden vágyunk, hogy fenntartsuk a barátságot India és Kína között, és tragédia lenne, ha Ázsia két nagy országa, India és Kína korszakok óta békés szomszédok, most ellenséges érzületeket táplálnának egymás iránt." A kínai—indiai barátság régikeletű, és szilárd alapokon épült. Alapvető érdekeink azonosak és fő ellenségünk is azonos, bizonyára nem fogjuk tehát elfeledni közös érdekeinket és nem fogunk beleesni a közös ellenség csapdájába. Nehru miniszterelnök kijelentette, hogy India egyáltalán nem óhajt beavatkozni Tibetben. Forrón üdvözöljük ezt a baráti nyilatkozatot. Abban a pillanatban, amelyben az indiai kormány megszunteti a tibeti kérdésbe való, szavakkal és tettekkel való beavatkozást, ez a vita végetér. Szeretnénk ünnepélyesen biztosítani minden indiai hazafit, aki India biztonságát szívén viseli, hogy a demokratikus és virágzó tibeti autonóm terület, Kína soknemzetiségű népei nagy családjának tagja, a Kína és India közti barátság megszilárdításának és erősödésének eszköze lesz: és nem jelent majd, nem is jelenthet semmiféle „fenyegetést" az Indiai Köztársaság ellen. A szocialista Kína békés, jószomszédi politikája örök időkre tántoríthatatlan, és hasonlóképpen megingathatatlan — akár a Himalája — országaink csaknem 1 milliárd 100 millió főnyi népének barátsága. A rágalmazók szennyes mocskolódása pedig alaptalan. Kína sohasem avatkozott és nem is fog beavatkozni India ügyeibe. Amikor 1954 októberében Nehru miniszterelnök Kínába látogatott, azt mondotta: „Kína és India két hasonló problémákkal szembenálló nagy ország, amely határozottan megindult a haladás útján. Kölcsönös megértésük mértékétől függ nemcsak Ázsia, hanem az egész világ jóléte. Napjaink világfeszültsége követeli, hogy együtt dolgozzunk a békéért."

Azt óhajtjuk, hogy országaink népei örökké emlékezzenek az igazságra, amelyre Nehru miniszterelnök e szavakban rámutatott. Mint a kínai nép, úgy az indiai nép is mindig nagyrabecsülte a

kínai—indiai barátságot Határozott meggyőzodesunk, hogy az indiai széles tomegek, muhely a valódi tenyek napfenyre kerulnek, felismerik es visszautasítják a kínai—indiai kapcsolatokat megmételyező rágalmakat, és mindkét ország összes érdekelt személyiségei közös erőfeszítéseket tesznek Kína és India, a két ország népei, folytatjak a baráti egyuttmukodést a bekés építés ugyéert, és tovabbra is kéz a kézben haladnak majd az Ázsia és az egesz világ békéjéért folytatott harcban.

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Szocialista mezőgazdaság — gazdag parasztélet

— DOBI ISTVÁN ELVTÁRS KÖNYVÉRŐL —

Hazánkban az ellenforradalom óta a proletárhatalom megvédése és megszilárdítása mellett a legnagyobb jelentőségű és legfontosabb társadalmi esemény a termelőszövetkezeti mozgalomnak az év első három hónapjában bekövetkezett nagyarányú előretörése volt. E három hónap alatt ugyanis a termelőszövetkezetekben élő parasztcsaládok száma 143 ezerről 439 ezerre, azaz több mint háromszorosára növekedett, szántóterületük pedig 1 261 000 kh-ról 3 240 000 kh-ra, vagyis közel háromszorosára nőtt. Sokan — különösen akik nem vettek részt az utóbbi két és fél év falusi politikai munkájában — nem értik, nem látják világosan, hogy e nagyfontosságú társadalmi esemény hogyan ment végbe. Akik viszont részt vettek ebben a munkában, de helyzetüknél, lehetőségeiknél, munkakörüknél fogva csupán egyes részkérdésekben, a munka egyes részleteiben rendelkeznek kellő tájékozottsággal, az összefüggéseket nem látják elég világosan. Éppen ezért Dobi István elvtársnak, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa és a Termelőszövetkezeti Tanács elnökének a közelmúltban megjelent könyve a legszélesebb körökben, városi és falusi olvasóknál egyaránt nagyfokú érdeklődésre tarthat számot. A könyv lapjain keresztül ugyanis sorra elővillannak e két és fél év mezőgazdasági politikájának legfontosabb építőkövei, amelyeken a falu szocialista átalakításában ez év elején elért hatalmas eredmények nyugszanak, s felismerhetők mindazok az összefüggések, amelyek az idei termeloszovetkezeti előretörés okaiként fontosnak tekinthetők. Mindezeket az olvasó olyan szerző tollából ismeri meg, akinek jelentős szerepe volt e politika kialakításában.

A könyvben közölt cikkek, beszédek, felszólalások sokoldalúan mutatják be a *pártnak az ellenforradalom utáni politikáját*, amely következetesen, lépésről lépésre segítette elő a párt újjáépítését, a munkásosztály hatalmának megerősítését, a munkás-paraszt szövetség megszilárdítását, az erős népi hatalom kialakulását. Ez az az alap, amelyre e két és fél év eredményei — köztük a mostani termelőszövetkezeti fejlődésben bekövetkezett eredmények is — épültek, s épülnek.

A pártnak és a kormánynak közvetlenül az ellenforradalom után kialakított politikája alapvető jelentőségű volt országunk egész további fejlődése számára. Ezen belül fontos szerepe volt a dolgozó parasztság, s általában a mezőgazdaság irányában kiala-

kitott politikai elveknek, gyakorlatnak. Dobi elvtárs könyvében az olvasó megismerheti ennek a politikának sok fontos részletét. Végigvonul pl. rajta az a gondolat, amely az ellenforradalom óta állandóan vezette, s vezeti ma is pártunkat, kormányunkat, a *bizalom a dolgozó parasztság iránt.* Ez megmutatkozott pl. olyan nagy horderejű intézkedésekben, mint a kötelező beszolgáltatás eltörlése, a szövetkezeti szervezésben egyes helyeken korábban előfordult erőszakoskodások és a kötelező termelési előírások megszüntetése stb. Ez utóbbinak a parasztságra gyakorolt kedvező hatását állapította meg Dobi elvtárs 1957 nyarán, a kedvező aratási kilátások alapján: *„Magába a termelésbe sem a párt, sem a kormány nem szólt bele közvetlenül* és ha ez a parasztság iránt érzett bizalomnak is a jele volt — mint ahogy az volt —, akkor a mostani szép termeskilátásaink arról tanúskodnak, hogy *a parasztság ezekben a nehéz időkben méltó volt erre a bizalomra.* Ennek megvan a politikai jelentősége is. A dolgozó parasztság nemcsak akkor állt a népi hatalom mellé, amikor a földreformot, a tanácsi rendszert védelmezte, az ellenforradalmi agitátorokat elzavarta a faluból. A munkás-paraszt állam, a népi demokrácia oldalára állt akkor is, amikor szántott és vetett, alkalmas időben és jól elvégezte a tavaszi munkát." (23. old.) A dolgozó parasztság iránti bizalomnak jelentős szerepe volt abban is, ahogy a párt a kötelező állami beszolgáltatás eltörlése után az új mezőgazdasági felvásárlási és árrendszert kialakította. A könyvben sok példát talál az olvasó arra, hogy az új felvásárlási és árrendszer milyen változásokat hozott a mezőgazdasági termékek kedvezőbb értékesítése, s ezen keresztül a termelési kedv fokozódása, az anyagi érdekeltség növelése érdekében. Az új felvásárlási árak olyanok, hogy azok alapján *„szorgalmas munkájuk után a termelők, termelőszövetkezetek és egyénileg gazdálkodók egyaránt, tisztességes jövedelmet érhetnek el".* (34. oldal.) Ugyanakkor biztosította az állam, hogy a bérből-fizetésből élők, és a mezőgazdasági lakosság jövedelme megfelelő arányban álljon egymással, és a városi fogyasztók a mezőgazdasági termékeket megfelelő árakon kapják meg. Fontos elve volt az új felvásárlási árak kialakításának, hogy megfelelő árarányokat biztosítson, s ily módon a réginél jobban ösztönözzön a népgazdaságilag fontosabb termékek termelésére. Ezt legjobban a sertés és szarvasmarha felvásárlási árának arányosítása példázza; a régebbi árakkal szemben — amelyek a sertéshizlalás számára rendkívül kedvezőek voltak, a szarvasmarha-hizlalás számára viszont nem — előnyösebbé vált a népgazdaságilag nagyobb értéket képviselő szarvasmarhatartás és hizlalás anélkül, hogy közben a szintén rendkívül fontos sertéshizlalásban a termelők anyagi érdekeltsége megszűnt volna. Az új felvásárlási rendszer és árpolitika megfelelő kialakítása az ellenforradalom óta eltelt időszak egyik legfontosabb, legnagyobb horderejű cselekedete volt.

A párt és a kormány minden mezőgazdasági intézkedésénél, cselekedeténél az úgynevezett „kettős feladat" követelményeit tartotta szem előtt. Ennek lényege az, hogy: *„Növelnünk kell a termelést, és rendületlen elhatározottsággal folytatnunk a mező-*

gazdaság szocialista átszervezését." (194. oldal.) Nyilvanvaló ugyanis, hogy a mezogazdaság szocialista atalakitasával valik csak teljessé hazánkban a szocialista társadalmi gazdasági rendszer kiépítése, csak akkor mondhatjuk el, hogy végigvittuk nálunk is a szocialista forradalmat. A mezőgazdaság szocialista átalakításával ugyanakkor a termelőerők magasabb szintű, gyorsabb fejlődése számára teremtjuk meg a lehetőségeket. Az átalakítást azonban az egész dolgozó nép, a népgazdaság érdekeinek megfelelően csak akkor oldjuk meg helyesen, ha közben a termelés színvonala sem esik vissza. Ellenkező esetben veszélyeztetnénk a népgazdaság szükségleteinek megfelelő kielégítését, dolgozó népunk jó ellátását. A kettős feladat nem új, nem az ellenforradalom óta bevezetett fogalom nálunk. Már az ellenforradalom előtt is a mezőgazdaság fejlesztésének fontos irányelve volt. Az ellenforradalom óta azonban ennek érvényesítése jóval kovetkezetesebb.

A párt ellenforradalom utáni mezőgazdasági politikájában jelentős szerepe volt az agrárpolitikai tézisek elkészítésének, kiadásának. Jelentőségére és a párt munkájának új, eredményes módszereire jól mutatott rá Dobi elvtárs, amikor a következőket mondotta: „A pártvezetésnek a mezőgazdaság és a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésére irányuló munkássága alaposságát és egyszersmind a dolgozó parasztság iránt tanúsított bizalmát fejezi ki az a tény, hogy a téziseket országos viszonylatban megvitatásra bocsátotta. E vita tapasztalatai, melyben termelőszövetkezeti és egyéni parasztok egyaránt részt vettek, azt mutatják, hogy a tézisekkel a parasztok is egyetértenek és hogy a tézisek alapjan szuletett határozatok végrehajtása során számíthatunk tamogatásukra. S ez azért van így, mert ebben a határozatban kifejezésre jut, hogy a mezogazdaság szocialista átépítése kozben elsősorban a parasztemberek meggyőzésére kell a legnagyobb gondot fordítani, mert nélkuluk helyesen és eredményesen nem tudjuk a megfelelő előrehaladást biztosítani." (90—91. oldal.) Valóban! A dolgozó parasztokra rendkívul nagy hatást gyakorolt az, hogy a part az agrártézisekben lefektetett elveknek megfelelően őszintén és nyíltan tárgyalt és tárgyal veluk, ígéreteit, célkitűzéseit pedig mindig következetesen betartotta. A parasztság megértést, emberséget tapasztalt a begyűjtés eltörlésénél. Ugyanakkor látta, tapasztalta azt is, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakítása a párt két és fél évi politikájának központi feladatát képezi, de az a régebbinél helyesebb módszerekkel folytatódik tovább. Ezért a két és fél év alatt állandóan erősödött mind a szövetkezeti, mind az egyéni parasztokban a bizalom a párt és kormány iránt, erősödött végső soron a munkás-paraszt szövetség.

A termelőszövetkezeti mozgalom ez évi nagyarányú előretörésének fontos feltétele volt a meglevő termelőszövetkezetek irányában folytatott helyes politika, azok két és fél éven keresztül tartó állandó, következetes és megfelelő elvek szerinti megszilárdítása. „Nem arról van szó — mondja könyvében Dobi elvtárs —, hogy ingyenélő szövetkezeteket neveljünk"... hanem arról, hogy: „a szocializmust építő állam amellett, hogy meg-

biosüli az egyénileg gazdálkodó parasztok munkáját, *állandó és szervezett politikai és gazdasági segítséget nyújtson a termelőszövetkezeteknek"*. (181. oldal.) A megszilárdítás érdekében nyujtott állami segítség, támogatás lényegé ebben az elhatárolásban van. Nem ingyenélő szövetkezeteket nevelni, vagyis nem adni munkaegységkiegeszítésre az állam pénzét, pl. azoknak a termelószovetkezeteknek, ahol rosszul dolgoztak, nem gondozták kielégítoen földjeiket, állataikat, s ezért kevés lett a termelés, a jövedelem. Ellenben messzemenő segítséget, támogatást kell nyújtani ahhoz, hogy gyarapítsák a közös vagyont, építkezzenek, állatokat, felszereléseket vásároljanak, gépi munkával, műtrágyázással, öntözéssel, minőségi vetőmagvak használatával és egyéb módon, szorgalmas munkával minél magasabb termelési színvonalat erjenek el. Az állam akkor jár helyes úton a termelőszövetkezetek támogatásában, ha azok tagjai nem a szövetkezet számára nyújtott anyagi eszközök szétosztásából érnek el az egyéni parasztoknál magasabb életszínvonalat, hanem azáltal, hogy több árut termelnek, s ennek bevételeiből növelik a tagság jövedelmét. Ha nem ezt tesszuk, akkor az egyénileg gazdálkodó parasztemberek a szövetkezeti tagok magasabb életszínvonalában nem a nagyüzem fölényét látják, hanem azt mondják: „könnyű a szövetkezeti parasztoknak jól élni az állam pénzéből. Mi lesz azonban akkor, ha mindenki szövetkezeti paraszt lesz?" Ily módon a termelőszövetkezetek megfelelő elvek szerinti állami támogatása a mozgalom továbbfejlesztésének is fontos politikai tényezője. Az elmúlt két és fél év mezőgazdasági politikájának fontos eredménye, hogy az állami támogatásnak ezt a lényeges elvét általában sikerult következetesen érvényesíteni.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása azonban csupán az állam segítségével nem biztosítható. Az állami segítségnek, támogatásnak mindössze kiegeszítő szerepe van, s a szovetkezet jó működése, megerősödése elsősorban a tagok szorgalmas, munkáján, a jó vezetésen, a saját erővel végrehajtott gazdaságfejlesztési tevékenységén múlik. Az élet számtalan példával bizonyitja ennek a megállapításnak az igazságát. Az ugyanolyan adottságokkal rendelkező termelőszövetkezetek között sokszor nagyon lényeges különbségek vannak. Ennek az az oka, hogy ahol jó a vezetés, szorgalmas a tagság, ott jól tudnak élni az állami támogatás által biztosított lehetőségekkel, s azt nagyszerűen fel tudják használni a saját jó munkájuk kiegészítésére. Az ilyen termelőszövetkezeti gazdaságok gyorsan fejlődnek, jó eredményeket érnek el, mások viszont ugyanolyan adottságok mellett is kisebb mértékben haladnak előre.

A könyv a szövetkezeti élet számos területét sorolja fel, ahol a jó vezetésnek, szorgalmas munkának rendkívül nagy szerepe van. Gazdasági téren pl. számos helyen aláhúzza *az okszerű talajerőgazdálkodás, a talaj termőképessége állandó növelésének jelentőségét.* Itt még valóban sok javítanivaló van. Termelőszövetkezeteink a 4—5 évenként szükséges kh-kénti 150—200 mázsa szervestrágya helyett csak 6—10 évenként adnak ilyen mennyiségű szervestrágyát szántóföldjeikre. Ilyen körülmények között a talaj termőképessége nem foko-

zódik, hanem csökken, ami a termelés színvonalának csokkenésével jár együtt. Ez pedig nem megengedhető. Ezen a bajon pedig nem az államnak, hanem maguknak a szövetkezeti vezetőknek, tagoknak kell elsősorban segíteni.

Hasonlóképpen több helyen foglalkozik a könyv a termelőszövetkezetek állattenyésztésének fejlesztésével, az állatállomány növelésének feladataival. „Gazdasági körülményeiket tekintve termelőszövetkezeteinkben *a legtöbb tennivaló az állattenyésztés terén van*" — mondja a szerző (37. oldal). Így van ez azért, mert nálunk a termelőszövetkezeti mozgalom egészen a legutóbbi időkig döntően a szegényparasztok, s ezen belül is elsősorban az agrárproletárok mozgalma volt. A szegényparasztok viszont kevés állatot tudtak bevinni a közös gazdaságba, hiszen maguknak sem igen volt állatuk. Azok a paraszti rétegek, akik jelentős állatállománnyal rendelkeztek, távoltartották még magukat a termelőszövetkezetektől. Érthető az állatállomány fejlesztésével kapcsolatos nehézség, probléma abból a szempontból is, hogy az ellenforradalom alatt a termelőszövetkezeti vagyonból elsősorban és leginkább az állatállományt érte a legsúlyosabb kár. Végül érthető azért is, mert a közös állattenyésztés megteremtése hosszabb folyamat, és jelentős beruházásokat igényel, istállókat kell építeni, tenyészállatokat beszerezni, megfelelő takarmánykészletre van szükség stb. Éppen ezért helyes és szükséges volt az elmúlt évek során a közös, nagyüzemi állattenyésztés fejlesztését a termelőszövetkezeti megszilárdítás egyik központi feladataként előtérbe állítani, s bár lényeges változások vannak már e téren, helyes ezt tenni jelenleg és a jövőben is.

A megszilárdítás további fontos feladata *a minél nagyobb mértékű gépesítés*. Ezáltal lehetővé válik ugyanis a mezőgazdasági munkák legmegfelelőbb időben és jobb minőségben való elvégzése. A gépesítés segítségével könnyebbé válik a munka, s ugyanannyi ember több feladatot tud elvégezni, mint korábban. A termelőszövetkezetekben a gépesítés két módon: a gépállomások segítségével és termelőszövetkezeti gépekkel oldható meg. A gépállomásokon keresztül az állam elsősorban az újonnan alakult, még gyenge termelőszövetkezeteknek tud leginkább segítséget nyújtani, továbbá valamennyi termelőszövetkezetben a főbb munkák gépesítéséhez, amelyekhez a szükséges gépek beszerzése a termelőszövetkezeteknek költséges lenne, és azokat esetleg megfelelően kihasználni nem tudnák. Ezért helyes az a kialakult gyakorlat, hogy a már megerősödött termelőszövetkezetek számára tettük lehetővé univerzális traktor és hozzávaló munkagép vásárlását, s egyes esetekben szántótraktor vásárlását is.

Rendkívül fontos, hogy *termelőszövetkezeteink működésében érvényesüljenek azok a szocialista alapelvek, amelyek nélkül nem szocialista termelőszövetkezetekről, hanem csak álszövetkezetekről beszélhetnénk*. Ezek az alapelvek az alapszabályban vannak rögzítve, s ennek megfelelően az állam törvényben és alapszabálymintában rögzíti azokat. A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben az egyik ilyen legfontosabb alapelv, hogy a háztáji gazdaság méreteit meghaladó ter-

melőeszközök közösek legyenek. Az ellenforradalom után több olyan termelőszövetkezetünk volt, ahol lazán kezelték a háztáji gazdaságok ügyét és a megengedettnél nagyobb háztáji gazdaságot tartottak. Ez nyilván helytelen, mert elvonja a tagot a közös munkától, s ily módon a közös gazdaság erősítése ellen hat. Hasonló fontos alapelv, hogy közösen végezzék a munkát a termelés minden ágában. Ezt is megsértették azokon a helyeken, ahol részesműveléssel és egyéb módon lényegében bérmunkát végeztettek a kívülállókkal. E két alapelven túl azonban számos olyan fontos szabálya van a szövetkezeti életnek, amelyek maradéktalan érvényesítése a szocialista jelleg biztosítása szempontjából elengedhetetlenül fontos. Dobi István elvtárs könyvének a termelőszövetkezeti megszilárdítás fentiekben említett, és még számos egyéb kérdésével foglalkozó része azontúl, hogy rávilágít, hogyan, miként teremtettük meg az ez évi fejlődés egyik legfontosabb feltételét, a meglevő termelőszövetkezetek nagyfokú erősödését, rendkívül aktuális a jelenlegi és a jövőbeni feladatok szempontjából is. Aligha sikerült volna a termelőszövetkezetek számszerű gyarapodásában ez év tavaszán e nagyarányú fejlődést, s ami ennek alapja volt, a dolgozó parasztok gondolkodásában az ehhez szükséges fordulatot elérni, ha meglevő termelőszövetkezeteink az ellenforradalom óta eltelt időszak alatt állandóan és fokozatosan nem erősödnek és többségük nem válik jól működő, példamutató termelőszövetkezeti nagyüzemmé. Szövetkezeteink azonban ezen időszak alatt sokat erősödtek. 1958 szeptemberében Dobi István már jogosan mondhatta Nagyszénason: „Bár a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek még csak körülbelül a fele gazdálkodik oly módon, hogy elmondhatjuk róluk, majdnem megfeleloképpen kihasználják a nagyüzemi lehetőségeiket, mégis megállapíthatjuk, hogy *a fontosabb növényekből valamennyi szövetkezet nagyobb termésátlagot ért el, mint amekkora ugyanazon a vidéken az egyénileg gazdálkodó parasztok átlagos termése volt.*" (220. oldal.) Így volt ez azonban az állati termékhozamok tekintetében is, ahol szintén a legtöbb területen elérték, meghaladták termelőszövetkezeteink az egyéni gazdaságokat. (Pl. az egy tehénre jutó tejhozam 1958-ban az egyéni gazdaságokban 2060 liter volt, a termelőszövetkezetekben pedig 2380 liter.) A szövetkezetekben megjavult a munkafegyelem, nagyobb a rend, mint régebben, s ezért megváltozott az egyéni parasztok tömegeinek véleménye is a szövetkezeti nagyüzemi gazdaságokról. Mivel egyre rendezettebb, kialakultabb, jól jövedelmező gazdaságokat látnak maguk előtt, ahol a tagság szorgalmas munkája nyomán magasabb életszínvonal alakul ki, egyre több egyéni paraszt igényli a maga számára a termelőszövetkezeti utat.

Végső soron tehát a párt következetes marxista—leninista politikája, a szilárd proletárdiktatúra, az erősödő munkás-paraszt szövetség, a párt és a kormány politikája iránti bizalom, a meglevő szocialista nagyüzemek példamutatása alapján a termelőszövetkezetek számszerű továbbfejlődése számára is kedvező feltételek alakultak ki. Dobi elvtárs ezt a helyzetet a következőképpen jellemezte: „akik isme-

rik a falut, velem együtt megmondhatói annak, hogy mezőgazdaságú sikereinkhez nem kis mértékben járult hozzá *a párt és kormány mezőgazdasági politikája* — az a bizalom, amit a párt politikája, a forradalmi munkás-paraszt kormány keménykezű, de ugyanakkor emberséges, nyugodt és öntudatos politikája — a dolgozó parasztság széles tömegeiből kiváltott. És ha hangoztatjuk — mert joggal hangoztatjuk —, hogy a szövetkezeti parasztság milyen nagy vizsgát tett, milyen keményen helytállt a szocialista mezőgazdaság mellett, meg kell mondanunk azt is, hogy a párt és a kormány iránti bizalom hétről hétre növekedett és növekedik azoknak a dolgozó parasztoknak a körében is, akik még nem értették meg a szocialista nagyüzemi mezőgazdálkodás magasabbrendűségét, de munkájukkal kifejezték hűségüket a népi hatalom iránt." (140—141. oldal.) Már 1958 derekán kialakult tehát olyan helyzet, amelyben okosan, nem elrontva, hanem gyarapítva az eddigi eredményeket, nagyobb léptekkel haladhattunk előre a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztésében is. A fontos csak az volt, hogy valóban okos, helyes, marxista—leninista módszereket alkalmazzunk, s elkerülve a régebbi hibákat, a munkás-paraszt szövetség további erősödése alapján haladjunk előre. Dobi elvtárs könyvében számtalan példa, utalás van erre vonatkozóan.

A könyv egyik fontos gondolata, hogy: *„A mezőgazdaság szocialista átszervezése, a szövetkezetek fejlesztése érzelmi kérdés is, nemcsak gazdasági".* (120. oldal.) Sokszor tapasztaltuk ugyanis, hogy az a dolgozó paraszt, aki már maga is felismerte a szocialista nagyüzemi gazdálkodás fölényét a kisuzemmel szemben, meg mindig nem szakított a regivel, s nem lépett az uj útra, nóntően azért, mert érzelmileg még ezer szál kötötte, és köti a régihez, a megszokotthoz, a kisparcellához. Anelkül, hogy a dolgozó paraszt e téren is — vagyis érzelmileg — ne kerülne közel a termelőszövetkezethez, jelentős fejlődést e téren elérni nem lehet.

Az egyik legjelentősebb kérdés, amely a dolgozó parasztot köti a kisparcellához, a retteges az öreg kortól, tényem attól, hogy idős korában — amikor már munkaképtelen lesz — miből fog megélni. Hatalmas előrelépést jelentett e téren az idős termelőszövetkezeti parasztok intézményes nyugdíjbiztosításának rendezése. Ennek jelentőségéről Dobi elvtárs a következőket mondotta: „Nyugodtan mondhatjuk, hogy a termelőszövetkezeti tagok intézményes nyugellátásáról szóló törvényerejű rendelet, amelynek alapján már napjainkban is folyamatban van a kivételes nyugdíjak megállapítása és folyósítása, olyan eredménye szocializmust építő rendünknek és a termelőszövetkezetekben való paraszti tömörülésnek, amilyenre *más társadalmi rendben gondolni sem lehet, s amilyenhez hasonló emberi gondoskodásról felszabadulás előtti életünkben szó sem lehetett."* (152. oldal.) A termelőszövetkezeti parasztok nyugdíjbiztosítása megoldja az egyik legnehezebb érzelmi kérdést, a nyugodt öregkor problémáját dolgozó parasztságunk számára. Mivel ma már dolgozó parasztságunk többsége biztosítottnak látja öreg napjaira a megfelelő életkörülményeket a termelőszövetkezeteken belül, nyugodtabb szívvel

vág neki a részéről még kellően ki nem tapasztalt új életformának, a termelőszövetkezeti életnek.

Hasonlóan rendkívül fontos kérdés dolgozó parasztjaink számára az, hogy ragaszkodik a régihez, csupán azért, mert azt már megszokta, mert az apja, nagyapja, elődei életformáját nehezen cserélli fel új életformára akkor is, ha papíron, ceruzával a kezében pontosan ki tudja számolni, hogy az új élet mennyivel jobb lenne az ő számára. Vakság lenne tőlünk, ha nem látnánk az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok magatartásának ezt az oldalát. Ezért fontos, hogy nagyfokú türelmet tanúsítsunk irányukban, s mutassunk rá a termelőszövetkezeti élet emberileg is vonzó vonásaira. Jó példa erre, ahogyan Dobi István a nagykőrösi „Arany napok" alkalmával az ottani parasztemberek előtt szóvá tette ezt a kérdést. „Én mégis szeretném paraszttestvéreimnek figyelmébe ajánlani, hogy *ezt az apró gazdaságukkal való fáradsztó, költséges pepecselést ne tekintsék haladó hagyománynak*... Lesznek itt gyümölcsösök, szőlők és zöldségkertek, *de nem emberi verejtékkel fogjuk öntözni*, hanem gépekkel műveljük, és hogy ezt megtehessük, minél tágasabbra kell majd kitolnunk a kertjeink kerítéseit, termelni fogunk a mezsgyéken is; nem parcellákban, hanem ezer holdakban fogunk számolni." (76. oldal.) Vagy más helyen: „Óriási gazdasági és társadalmi átalakulás folyik az öt világrészen. Elképzelhető-e, hogy ez az átalakulás elindul és be is fejeződik Budapesten, de meg lehet állítani Soltvadkerten? Befejeződik Pécsett, Komlón, de húsz-harminc-ötven parasztember fel fogja tartóztatni Rózsafán? Elképzelhetetlen. És mi értelme az ellenállásnak, ha a szocialista rendszer a tömegeknek, *az egész népnek felemelkedést, könnyebb életet, boldogulást* tud hozni a régi, nehezebb élete helyett? Semmi értelme." (113. oldal.) Csakis ily módon, okos és meggyőző érveléssel, dolgozó parasztságunk belső gondjait, vívódásait megértve, s azok megfelelő megválaszolását elősegítve lehet eredményesen elősegíteni a döntést, a termelőszövetkezeti útra térést. Dobi István írásai, beszédei jó példát mutatnak arra, hogy hogyan kell a parasztemberek nyelvén, az ő gondolatvilágukba beilleszkedve érvelni, vitatkozni velük, s elősegíteni azt, hogy minél előbb a termelőszövetkezeti utat válasszák.

Az idei termelőszövetkezeti fejlődés fontos sajátossága volt, hogy — főleg a dunántúli kis községekben — egész községek dolgozó paraszti lakossága egy időben lépett a termelőszövetkezeti útra. Ez a mezőgazdaság szocialista átalakításának rendkívül fontos és egészséges új vonása hazánkban, amely sok tekintetben eltér és kedvezőbb feltételeket teremt, mint a régebbi fejlődés, amikor a községek dolgozó parasztjainak csupán egy része alakított termelőszövetkezeteket. Ily módon lehetővé válik ugyanis a részleges tagosítások elkerülése, amely bármilyen jól szervezzük is meg azok végrehajtását, menthetetlenül sérelmeket okoz az érintett egyénileg dolgozó parasztoknál. Ezentúl egész községek dolgozó paraszti lakosságának egyidejű termelőszövetkezetbe lépése a falu közhangulatának megváltozása szempontjából is igen jelentős, mivel rövid idő alatt a túlnyomóan

egyéni paraszti közhangulat, termelőszövetkezeti közhangulattá alakul át. Az idei termelőszövetkezeti fejlődés ezen új vonásának kialakításában jelentős szerepe volt Dobi elvtársnak, aki már az előző évek során rámutatott ezekre az előnyökre. Az erre vonatkozó javaslatról mondotta: „arra törekedtünk, hogy rámutassunk az adottságokra, amelyek alapján meg tudjuk teremteni a termelőszövetkezeteink számszerű fejlesztését lehetővé tevő feltételeket úgy, hogy e fejlesztési törekvésünk találkozzék a parasztság akaratával és legalább 3 millió katasztrális hold földön anélkül csináljunk szövetkezeti gazdálkodást, hogy tagosítanunk kellene." (153. oldal.) Az élet a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének ezt az irányát teljes mértékben igazolta.

A mezőgazdaság szocialista átalakítása rendkívül nagy jelentőségű, forradalmi tett. Éppen ezért nagy felelősség ebben a munkában részt venni. Ennek a felelősségnek a tudatában kell lennie mindazoknak, akik akár egy, vagy néhány dolgozó parasztot, akár a parasztság ezreit, százezreit, millióit az új útra vezetik. De vajon kiknek a felelősségéről van szó? „A magyarországi mezőgazdaság szocialista átalakításáért felelős a párt és a kormány, felelősek az állami vezetők. De odalent a faluban már *a helyi vezetők felelőssége* lép előtérbe" (113. oldal) mondja a szerző. A felelősségérzet különösen akkor szükséges, ha látjuk, hogy a dolgozó parasztok számára az új, a szövetkezeti út jobb életet, az ország számára több mezőgazdasági terméket, az egész dolgozó nép számára magasabb életszínvonalat tud biztosítani, mint a régi, kisparaszti gazdaság, és elmulasztjuk ezt megmagyarázni dolgozó parasztjainknak, nem segítjük elő, hogy mielőbb erre az útra lépjenek. „Mindannyiunk felelősségéről" beszél könyvében Dobi elvtárs a mezőgazdaság szocialista átalakításával kapcsolatban, és joggal! Ez a feladat egész dolgozó népünk ügye, társadalmi ügy. Dolgozó társadalmunk minden rétegének közvetlen érdeke fűződik a falu szocialista átalakításához, s ez évi eredményeinkben rendkívül fontos szerepe volt annak, hogy ezt az ország jelentős részén sikerült megértetni.

A falu szocialista átalakítása nálunk is — mint mindenhol — a hazai és külföldi ellenséges elemek elleni szakadatlan harcban megy végbe. Főleg az ellenforradalom mutatta meg, hogy országunkon belül és kívül mily sok ellensége van szocialista rendszerünknek. Megmutatta azonban azt is, hogy barátaink, segítőtársaink száma még több és erejük az ellenség erejénél jóval nagyobb. A könyv számtalan példával bizonyítja a proletár nemzetköziség konkrét megnyilvánulásait, amelynek jelentősége a falu szocialista átalakításában is rendkívül nagy. Végső soron a könyv mondanivalójának lényegét abban foglalhatnánk összze, hogy *a párt vezetésével, a munkás-paraszt szövetség erősítése útján, munkásosztályunkra, szocialista vívmányainkra, köztük meglevő termelőszövetkezeteink és állami gazdaságaink számos nagy eredményére támaszkodva okosan, türelmesen és emberségesen győzzük meg a még egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztokat a termelőszövetkezeti út helyességéről. Cáfoljuk meg ennek érdekében az ellenség rágalmait, oszlassuk el a dolgozó*

parasztok kételyeit, s bátran támaszkodjunk nemzetközi méretekben is barátaink tapasztalataira, segítségére.

A fentiekben csupán néhány gondolatot emeltünk ki Dobi István elvtársnak, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa és a Termelőszövetkezeti Tanács elnökének a „Szocialista mezőgazdaság — gazdag parasztélet" című könyvéből. Az olvasó számos egyéb nagyon fontos gondolatot találhat benne. Célunk azonban nem az egész könyv részletes ismertetése volt, csupán az, hogy minél több olvasónkban felkeltsük az érdeklődést e nagyon fontos és hasznos, értékes írás iránt.

Keserü János

A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája*

Csak most, a 40. évforduló alkalmával ismertük fel igazán, mennyire felderítetlen területe volt történetírásunknak az első magyar proletárdiktatúra időszaka, mai törekvéseinknek mekkora erőforrását hagytuk feltáratlanul, amikor több mint egy évtizedig, eléggé keveset tettünk, hogy egész nagyságában bemutassuk a Tanácsköztársaság küzdelmes és dicső napjait. De a Tanácsköztársaság egész történetén belül különösen elhanyagolt, mellőzött volt az 1919-es kultúrpolitika kérdése. A Párttörténeti Intézet gondozásában most, az évforduló alkalmából megjelent kötet már az első — de mindjárt fontos — lépést jelenti előre ennek kutatásában. A kötet tartalmas bevezetése, az összegyűjtött művelődéspolitikai rendelkezések, a Függelékben közölt jelentések, cikkek, s végül a sokoldalú bibliográfiai apparátus, alapját, kiinduló pontját alkotja majd — reméljük — a most már nagyobb ütemben megindúló, részletekig menő kutatásnak. De nemcsak a kutató történészek számára lesz ez a kötet jó alapvetés, hanem eredményesen fogják használni az oktatók és tanulók tízezrei is, akik már régen érezték munkájuk során e kötet hiányát s akik most, ebből fogják tanulmányozni addigi haladó kulturális törekvéseink csúcspontjának, 1919 kultúrpolitikájának dokumentumait.

„A Tanácsköztársaság megszünteti a burzsoázia műveltségi kiváltságát és megnyitja a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét. Ezért a munkások és földművesek számára ingyenes és a műveltség magas fokát nyújtó tanítást biztosit." A Tanácsköztársaság Alkotmányának ezt a kulturális vonatkozásban alapvető tételét iktatták a szerkesztők a kötet élére s a kép, ami az olvasó előtt kibontakozik, azt bizonyítja, hogy a Tanácsköztársaság kulturális munkásai a diktatúra rövid és küzdelmes 133 napja alatt rendkívüli energiával és odaadással dolgoztak ennek a szocialista célkitűzésnek a megvalósításán.

* **A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája. Válogatott rendeletek, dokumentumok, cikkek.** Sajtó alá rendezte Petrák Katalin és Milei György. Gondolat Kiadó, 1959.

A kötet szerkesztői a közölt rendeleteket a művelődéspolitika *főbb ágazatai* szerint csoportosítják. A közoktatásügyi rendeletek sorában első helyen közlik azokat az intézkedéseket, melyek az egész közoktatásügyre vonatkoznak: itt különösen fontosak azok, amelyek lényegében véve még a demokratikus feladatok megoldását célozzák, amelyeket, évtizedes elmaradottságunk következtében, a szocialista forradalomnak kellett megoldania. Az egyház és az állam szétválasztásának végrehajtása, az iskolai hitoktatás megszüntetése a legfontosabb lépést jelentette az egységes állami oktatás megteremtése felé. Ezt célozta a Forradalmi Kormányzótanács március 29-i XXVI. sz. rendelete, amely kimondotta a nem állami nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételét. A Tanácsköztársaság vallásügyi politikájának következetességét bizonyítja az, hogy ugyanakkor, amikor az egyházi birtokot és vagyont köztulajdonba vette, külön rendeletben mondotta ki, hogy a vallást minden ember magánügyének tekinti és a vallás szabad gyakorlatát mindenki számára biztosítja. Az erre a kérdésre vonatkozó iratok véglegesen megcáfolják az ellenforradalmi korszak történészeinek és publicistáinak azt a rágalmát, amely — néhány helyi túlkapást általánosítva — vallásüldözéssel vádolta a Tanácsköztársaságot. A további, nagy jelentőségű intézkedések a tanítás ingyenessé tételére, az oktatók anyagi helyzetének jelentős javítására, valamint az iskolai oktatás szervezetének, szocialista szellemű átalakítására irányultak. Ez utóbbit a nevelők részére rendezett átképző tanfolyamok is hivatva voltak elősegíteni.

Különös szeretettel és gonddal foglalkozott a Közoktatási Népbiztosság a játékiskolák, azaz az óvodák ügyeivel: nemcsak ezek nagyarányú fejlesztéséről, megfelelő nevelőkkel való ellátásáról gondoskodott, hanem olyan részletkérdésekről is, mint az óvodák játékszerekkel való ellátása, vagy a mesemondás megszervezése.

A gyorsan kibontakozó közoktatási reformban a legnagyobb jelentősége természetesen a rendkívül elmaradott népoktatási rendszer gyökeres átalakításának volt. Hozzákezdtek a 8 osztályos, 6-tól 14 éves korig terjedő, egységes és kötelező népoktatás megvalósításához s megkezdték az ún. „osztatlan" népiskolák felszámolását is. A világháború előtt az elemi iskoláknak több mint 60 százaléka, több mint 10 000 népiskola egy tanítós, egy tantermes iskola volt, ahol a különböző korú tanulók, sokszor 80—100-an együtt hallgatták a különböző osztályok tananyagát. A népiskolai tanulók 54 százaléka ilyen iskolát látogatott. Ha a rendelkezésre álló rövid idő alatt ezt az állapotot nem is sikerült felszámolni, mégis a Tanácsköztársaság történelmi érdeme, hogy hozzákezdett ehhez a munkához.

A szervezeti reformmal együtt haladt a népiskolai tanítás tartalmának átalakítása is. „A Tanácsköztársaság valamennyi iskolájában a történelem tanításának az a feladata, hogy az ifjúságot minden eddigi társadalom gazdasági alapjairól, osztálytagozódásáról s az elnyomott tömegeinek forradalmi megmozdulásáról tájékoztassa s ezzel a proletariátus felnövekvő nemzedékét előkészítse a társadalom átformálásának arra a hatalmas munkájára, amely most van folyamatban." — Ezekkel a

szavakkal kezdődik „A történelem-tanítás új irányáról" szóló utasítás.

Napjainkban különösen figyelemre méltó a Budapesti Munkás és Katonatanács Közoktatási osztályának az a rendelete, amely minden iskolában a technikai oktatás bevezetéséről és az előkészítő műhely-oktatói tanfolyamok szervezéséről intézkedik.

A napközi otthonok fejlesztése, új, haladó szellemű tankönyvek készítése, a tanítók pedagógiai továbbképzésének biztosítása — ezek jelzik a továbbiakban ennek a nagyvonalú, széles horizontokban gondolkodó oktatásügyi politikának a kibontakozását.

Jelentős reformok születtek a középiskola vonatkozásában is. A főiskolára előkészítő középiskola mellett 4 éves szakmunkásképző középiskolákat szándékoztak felállítani: az ipari, mezőgazdasági és elosztó üzemi (kereskedelmi) szakiskolák, új műhelyeikkel az ifjúmunkások magas színvonalú szakképzését célozták. Nagy gondot fordítottak már ezen a fokon a művészeti nevelésre: ingyenes zeneoktatás és képzőművészeti tanműhelyek felállítása segítette elő a tehetségesse munkás és paraszt gyermekek képzését.

Mindjárt a diktatúra első napjaiban megkezdődött az egyetemek átalakítása is. Az első lépés itt is az egyetemek megnyitása volt a munkás és paraszt fiatalok előtt, akik számára előkészítő tanfolyamokat állítottak fel. Az egyetemi reform többek között a tudós- és tanárképzés különválasztását, a tanítás anyagának felülvizsgálatát és az új főiskolai tankönyvek készítését vette tervbe. Az eddig mellőzött, haladószellemű szakemberek bekapcsolása az oktatásba a megelőzőnél jóval magasabb tudományos színvonal emelését szolgálta. A leglényegesebb ebben a vonatkozásban az, hogy a Tanácsköztársaság új, vezető gárdájának képzésére három, társadalomtudományi, természettudományi és közigazgatási fakultással megvalósult a Marx—Engels Munkásegyetem.

Messzemenő, mély szocialista humanizmustól áthatott gondoskodásról tanúskodnak az ifjúmunkások oktatásáról kiadott rendelkezések is. Ezek az ipariskolák oktatási színvonalának emeléséről s a munkaidő csökkentéséről intézkednek: az egyik rendelet már március 31-én megtiltja a tanoncok elbocsájtását s kimondja, hogy „aki tanoncát tettlegesen bántalmazza, forradalmi törvényszék elé állítandó".

Részletesen bemutatja a kötet azt a rendkívül szerteágazó, a társadalom minden rétegére kiterjedő, ismeretterjesztő, népművelő munkát, amelyet a különböző szabadiskolák, pártiskolák, tanfolyamok, előadássorozatok útján végeztek. Kiemelkedő fontosságú fejezete ennek a tevékenységnek a Magyarországon különösen magas arányszámú analfabétizmus leküzdésére irányuló erőfeszítés. Az 1910. évi népszámlálás szerint Magyarországon — Horvátország nélkül — a 6 éven feluli népesség 13 511 808 volt; ebből analfabéta volt 4 501 958, vagyis a 6 éven felüli népesség 33,31 százaléka. Az analfabétizmus leküzdésére a Tanácsköztársaság idején szerte az országban számtalan tanfolyam indult, a vidéki szabadiskolák tantervükbe iktatták a felnőttek írás-olvasásra való tanítását, melynek során — mint az egyik vidéki újság írta — „kemény ujjú és őszhajú munkások kirobotolt napi munkájuk után tanulták a betűvetés tudományát."

Széles körben folyt a marxiz-

mus—leninizmus tanításainak terjesztése, melyet akkor állami feladatnak tekintettek és a Közoktatási Népbiztosság irányításával végeztek. Az egész felvilágosító munkát talán eléggé illusztrálja az, hogy a Közoktatási Népbiztosságnak — a kötetben közölt — jelentése elkészítéséig, június elejéig, 31 000 ifjúmunkás 691 ismeretterjesztő előadáson vett részt, s csak a nyár folyamán 15 000 tanító hallgatta az átképző-tanfolyamok előadásait.

A kötet második részében „Egyéb művelődéspolitikai rendeletek" címszó alatt foglalják össze a szerkesztők a sajtóval, a könyvkiadással és könyvterjesztéssel, a könyvtárak és levéltárak, múzeumok tevékenységével, a műszaki tudományokkal, találmányokkal, a színházi, zenei, film-, képzőművészeti- és sportélettel kapcsolatos rendelkezéseket. Itt a legnagyobb jelentőségük volt, a kulturális fellendülés lehetőségeinek megteremtése szempontjából, a könyvkiadás és terjesztés, a filmgyártás és filmszínházak, valamint a színházak államosítását célzó rendeleteknek. Ezek eredményeképpen indult meg a világirodalom klasszikusainak lefordítása és kiadása, valamint Marx, Engels és Lenin munkájának megjelentetése, a marxizmus eszméinek elterjesztése, aminek a későbbiek szempontjából igen nagy jelentősége volt. A színházak államosítása következtében a színpadok megnyíltak az eddig mellőzött haladó külföldi és magyar írók számára; az újonnan szervezett nagy állami színtársulatok megszüntették a színészek mindennapos gondjait, és magasszínvonalú színjátszást biztosítottak a vidéki közönségnek. Megváltozott maga a közönség is: „Ennek nem játék a színpad, se az élet. Ez szívébe veszi az igazságot és nem engedi kiútni onnan . . . ez menedéke a művészet igazságának" — írja az új közönségről Móricz Zsigmond. Külön színház nyílt a proletárgyerekek számára: „És kigyulladt a gyerekek bágyadt szeme, arcocskájukat az öröm tüze fűti, szívuk a lelkességtől dobog, a kis tenyerük tapsra verődik: mennyi szép új dolog, és sohse látott csoda" — írta az egyik újság május 1-én.

A széles néprétegek művelődését szolgálta az egyházak és arisztokraták műgyűjteményeinek szocializálása, és a köztulajdonba vett műkincsek bemutatása, valamint új múzeumok és kutatóintézetek (a Keletázsiai Múzeum, a Munkásmozgalom — Történeti Múzeum, a Történelmi Materializmust Kutató Intézet stb.) alapítása. Az egyházi és történeti értékű magánlevéltárak államosítása a történettudomány fejlődését segítette elő.

Sokoldalú és különösen intenzív volt a Tanácsköztársaság idején a népbiztosság könyvtárpolitikája. A hazai könyvtárügy irányítását tudományos alapra helyezték, széles és szerteágazó, még a fontosabb gyárakra is kiterjedő könyvtári hálózatot építettek ki, amely a könyvet végső soron a kunyhók lakóihoz is eljuttatta volna. Szinte jelképes volt, hogy a Budán pár hét alatt szervezett nyilvános könyvtárat június 24-én éppen azokban az órákban adták át a II. kerület lakóinak, mikor az ellenforradalom gépfegyverrel és ágyúval támadt a proletárhatalomra.

Áldozatkészen gondoskodott a Tanácsköztársaság a kultúra munkásairól, az írókról, színészekről, zenészekről, festőkről és szobrászokról. S ha ennek a gondoskodásnak módját később sokan bí-

rálták is, tagadhatatlan, hogy ez az intézményes gondoskodás, melynek során például több mint kétszáz írónak biztosítottak munkája fejében rendszeres, magas jövedelmet, a régi Magyarország legendás művésznyomorát akarta felszámolni és az anyagi gondoktól mentes alkotó munka lehetőségét kívánta számukra biztosítani.

A diktatúra kultúrpolitikai intézkedései — természetszerűleg — széles visszhangra, helyeslésre találtak a dolgozók körében, amit a hihetetlen mértékben megnövekedett kulturális élet, tevékenység szépen mutatott. Értelmiségünk legjobbjai pedig felszabadultan kapcsolódtak bele abba a munkába, amely most alkotásaikat az egész nép közkincsévé tette, amelynek során a haladó kultúra alkotásai üldözés helyett megbecsülést, elismerést nyertek.

•

Említettük már, hogy a válogatott rendeleteknek, dokumentumoknak és cikkeknek ez a kiadása csak az első, jelentős lépést tartalmazza a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájának feltárásában. Az itt összegyűjtött anyag megbízható alapot nyújt a további munkához. Felmerül azonban a kérdés, — merre kell irányulnia a további kutatásnak?

Elsősorban a forrásanyag további feltárása felé. Ez a kötet feladatát helyesen értelmezve, a kultúrpolitika legmagasabb szintjén, a Közoktatási Népbiztosság és a Budapesti Munkás és Katonatanács Oktatási Osztályának tevékenységén keresztül mutatja be a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájának rendelkezésekben kifejezésre jutó fő tendenciáit.

A további kutatásnak, az anyagfeltárás tekintetében — nézetem szerint — három irányban kell most haladnia. Egyrészt a kormányzótanácsi anyagok és a Közoktatásügyi Népbiztosság (sajnos rendkívül hiányos) anyagából kellene tisztázni a fontos rendeletek létrejöttének, kialakulásának körülményeit. Az előzmények gondos felkutatásának az eddiginél jobban meg kell majd világítania a szovjet példának ezen a területen is megmutatkozó óriási hatását, azt, hogy a magyar kommunisták, hogyan tanulták meg és hogyan alkalmazták azokat a szocialista jellegű kultúrpolitikai elgondolásokat, melyeknek érvényrejuttatásával valóban forradalmi módon számolták fel a nagytőkével és nagybirtokkal együtt, ezek ideológiai vezetőszerepét, kulturális befolyását is. Ez a munka — az előzmények feltárása — a kultúrpolitika néhány eszmei kérdésének tisztázását is elősegítené: tudjuk például, hogy a népbiztosságon nagy kuzdelem folyt a szociáldemokraták és kommunisták között, egyes fontos kérdések eldöntése körül. Ezek részletes ismerete tisztázhatná azt, hogy a szociáldemokrata befolyás, amelynek sok nyoma található, milyen kérdésekben, milyen mértékben érvényesült. Az egyes részletkérdések alapos kutatása fényt deríthetne arra is, hogy egyes oktatásügyi rendelkezések eszmei előzményei hová nyúlnak vissza, hogy érvényesülnek bennük a forradalmi korszakot megelőző haladó polgári tendenciák.

A további kutatás másik, lényeges feladata lenne a tanácshatalom alsóbb szervei munkájának, a megyei, városi, járási művelődési osztályok tevékenységének feltárása. Az itt ismertetett dokumentumkötet néhány fénysugart vet arra is, hogy három vidéki városban, hogyan valósultak meg a népbiztosság rendelkezései. Ebben

a vonatkozásban nyilván sok mindent fogunk megtudni azokból, az egész ország területén most folyó kutatásokból, melyek eredményei éppen napjainkban bontakoznak ki. Az ilyen irányú kutatás kiszélesítése, összefoglalása és felmérése annál fontosabb, mert belőle nemcsak azt tudjuk majd meg, hogy az egyes rendelkezések vidéken milyen módon kerültek alkalmazásra, hanem azt is, hogy mi, hogyan valósult meg az itt közölt rendeletek nyomán. Nyilvánvaló, hogy a Tanácsköztársaság kultúrpolitikáját nem csak e rövid, a külső és belső ellenséggel vívott élethalálharcban eltelt idő tényleges alkotásai jellemzik, hanem legalább olyan mértékben jellemzik azok a művelődéspolitikai tervek, elképzelések, amelyek rendeletekben ugyan testet öltöttek, de megvalósulásukra már nem nyílott lehetőség. Már ennek a kötetnek a dokumentumai is sikeresen cáfolják meg az ellenforradalmi történetírásnak azt a rágalmát, mely szerint a Tanácsköztársaság kultúrpolitikája illúziókkal terhes, utópisztikus elképzelésekből állt, amelyek soha nem valósulhattak meg. A tervek és a megvalósított alkotások további regisztrálása, a helyi tanácsok, művelődési osztályok munkájának feltárása újabb és újabb érveket szolgáltathat ezzel a felfogással szemben.

A harmadik feladat, amely kultúrtörténeti kutatásunkra vár az anyagfeltáró munka vonalán, e kultúrpolitika hatásának felmérése és elemzése. E kötet Függeléke értékes adatokat nyújt erre a kérdésre, ennek ellenére még itt is sok a tennivaló. Választ kellene adni arra a kérdésre, milyen tényezők következtében növekedett meg hihetetlenül rövid idő alatt széles munkástömegek kulturális igénye. Elemezni kellene azt, hogy hogyan tudta a diktatúra kultúrpolitikája maga mellé állítani az értelmiségnek a szocialista felfogástól eléggé távoleső rétegeit is.

Ezek a kutatások minden bizonnyal megteremtik majd a lehetőséget néhány elvi jellegű probléma mélyebb elemzéséhez is. Ezeket a kérdéseket a kötet szerkesztői, a kérdések kimunkálatlansága és a bevezető terjedelme következtében, csak érintik. Gondolunk itt elsősorban a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájának néhány tartalmi problémájára.

A kötet bevezetése helyesen és sokoldalúan jellemzi azt a nagy változást, amelyet kulturális életünkben az első magyar proletárdiktatúra jelentett. Ennek a változásnak a lényege abban foglalható össze, hogy az egész kultúrpolitikában felszámolták a magyar uralkodóosztályok ideológiai hatalmát, szűk osztályérdekeik érvényesülését: az iskolát és a népművelést, a művészetet és a tudományt az egész dolgozó nép szolgálatába állították, s a klerikalizmus helyett a materialista világnézet tanításait, a sovinizmus helyett a proletár-internacionalizmust, az uralkodóosztály önző érdekei helyett a szocialista humanizmust tették a kultúrpolitika vezető gondolataivá.

Ugyanekkor, bár a kötet bevezetése megállapítja, hogy 1919 kulturális törekvései — a helyes főtendenciák ellenére — nem voltak mentesek bizonyos kiforratlanságtól, nem magyarázza meg e kiforratlanság okait, különösen a művészetek tartalmi és formai problémáit illetően. Úgy gondoljuk, ennek magyarázatául bátran lehet mindenekelőtt az idő rövidségére hivatkoznunk, továbbá arra, hogy az alapvető intézkedéseken

és néhány alapelv tisztázásán kívül ebben a periódusban még a Szovjetunióban sem tisztázódtak eléggé a szocialista kultúra általános tartalmi problémái, különösen a művészetekkel kapcsolatos kérdések.

Ugyanilyen megvilágításra váró probléma az is, hogy milyen történelmi körülmények, milyen ideológiai hatások okozták azt, hogy a vezető kultúrpolitikusok egy része a szocialista kultúrára való fordulatot kissé elsietve akarta végrehajtani. Erről annál inkább kellene beszélni, mert a kötet anyagának egy része világosan tanúskodik erről: egyes rendelkezésekből kitűnik, hogy akkor a kulturális élet egyes vezetői nem látták eléggé tisztán, hogy itt az alapok lerakása a fontos. Szólniok lehetett volna a kötet szerkesztőinek a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájának kultúránk haladó hagyományaihoz való viszonyáról is, arról, hogy haladó hagyományainkat ez a gyökeréig nemzeti és hazafias kultúrpolitika márcsak idő hiányában sem tudta eléggé összekapcsolni a maga törekvéseivel. Ebben természetesen nagy szerepe volt annak a jogos felháborodásnak, mellyel a legszélesebb rétegek a letűnt uralkodóosztályok ellen fordultak. De része volt annak is, hogy a szociáldemokraták a forradalmat megelőző időkben nem végezték el a kulturális hagyaték felmérését, nem választották ketté a nemzeti kultúrát abban az értelemben, mint azt Lenin és az orosz bolsevikok tették. Ezt a feladatot csak a magyar kommunisták tudták elvégezni a 30-as években, és az ő akkori munkásságuknak volt köszönhető, hogy felszabadulásunk után kulturális forradalmunkat haladó kulturális hagyományaink és a nemzetközi, elsősorban a Szovjetunió szocialista kultúrájának példája egyszerre lendítették előre.

•

Visszatérve most magára a kötetre, ki kell emelnunk a szerkesztők, Petrák Katalin és Milei György gondos, alapos munkáját. A közölt rendeleteket, cikkeket igen nagy anyagból, körültekintően, sokoldalú mérlegeléssel állították össze, s egészében véve helyesen mutatták be a Tanácsköztársaság művelődéspolitikáját. Elismerés illeti meg a gondos archeográfiai munkát, a szövegek hűségének megőrzésére való törekvést, az alapos jegyzetelést és apparátust, amely jó eligazítást ad minden kutatónak.

Mindamellett kell néhány kisebb jelentőségű észrevételt tenni nem annyira a kötet tartalmi, mint szerkezeti megoldásaira. Tartalmilag csak annyit, hogy a könyvtári politikát bemutató anyag — bár igen hasznos és tanulságos — kissé túlnő a könyvtárpolitika jelentőségén, súlyán az egész kultúrpolitikában. Szerkezeti szempontból meg kell említeni, hogy helyesebb lett volna, ha a jegyzetek a lap alján és nem a mellékletek között kerülnek közlésre. A kötet — mint ismertetésünkből kitűnt — tárgykörök szerint csoportosítva közli az egyes rendeleteket, míg a többi, a Függelékben közölt dokumentumot — néhány kivételtől eltekintve — időrendben adja. Igaz, hogy az egyes részterületek kutatói így egymás mellett találhatják meg a tárgyukra vonatkozó rendeleteket, ami számukra kétségtelenül a legjobb megoldás, azonban ezt az érdeket — úgy gondoljuk — alá kellett volna rendelni a történelmi

szempontnak, amely a kronológikus elrendezést követeli meg. (A kutatók szempontjait egyébként az alapos tárgymutató kielégíti.)

Felmerulnek — a kisebb következetlenségeken, pontatlanságokon kívül — bizonyos problémák az apparátussal kapcsolatban is. Kétségkívül szerencsés kezdeményezés a Gondolat Könyvkiadó részéről a „Nemzeti Könyvtár"-nak az a törekvése, hogy az egyes köteteket gazdag, nemcsak az egyes korszakok, egyes problémák történeti irodalmára, hanem szépirodalmi, képzőművészeti alkotásaira vonatkozó mutatókkal egészíti ki. Mégis úgy tűnik, hogy ezek a mellékletek ebben a kötetben kissé túlméretezettek. Nem szerencsés megoldás az sem, hogy a tulajdonképpeni tartalomjegyzék (a rendeletek felsorolása és oldalszámai, a Függelékben közölt dokumentumok és cikkek címei és oldalszámai) szintén a mellékletek között foglal helyet. Mindez talán elgondolkoztató abból a szempontból, hogy a Nemzeti Könyvtár köteteinek belső szerkezetére vonatkozó, alapjában egészséges és helyes elgondolásokat kissé hajlékonyabban lehetne kezelni, s az adott témához és a közölt anyaghoz jobban kellene alkalmazni.

Ha a fentebb elmondottak a kötet kezelhetőségét csökkentik is, értékét nem érintik. A Párttörténeti Intézet, a Kiadó és a szerkesztők egészében véve járatlan úton haladtak, amikor kultúrpolitikai dokumentumkötetet állítottak össze. Vállalkozásuk nehézségét növelte az, hogy egy bonyolult, összetett problémakörrel, a Tanácsköztársaság kultúrtörténetével kezdték meg ezt a munkát. De éppen ez a tény adja meg eredményes kísérletuk jelentőségét, igazi értékét is: munkájuk nyomán, az adatok világánál a maga teljes nagyságában tűnik elő, és válik mai küzdelmeink ösztönzőjévé 1919 értékes hagyatéka.

Pamlényi Ervin

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László Révai József, Szigeti József, Szirmai István.**

E SZÁM SZERZŐI: **HANTOS JÁNOS**, a Béketanács titkára; **LIPTAI ERVIN**, alezredes, a Hadtörténelmi Levéltár igazgatójának tud. helyettese; **BÁLINT ANDOR**, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa; **LÁZÁR GYÖRGY**, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, **HÁY LÁSZLÓ**, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora; **LATKOVICS GYÖRGY**, a Mezőgazdasági Szervezési Intézet igazgatója; **IDRIS COX**, az Angol Kommunista Párt Központi Vezetőségének külügyi osztályának titkára; **RALÓ LÁSZLÓ**, újságíró; **KESERŰ JÁNOS**, az MSZMP KB. Mezőgazdasági osztályának vezetőhelyettese; **PAMLÉNYI ERVIN**, A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa.

TARTALOMJEGYZÉK

FOGARASI BÉLA

HANTOS JÁNOS: A nemzetközi békemozgalom tíz éve — — — — — 3
LIPTAI ERVIN: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919-ben — — — 17
BÁLINT ANDOR: Darwin munkásságának világnézeti jelentősége — 38
LÁZÁR GYÖRGY: Gazdasági fejlődésünk meggyorsításának 1959. évi feladatairól — — — — — — — — — — — — — — — — — 50
HÁY LÁSZLÓ: A túltermelési válság alakulása a tőkés országokban 65

SZEMLE

A nagyüzemi gazdálkodás kialakulása a termelőszövetkezetekben. Győr megyei tapasztalatok (LATKOVICS GYÖRGY) — — — — 77

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Angol Kommunista Párt 26. kongresszusa (IDRIS COX) — — — 86
Belga Kongó nemzeti felszabadító mozgalma (BALÓ LÁSZLÓ) — — 92

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

A tibeti forradalom és Nehru filozófiája (A REMNIM RIBAO cikke) 97

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Dobi István: Szocialista mezőgazdaság — gazdag parasztélet (KESERŰ JÁNOS) — — — — — — — — — — — — — — — — — 113
A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája. Dokumentumok (PAMLÉNYI ERVIN) — — — — — — — — — — — — — — 122

СОДЕРЖАНИЕ

БЕЛА ФОГАРАШИ

ЯНОШ ХАНТОШ: 10 лет международного движения за мир — — 8

ЭРВИН ЛИПТАИ · Борьба венгерской Красной Армии в 1919-ом году 17

АНДОР БАЛИНТ · Идеологическое значение деятельности Дарвина — 38

ДЬЁРДЬ ЛАЗАР: О задачах ускорения нашего хозяйственного развития в 1959 г — — — — — — — — — — — — — 50

ЛАСЛО ХАЙ: Динамика кризиса перепроизводства в капиталистических странах — — — — — — — — — — — — 65

ОБЗОР

Образование методов ведения крупного хозяйства в производственных кооперативах. Опыт Дьёрской области (ДЬЁРДЬ ЛАТКОВИЧ) 77

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

26-ой съезд Коммунистической партии Велико-Британии (ИДРИС КОКС) — — — — — — — — — — — — — — 86

Национально-освободительное движение в Бельгийском Конго (ЛАСЛО БАЛО) — — — — — — — — — — — — — — 92

ПО СТРАНИЦАМ ПЕЧАТИ БРАТСКИХ ПАРТИЙ

Революция в Тибете и философия Неру (статья ЖЕНЬМИНЬ ЖИБАО) — — — — — — — — — — — — — — 97

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ИШТВАН ДОБИ: Социалистическое сельское хозяйство — зажиточная жизнь крестьян (ЯНОШ КЕШЕРЮ) — — — — — — 113

Культурная политика Венгерской советской республики Документы (ЭРВИН ПАМЛЕНИ) — — — — — — — — — — 122

INHALT

BÉLA FOGARASI

JÁNOS HANTOS: Zehn Jahre Weltfriedensbewegung — — — — — 3

ERVIN LIPTAI: Die Kampfe der ungarischen Roten Armee 1919. — 17

ANDOR BÁLINT: Die Weltanschauliche Bedeutung Darwins — — — 38

GYÖRGY LÁZÁR: Aufgaben der Beschleunigung unserer wirtschaftlichen Entwicklung im Jahre 1959 — — — — — — — — — 50

LÁSZLÓ HÁY: Die Gestaltung der Überproduktionskrise in den kapitalistischen Ländern? — — — — — — — — — — — — 65

RUNDSCHAU

Die Produktionsgenossenschaften entwickeln sich zu Landwirtschaftlichen Großbetrieben (Erfahrungen aus dem Komitat Győr) (GYÖRGY LATKOVICS) — — — — — — — — — — — — 77

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der 26. Parteitag der Kommunistischen Partei Großbritanniens (IDRIS COX) — — — — — — — — — — — — — — — — 86

Die nationale Befreiungsbewegung in Belgisch Kongo (LÁSZLÓ BALÓ) — — — — — — — — — — — — — — — — — 92

AUS DER PRESSE DER BRUDERPARTEIEN

Die Revolution in Tibet und die Philosophie von Nehru (Aus RENMIN RIBAO) — — — — — — — — — — — — — — — — 97

BUCHBESPRECHUNGEN

István Dobi: Sozialistische Landwirtschaft — wohlhabende Bauernschaft (JÁNOS KESERŰ) — — — — — — — — — — — — 113

Die Kulturpolitik der Ungarischen Räterepublik. Dokumente. (ERVIN PAMLÉNYI) — — — — — — — — — — — — — — — 122

CONTENTS

BÉLA FOGARASI

JÁNOS HANTOS: Ten years of the international peace movement — 3

ERVIN LIPTAI: The Hungarian Red Army's combats in 1919 — — 17

ANDOR BÁLINT: Ideological significance of Darwin's life-work — — 38

GYÖRGY LÁZÁR: Our tasks in connection with speeding up economic advance in 1959 — — — — — — — — — — — — — — — 50

LÁSZLÓ HÁY: Evolution of the overproduction crisis in the capitalist coutries — — — — — — — — — — — — — — — — — 65

DOMESTIC REVIEW

The development of large-scale farming on our cooperative farms. The experiences of Győr County (GYÖRGY LATKOVICS) — — 77

INTERNATIONAL REVIEW

The 26th Congress of the Communist Party of Great Britain (IDRIS COX) — — — — — — — — — — — — — — — — — — 86

The national liberation movement in the Belgian Congo (LÁSZLÓ BALÓ) — — — — — — — — — — — — — — — — — — 92

FROM THE PRESS OF THE BROTHER PARTIES

The revolution in Tibet and the philosophy of Nehru (article in the RENMIN RIBAO) — — — — — — — — — — — — — — 97

BOOK REVIEWS

István Dobi: Socialist Agriculture — Well-to-do Peasantry (JÁNOS KESERÜ) — — — — — — — — — — — — — — — — 113

Cultural policy of the Hungarian Soviet Republic. Documents. (ERVIN PAMLÉNYI) — — — — — — — — — — — — — — — — 122

SOMMAIRE

BÉLA FOGARASI

JÁNOS HANTOS: Dix ans du Mouvement Mondial de la Paix — 3

ERVIN LIPTAI: Les luttes de l'Armée Rouge Hongroise en 1919 — 17

ANDOR BÁLINT: L'influence idéologique de l'Oeuvre de Darwin — 38

GYÖRGY LÁZÁR: Les tâches posées par l'accélération de notre développement économique en 1959 — 50

LÁSZLÓ HÁY: Le mouvement de la crise de surproduction dans les pays capitalistes — 65

REVUE

Les cooperatives de production deviennent des grandes entreprises de l'agriculture — Expérjences du département de Győr (GYÖRGY LATKOVICS) — 77

REVUES INTERNATIONALES

Le 26. Congrès du Parti Communiste de la Grande-Bretagne (IDRIS COX) — 86

Le mouvement de libération nationale au Congo Belge (LÁSZLÓ BALÓ) — 92

DANS LA PRESSE DES PARTIS FRÈRES

La révolution tibetaine et la philosophie de Nehru (RENMIN RIBAO) 97

COMPTS-RENDUS

István Dobi: Agriculture socialiste — paysannerie aisée (JÁNOS KESERÜ) — 113

La politique culturelle de la République des Soviets Hongroise. Documents. (ERVIN PAMLÉNYI) — 122

N. K. KRUPSZKAJA:

VISSZAEMLÉKEZÉSEK LENINRE

A hű barát, feleség és harcostárs emlékezései
a proletariátus nagy vezéréről

492 old. *Ára: 36,— Ft*

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

ELŐKÉSZÜLETBEN!

LENIN:

A szövetkezetekről

Lenin forradalom utáni írásai és beszédei a mezőgazdaság szocialista fejlesztéséről, a szovetkezetek feladatairól

kb. 220 old. *Ára: kb. 19,— Ft*

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Ára: 3,— Ft